

**Universitat de les
Illes Balears**

Títol: *De la invisibilitat al testimonialisme. La presència de la dona a la premsa local des de 1975 fins a l'actualitat. El cas del setmanari Sóller.*

NOM AUTOR: *Lurdes Ferrà Pericàs*

Memòria del Treball de Final de Màster

Màster Universitari de Patrimoni Cultural: Investigació i Gestió

de la

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic 2014/2015

Data 04/09/2015

Signatura de l'autor

Nom Tutor del Treball Antoni Marimon Riutort

Signatura Tutor

Acceptat pel Director del Màster Universitari de Patrimoni Cultural: Investigació i Gestió

Signatura

*Branca d'un arbre
que ara ja és cendra
i lluità dies
amb la tempesta
damunt la roca.
Ella és l'herència.*

Maria Dolores Corbella

*Me digueren que crema més la cendra que el caliu,
però jo no sabia dels records,
salvatges oronelles amb ales d'ahir.*

Pere Suau Palou

Índex

0. Introducció	3
1. Estat de la qüestió	11
2. Metodologia	21
3. El setmanari Sóller	27
4. La transició democràtica a Sóller.	32
4.1. Context polític	34
4.2. Context econòmic	35
4.3. Context social	36
5. De la dona gris a la ruptura del silenci	40
5.1. Sóller, dona i la fi d'un període	44
5.2. Una passa a la democràcia. La dona treu el cap.	50
5.3. Els '80 i l'eclosió de la dona	54
5.4. Anys '90 i noves tendències	59
5.5. Canvi de segle: expectatives truncades	63
5.6. I a dia d'avui, què?	68
6. Conclusions	75
7. Bibliografia	86
7.1. Bibliografia general	86
7.2. Bibliografia específica	91
Annexe I	96
Annexe II	97
AnnexeIII	98

0. Introducció

Desafortunadament, no són molts els estudis que s'han fet amb perspectiva de gènere a les nostres illes. No per manca de fonts. Tal volta, manquen els recursos i també les ganes de sentir la veu d'aquells que han estat silenciats durant segles.

“Mallorca no ha estat fecunda quant a la producció d'estudis sobre la història de la dona¹” asseguraven Escartín i Serrano l'any 1997. Més d'una dècada després, l'afirmació segueix vigent.

Davant d'aquest silenci, sols interromput amb murmurs, crec que es fa necessari visibilitzar la dona en moltes disciplines. La història es converteix en aliada indispensable en aquesta empresa i la seva relectura és una tasca constant a dia d'avui.

Però rellegir la història no sempre és suficient i, de vegades, cal tenir en compte molts d'elements que passen desapercibuts. Els mitjans de comunicació n'és un d'ells i la història poques vegades ha recorregut a la premsa per a fer visible la dona.

Sens dubte, aquest estudi pot servir de precedent per a descriure una història social, de la premsa, en què la dona tengui cabuda. A través d'aquest breu estudi, però gens insignificant, es pretén, precisament, oferir al lector una evolució d'aquesta visibilitat a la premsa en un període concret. En definitiva, una història de la presència de la dona als mitjans de comunicació.

Fent ús de fonts històriques i una metodologia pròpia d'aquesta disciplina, he utilitzat el cas d'un setmanari local, des dels inicis de la transició a la democràcia fins a l'actualitat, per il·lustrar una situació generalitzada, no sols a les illes sinó a la resta de l'estat espanyol.

---

¹ ESCARTÍN, Joana M. i SERRANO, Aina R.: *La dona en la Mallorca contemporànea*. Documenta Balear. Palma (1997). Pàg. 5

Així doncs, aquest treball pretén reflectir objectivament quina ha estat l'evolució de la presència de la dona en el darrer terç del segle XX i els inicis del segle XXI als mitjans de comunicació partint d'un cas local: el setmanari *Sóller*.

El setmanari *Sóller* té moltes qualitats per les que pot ésser font d'estudi i que, més endavant no dubtaré en exposar, però principalment ofereix una història local que no es pot trobar a cap altre municipi de les Illes Balears i, difícilment a la resta de l'estat espanyol. La seva trajectoria ininterrompuda durant més de cent anys² i l'afecció d'un públic fidel que sobrepassa diverses generacions garanteix que tenc entre les mans, més que un setmanari, un bé patrimonial documental que cal conservar i, sobretot estudiar en totes les seves possibilitats.

El ventall cronològic en què se situa aquesta recerca és ample i actual. El punt de partida és la transició a la democràcia (1975-1983). Acotar la seva pròpia cronologia és un tema de debat constant en què diverses teories i dates no arriben mai a trobar un punt en comú³. Aquí, rere un discurs autonòmic, 1983 s'entén com la fi del procés transitori⁴. Aquesta és la data en què es dona per acabat el mapa autonòmic de l'estat espanyol. De fet, en aquest mateix any, les Corts Generals aprovaren l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears a través de la Llei Orgànica 2/1983, de 25 de febrer, norma que establia la comunitat autònoma. Aquest fet encara té més sentit donat el marc geogràfic en què se situa el treball.

---

² El setmanari *Sóller* inicià el seu transcurs el 1885.

³ Es barregen diverses possibilitats respecte al final de la transició democràtica. Per uns, acaba el 1977 amb les primeres eleccions democràtiques; d'altres, el 1978 amb l'aprovació de la Constitució. Per altres, el 1981 amb el fallit intent de cop d'estat que dona fi a l'amenaça colpista. Un ampli sector estableix el final el 1982 amb la victòria del partit socialista o el 1986 amb l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea. N'hi ha que allarguen més el període fins el 1996 amb la victòria del partit popular a les eleccions que amplia el període fins a més de vint anys.

⁴ Autors mallorquins com Antoni Marimon o Antoni Nadal, entre d'altres, són partidaris d'aquesta data com a clausura de la transició democràtica.

Establir 1975 com a inici cronològic no és fruit de la casualitat ni un caprici injustificat. Ben al contrari. Hi intervenen dos factors molt interrelacionats entre si. En primer lloc, analitzar la presència de la dona a la premsa durant èpoques anteriors com el franquisme hagués resultat molt interessant. Ara bé, no caldria esperar una evolució ni un canvi significatiu d'unes dècades a altres. Fruit del mateix imaginari col·lectiu i l'estructura social que definí la legislació franquista, la dona no tenia un pes fonamental a la vida pública i, moltes vegades, tampoc a la privada. Això, afavorí que el *segon sexe*⁵ no tengués cabuda en uns mitjans de comunicació que havien de passar la censura.

En segon lloc, aquesta situació prèvia es va veure completament alterada amb la mort de Francisco Franco el 20 de novembre de 1975. El dictador havia deixat tots els fils ben fermats abans de morir de tal forma que el règim, que ell havia instaurat quaranta anys abans, es perpetuava indefinidament sota el signe de la monarquia. Molts de sectors tenien altres plans des de l'oposició. La democràcia es va convertir en punt de trobada de gairebé tots ells i pocs sectors s'hi varen oposar. La Constitució, que convertia Espanya en una monarquia parlamentària, iniciava, definitivament, un procés de reformes, canvis i esperança.

En aquesta època s'assentaren les bases polítiques, legislatives, econòmiques i socials d'un període que arriba fins els nostres dies. L'apertura internacional de l'estat espanyol fou determinant perquè els canvis succeïssin molt més aviat del que ningú no podia esperar mai. Definitivament, l'estat ha sofert un procés de canvi innigualable amb cap altre període precedent.

Evidentment, s'han produït molts de canvis al llarg de la història que han transformat el sistema d'una època a una altra. Ara bé, mai no s'havia viscut un

---

⁵ Concepte definit per Simon de Beauvoir a la seva obra mestra *El segundo sexo* de 1949. És una de les obres fundacionals del feminisme que no arribà a Espanya fins el 1962, a través d'una traducció argentina, de forma absolutament clandestina.

procés que pogués modificar els mecanismes polítics, econòmics i socials tan ràpidament i de forma perdurable i estable en el temps.

La societat, com a element clau en aquest treball, ha canviat tant durant aquests anys que el seu curs és impredecible. El canvi s'ha produït des d'àmbits molt diferents que van des de l'educació a les tecnologies i les relacions humanes. Aquest canvi en les relacions ha modificat una estructura social tradicional i innaltable pràcticament durant segles. Homes i dones han vist com canviaven els seus papers i el destí que la vida -i la religió- els hi havia assignat.

Cal destacar, en aquest sentit, l'evolució que ha experimentat la dona durant aquests anys. L'alliberament viscut no el podem trobar en cap època anterior. Avui, assolida la igualtat legislativa d'ambdós sexes, pràcticament per primera vegada⁶, sembla que les dones no tinguin límits laborals, familiars ni càstigs socials. Ara bé, molts d'indicadors assenyalen que la igualtat legislativa no ha arribat a efectuar-se en una igualtat social.

Els mitjans de comunicació, i la premsa concretament, són, en aquest sentit, un element molt interessant per analitzar. De fet, els seus resultats poden ser útils a diverses disciplines, tant com indicadors socials antropològics com evolutius dins la història. L'estudi de la premsa permet arribar a conclusions absolutament interdisciplinàries i que pocs elements ofereixen a l'estudi de la història.

Evidentment, l'elecció de 1975 com a inici cronològic d'aquest treball està absolutament justificada. Durant aquests anys, s'ha produït una evolució social sense parangó i que, per força s'ha de reflectir en la premsa.

Per una altra banda, hem de situar el final cronològic del treball en el 2015, és a dir l'actualitat. Aquesta elecció és també ben justificada. A dia d'avui vivim absolutament inserits en el sistema que s'inicià el 1975 i, per tant, el nostre dia a

---

⁶ La Constitució de 1931 ja reconeixia el principi d'igualtat a través de l'article 25. Però deixà de ser vigent ben aviat ja que el cop d'estat de 1936 i la posterior victòria de les tropes rebels destruïren qualsevol rastre d'aquesta època.

dia és una conseqüència directa de les decisions preses en aquell moment. Estudiar determinats factors des de la transició democràtica i acabar-ho abans no té cap sentit en absolut. Hi ha factors que, per la seva pròpia naturalesa, necessiten més temps de gestació per obtenir-ne els fruits. La societat i la seva evolució és definitivament un d'ells.

A través d'aquest treball es pretén analitzar la presència de la dona a la premsa local en un moment de canvi sense precedents. Per això, la recerca ha d'acabar per força a l'actualitat per poder obtenir els fruits d'una evolució que continua activa a dia d'avui. La societat canvia i es modifiquen les estructures socials de manera continuada i, de vegades, sorprenent. Nosaltres som, en aquest sentit, agents actius d'aquest canvi i ens hem de sotmetre, per força, a l'anàlisi.

Això situa el final d'aquesta recerca en el temps present. Aquest tipus d'història ha estat molt criticada des de diverses vessants historiogràfiques però la realitat demostra que és una corrent que agafa força dia a dia⁷. A França, per exemple, s'ha institucionalitzat la disciplina a través de l'*Institut d'Histoire du Temps Présent* fundat pel reconegut Bédarida el 1979.

Aquesta corrent historiogràfica, també anomenada història del món actual, sorgeix de la necessitat pròpia de l'estudi de l'època contemporània que es perllonga en l'actualitat. "El hecho histórico no es una realidad fósil establecida en los documentos. Es una realidad que se construye (...), a lo que, en la actualidad no son ajenos los medios de comunicación, y ya que la actividad del historiador nunca es inocente (...) aporta, en el presente, la atenta mirada y el análisis para intentar una posible explicación de su tiempo"⁸.

---

⁷ Investigadors contemporanis com Arostegui o Quirosa-Cheyrouze defensen aquest tipus d'historiografia que sosté la interrelació entre passat i present.

⁸ CUESTA BUSTILLO, Josefina: "La historia del tiempo presente: estado de la cuestión" a *Gredos*. Universitat de Salamanca. Salamanca (1983). Pàg. 228. En xarxa <[http://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/79938/1/La historia del tiempo presente estado d.pdf](http://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/79938/1/La%20historia%20del%20tiempo%20presente%20estado%20d.pdf)> [darrera consulta:22/08/2015].

L'estudi de la realitat actual té en l'objectivitat un argument molt en contra. Si bé l'estudi de la història se'ns exigeix objectiu, s'ha de reconèixer que tota interacció humana és subjectiva i tota relació és entre l'objecte i el subjecte⁹. Aquesta *zona d'ombra*¹⁰ que ha definit Hobsbawm és igual d'aplicable a altres períodes de la història en què els relats familiars, la religió o la identificació nacional poden influir en la tasca de l'historiador.

Tenint això en compte, amb la metodologia emprada i la voluntat personal evitaré caure en apriorismes en l'exposició d'aquest treball. Basaré la meua explicació en les dades extretes objectivament durant la recerca prèvia i elaborararé, d'aquesta forma, un discurs el més imparcial possible.

En aquest discurs vull descriure l'evolució de la presència de la dona a la premsa des dels inicis de la transició democràtica fins a l'actualitat. Concretaré la meua anàlisi en un cas local per reflectir una realitat que és majoritària i poc estudiada.

Per a aconseguir aquesta evolució, prendré com a punt de partida del meu treball i, per tant serà la meua hipòtesi inicial, la següent:

- La presència de la dona ha anat augmentant en el mitjà de comunicació d'una forma notable i positiva des dels inicis de la transició democràtica fins a l'actualitat en què ha arribat a nivells de visibilitat semblants al de l'home.

Aquesta hipòtesi sorgeix de la idea generalitzada que es té respecte a la igualtat de sexes. Es dona per fet que l'evolució que ha experimentat la dona socialment ha anat lligada amb els drets que l'acompanyen legislativament i que, a dia d'avui, reivindicar la igualtat està fora de lloc perquè ja s'ha assolit.

---

⁹ *Íbid.* pàg. 229.

¹⁰ HOBBSAWM, Eric: *La era del imperio*. Crítica. Barcelona (2^a ed. 2003).

Aquesta idea és la que dóna fruit a la hipòtesi ja que entenc que, efectivament, la igualtat ha arribat a tots els àmbits socials entre els que, evidentment, s'inclou la premsa.

Per a verificar o no aquesta hipòtesi es defineix un únic objectiu general:

- Analitzar la visibilitat de la dona des dels inicis de la transició democràtica fins a l'actualitat en la premsa local a partir del setmanari *Sóller*.

Si s'analitza l'element de la visibilitat en les diferents dècades d'aquest període, aviat podem obtenir el grau de presència que ha tengut i continuà tenint la dona en el mitjà de comunicació.

Dins aquest únic objectiu, cal definir altres objectius específics a fi de concretar. En aquest cas, són els següents:

- Conèixer la realitat social, cultural i educativa d'aquest període i situar la figura de la dona i la seva funció en el context en el que s'ubica la investigació.
- Conèixer l'itinerari del setmanari, la seva tendència i la seva permanència durant el període.
- Esbrinar si hi han col·laborat dones en la seva redacció.
- Descobrir en quin grau apareixen els homes i les dones en les imatges.
- Identificar l'activitat empresarial de les dones a través de la publicitat.
- Revelar la presència de la dona en el món de l'esport a través del setmanari.
- Elaborar registres en què enquadrar la informació extreta de la premsa.

- Establir una evolució cronològica de la presència de la dona en el setmanari.
- Definir possibles relacions de causa-efecte entre l'evolució i els esdeveniments coetanis.

Aquests objectius permeten concretar l'estudi d'una forma clara i acotada. Consider que són assequibles i que, en assolir-los, em permeten presentar una anàlisi contundent, objectiva i conseqüent amb les dades.

1. Estat de la qüestió

La premsa és usada freqüentment com a font recerca per a trobar informació sobre esdeveniments que són aliens a la pròpia publicació. La perspectiva de gènere s'ha anat incloent, en els últims anys, de manera tant quantitativa com qualitativa tal i com demostra l'estudi coordinat per Ruth Mateos de Cobos *La presencia de estereotipos en los medios de comunicación: análisis de la prensa digital española* (2007). D'aquesta forma, s'analitzen diaris i revistes de totes les èpoques per esbrinar l'evolució de la imatge, tant de la dona com de l'home, a través de les dècades i com els canvis socials, econòmics i polítics intervenen com a factors determinants en aquesta evolució.

Aquests estudis solen ser d'àmbit general i s'utilitzen diaris de llarga tirada i/o mitjans audiovisuals com és l'informe GMMP duit a terme per Sarah Macharia, Dermot O'Connor i Lilian Ndangam *¿Quién figura en las noticias?* (2010) Encara és una tasca pendent analitzar la dona a la premsa autonòmica i local de les Illes Balears durant el darrer segle.

Que la premsa a les Illes Balears ha estat estudiada des d'una vessant històrica és una realitat. El professor Sebastià Serra n'és un dels principals impulsors. La direcció, conjuntament amb Arnau Company, de les XII Jornades d'Estudis Locals de Palma *La premsa, la ràdio i la televisió des d'una perspectiva històrica*¹¹ és només un exemple de la tasca feta dins aquest camp.

Més recent és la publicació que ha coordinat Arnau Company juntament amb altres col·legues sobre la premsa a Mallorca durant el segle XXI¹². Sens dubte, es

---

¹¹ SERRA BUSQUETS, Sebastià i COMPANYY MATAS, Arnau: *La ràdio i la televisió des d'una perspectiva històrica. XII Jornades d'Estudis Històrics Locals*. Institut d'Estudis Balearics. Palma (1993).

¹² COMPANYY MATEOS, Arnau *et al.* (coords.): *Els estudis i la premsa local al segle XXI. Vol. 1 i 2*. Institut d'Estudis Balearics. Palma (2009).

tracta d'un ambiciós projecte recollit en dos volums que pretén donar a l'abast la nostra història més recent de la premsa i que situa a Company com un altre referent indiscutible dins aquest àmbit.

Bartomeu Carrió és un altre nom a tenir en compte ja que ha presentat alguns treballs sobre la premsa a Mallorca durant el segle XX com és *La premsa mallorquina: actituds culturals i polítiques des de principis del segle XX*¹³, entre d'altres temes de recerca.

A les Illes Balears, l'estudi de la dona dins la història ve de la mà, principalment, de Joana Maria Escartín, Isabel Peñarrubia o Margalida Capellà que aporten informació fonamental per a l'estudi de gènere aplicat a la història com són els primers moviments feministes a Mallorca, la dona abans i després de la guerra civil o la dona a Mallorca al segle XX en general. Malgrat aquests estudis s'enmarquin dins l'època contemporània, la transició democràtica sembla crear reticències a l'hora de ser estudiada.

A mode d'exemple, el treball de Peñarrubia *Moviment Feminista i Sufragi a Mallorca (segle XX)*¹⁴ es deté cronològicament el 1938 amb *la nova legislació franquista [que] predica el retorn de la dona a la llar i "allibera la dona casada del taller i la fàbrica"*¹⁵. Si volem conèixer dades d'èpoques més recents, Escartín i Serrano ofereixen un repàs a la situació de la dona des dels inicis del segle XIX fins el 1994 a *La dona en la Mallorca contemporània*¹⁶. Ara bé, pel que fa a la transició, es converteix en una font sobre legislació i drets de la dona des del 1975

---

¹³ CARRIÓ TRUJILLANO, Bartomeu et al.: "La premsa mallorquina: actituds culturals i polítiques des de principis del segle XX" a *BSAL* nº 52. Sociedad Arqueológica Luliana. Palma (1996).

¹⁴ PEÑARRUBIA, Isabel: *Moviment Feminista i Sufragi a Mallorca (segle XX)*. Documenta Balear. Palma (2008).

¹⁵ *Ibid.*, pàg. 63.

¹⁶ ESCARTÍN, Joana M. i SERRANO, Aina R.: *Op. cit.*

fins el 1994. Cal reconèixer la seva tasca a l'hora de treure a la llum el nom de dones que foren pioneres i símbols de rebel·lió a la Mallorca tradicional del segle XX.

Més recents són els capítols d'Esperança Bosch i Francisca Mas sobre legislació i noves teories feministes publicats a *Perspectives de final de segle a Mallorca*¹⁷ de l'any 2000 que ofereixen una visió més actualitzada. No obstant això, el treball més recent sobre dona l'està duent a terme Empar I. Bosch. De fet, ja va presentar una primera mostra com a Treball de Fi de Màster a la Universitat de les Illes Balears. *Percepciones de la mujer en las publicaciones de la Transición de Mallorca (1975-1982)*¹⁸, dirigit per Sebastià Serra, ofereix un estudi sobre la visió que es dona de la dona sobre diferents aspectes a diverses publicacions de Mallorca a la transició.

Respecte als estudis d'història local, tan prolífics en la darrera dècada, no són molts els municipis que hagin tret a la llum estudis de la dona, i molt manco estudis de gènere aplicats a la premsa. *La "Sección Femenina" a Manacor: (1936 - 1977)*¹⁹ o *Algunes notes sobre la indumentària de la dona a Porreres ss. XV-XVI*²⁰ són alguns dels pocs exemples que podem trobar encara que la premsa no hi sigui present. Sí que és cert que hi ha una tendència en augment d'incloure aquests tipus de comunicacions que donin visibilitat a la dona dins la història. A mode d'exemple, en les V Jornades d'Estudis Locals de Manacor -i últimes fins a dia

---

¹⁷ SERRA BUSQUETS, Sebastià i COMPANYY MATES, Arnau: *Perspectives de final de segle a Mallorca*. Fundació Emili Darder. Palma (2000).

¹⁸ BOSCH SANS, Empar Isabel: *Percepciones de la mujer en las publicaciones de la Transición de Mallorca (1975-1982)*. Treball de Fi de Màster. Universitat de les Illes Balears. 2014.

¹⁹ ALCOVER LLULL, Margalida: "La "Sección Femenina" a Manacor: (1936 - 1977)" a *III Jornades d'Estudis Locals de Manacor: El segle XX a Manacor*. Ajuntament de Manacor. Manacor (2002).

²⁰ MUNAR CATALÀ, Isabel: "Algunes notes sobre la indumentària de la dona a Porreres ss. XV-XVI". *IV Jornades d'Estudis Locals de Porreres*. Ajuntament de Porreres. Porreres (2012).

d'avui- hi ha dues ponències amb aquest objectiu que són: *Dones amb autoritat durant el cristianisme antic. El cas de Balèria a l'illa de Mallorca*²¹ i *El paradigma de la dona treballadora manacorina: La perlera. Alguns apunts sobre la Sociedad Obrera Femenina "La Perla y Labor"*²².

Si centram la nostra atenció a Sóller, que és el marc en què se situa el treball, només en trobam un exemple. Es tracta d'una anàlisi excel·lent, encara que amb un enfocament de caire més literari, que fa Francesc Lladó de la pàgina "de l'agre de la terra", que es publicà al *setmanari Sóller* a principis del segle passat, al seu article *Un model de dona mallorquina al "Sóller" de 1915*²³. Cal apuntar, però, que aquest article no pretén estudiar cap aspecte de gènere sinó una publicació que pretenia enaltir el moviment noucentista i el regionalisme català a través de les virtuds d'una dona real.

Malgrat el seu enfocament, aquest article és una excepció dins les *Jornades d'Estudis Locals de Sóller* ja que no se n'hi ha publicat cap altre article que tengui per objectiu l'estudi de la dona o el paper de la dona a cap camp.

El setmanari *Sóller* -conegut popularment com *el Sóller*- és un referent dins la premsa mallorquina. Tant per la seva antiguitat i pervivència com per la seva qualitat, ha estat font d'estudi des de diverses vessants. Plàcid Pérez i Francesc Lladó són, sens dubte, els autors que millor han estudiat i coneixen el setmanari.

---

²¹ CANYELLES MAS, Margalida E.: "Dones amb autoritat durant el cristianisme antic. El cas de Balèria a l'illa de Mallorca" a *V Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor. Manacor (2008).

²² SANSÓ BARCELÓ, Sebastià: "El paradigma de la dona treballadora manacorina: La perlera. Alguns apunts sobre la Sociedad Obrera Femenina 'La Perla y Labor'" a *V Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor. Manacor (2008).

²³ LLADÓ ROTGER, Francesc: "Un model de dona mallorquina al "Sóller" de 1915" a *II Jornades d'Estudis Locals de Sóller*. Ajuntament de Sóller. Sóller (2008).

El primer ha treballat més l'aspecte industrial de la publicació a *Les publicacions periòdiques de les Impremtes Marquès i Calatayud*²⁴. -La impremta Marquès fou la que va donar llum al setmanari.- I també la secció *De l'Agre de la Terra* del setmanari, *de contingut literari i assagístic*²⁵, va ser estudiada en profunditat als anys 90²⁶, sobretot com a font documental.

El segon, per altra banda, ha treballat sempre des d'una vessant més literària analitzant el contingut dels articles que s'hi han publicat com és *El doctor zero i jo: articles del setmanari Sóller, 1911-1914. Miquel Ferrà*. Es tracta d'un recull a cura de Lladó dels articles publicats per Miquel Ferrà²⁷ al "Sóller" a favor del catalanisme, de la llengua i de la defensa de monuments i paisatges, amb el pseudònim d'Alanís de la Lluna que aparagueren al setmanari entre 1911 i 1914²⁸. En aquesta mateixa línia hi hem de situar *La lluita per un Sóller que no pogué ser : noucentisme i nacionalisme al setmanari "Sóller", (1911-1915)*²⁹.

Òbviament, cap d'aquests estudis sobre el setmanari ofereixen una visió amb perspectiva de gènere. La dona en *el Sóller* encara no ha estat font de recerca ni element sotmès a estudi en cap moment.

La transició democràtica, que és el context cronològic en què incii aquest treball, és un període estudiat amb reticències. La guerra civil espanyola i la

---

²⁴ PÉREZ PASTOR, Plàcid: "Les publicacions periòdiques de les Impremtes Marquès i Calatayud". *I Jornades d'Estudis Locals de Sóller*. Ajuntament de Sóller. Sóller (2007).

²⁵ *Íbid.*, pàg. 291.

²⁶ PÉREZ PASTOR, Plàcid: *La pàgina literària 'De l'Agre de la Terra' com a font documental*, dins Miscel·lània Joan Fuster volum III. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona (1991).

²⁷ Miquel Ferrà (1885-1947), fill de l'arquitecte i intel·lectual Bartomeu Ferrà, fou un escriptor i poeta mallorquí. Deixeble de Costa i Llobera, es va fer un nom dins el grup d'intel·lectuals adscrits al noucentisme.

²⁸ LLADÓ I ROTGER, Francesc (ed.): *El doctor zero i jo : articles del setmanari Soller, 1911-1914 / Miquel Ferrà*. Universitat de les Illes Balears. Palma (1992). Pàg. 6.

²⁹ LLADÓ I ROTGER, Francesc: *La lluita per un Sóller que no pogué ser : noucentisme i nacionalisme al setmanari "Sóller", (1911-1915)*. El Gall. Pollença (2008).

posguerra que succeí han coptat gran part de la nostra historiografia més recent. Així mateix, s'han fet excel·lents treballs que serveixen per posar en antecedents al lector.

A nivell estatal, cal destacar treballs de reconeguts autors internacionals com Carr o Preston que oferiren les primeres anàlisi dels aconteixements polítics i socials. *España de la Restauración a la democracia. (1875 - 1980)*³⁰, *España de la dictadura a la democracia*³¹ o *El triunfo de la democracia en España: 1969-1982*³² són avui un recurs indispensable per a conèixer i entendre els orígens del sistema en el que vivim avui.

Els autors espanyols tampoc no han deixat de banda aquest període en el qual contemporaneistes reconeguts s'hi han fet un nom. Durant els anys 90 varen florir multituds de treballs que anaven més enllà de les darreries dels 70. Santos Julià, Álvaro Soto i Javier Tusell en són un bon exemple i, a través de la seva feina i publicacions, s'han convertit en especialistes de la transició democràtica.

L'*Atlas de la transició*³³ dirigit per Jesús Mestre pren com a punt de partida aquests treballs. Es publica a finals dels anys 90 i, amb una cinquantena de pàgines, és d'obligada consulta per conèixer els processos electorals i les seves conseqüències fins el 1986.

La historiografia entorn a la transició democràtica no s'ha aturat mai. En aquest sentit, cal destacar la tasca duta a terme des de l'editorial Biblioteca Nueva de Madrid que recentment ha publicat treballs completament nous, amb revisió

---

³⁰ CARR, R.: *España de la Restauración a la democracia. (1875 - 1980)*. Ed. Ariel. Barcelona (1983).

³¹ CARR, R. i FUSI, J.P: *España de la dictadura a la democracia*. Ed. Planeta. Barcelona (1979).

³² PRESTON, P.: *El triunfo de la democracia en España: 1969-1982*. Plaza y Janés. Barcelona (1986).

³³ MESTRE I CAMPI: Jesús (dir.): *Atlas de la transició*. Ed. 62. Barcelona (1997).

historiogràfica i que abarquen un període molt més ampli del que s'havia estudiat fins aleshores. Rafael Quirosa-Cheyrouze hi ha editat diversos volums des del 2008 en els quals ha treballat els aspectes polítics i socials de l'estat espanyol des dels inicis de la transició. El treball més recent d'aquesta editorial és l'editat per Marie-Claude Chaput i Julio Pérez, el 2015, en què es plantejen nous enfocaments entorn a la transició i el seu estudi³⁴.

Si ajustam l'enfocament a nivell balear, cal tenir present un primer estudi publicat el 1987 per Sebastià Serra i altres companys. *Mallorca, ara*³⁵ ofereix una visió molt crítica i acurada dels aconteixements contemporanis. A més, ja en aquell moment, quan encara no se'n parlava a les Illes Balears, s'hi va incloure el capítol "Els diferents camins del feminisme a Mallorca" que signava el col·lectiu feminista. Sens dubte, un precedent d'historiografia de gènere a les illes.

Per altra banda, hem de reconèixer la tasca duta terme en el Simposi dels 25 anys d'IEB *La transició a les Illes Balears* que dirigiren Antoni Marimon i Sebastià Serra el 1996. Ambdós autors han dirigit, recentment, el *Diccionari de partits polítics de les Illes Balears*³⁶. Una ambiciosa obra que abarca més d'un segle de formacions i joc polític a les illes. Marimon, per la seva banda, ha publicat altres treballs sobre la transició i, concretament, l'autonomia a les Illes Balears; tema que també ha estudiat Antoni Soler amb profunditat. No podem oblidar, tampoc, obres com les de Miquel López Crespí que, a més de literatura, ha publicat llibres d'investigació sobre la transició democràtica a Mallorca.

Respecte a les monografies d'àmbit local, Sóller i Porreres en són una excepció a les Illes Balears. Bernat Bauçà publicà, ja el 1997, la història de la transició a

---

³⁴ CHAPUT, Marie-Claude i PÉREZ SERRANO, JULIO (eds.): *La Transición española. Nuevos enfoques para un viejo debate*. Ed. Biblioteca Nueva. Madrid (2015).

³⁵ DDAA: *Mallorca, ara*. Fundació Emili Darder. Ciutat de Mallorca (1987)

³⁶ MARIMON RIUTORT, Antoni i SERRA BUSQUETS, Sebastià (dirs.): *Diccionari de partits polítics de les Illes Balears (1900-2008)*. Leonard Muntaner. Palma (2012)

Porreres³⁷ i s'extenia cronològicament fins el 1995. Deu anys més tard arribà *La transició democràtica a la vall de Sóller*³⁸ de la mà d'Antoni Quetglas i que abarca un període més breu dels primers deu anys de transició. Encara que breu, la dona hi té el seu espai en aquesta obra, sobretot respecte a l'associacionisme.

Pollença, per la seva part, compta amb un documental audiovisual del 2005 de temàtica similar: *Protagonistes de la Transició. Pollença 1972-1983: el pas de la dictadura a la democràcia contada en primera persona*³⁹.

No obstant això, la historiografia insular no ha tengut molt en compte el paper de la dona a la transició democràtica ni ha centrat la seva atenció en esbrinar quin grau de participació ciutadana ha assolit durant els últims decennis. A nivell estatal sí que podem trobar magnífics treballs sobre la dona, el feminisme i la transició. Celia Amorós, Pilar Escario o Pilar Toboso són, a dia d'avui, un referent de la historiografia feminista contemporània. El 2009, elles i altres reconeguts col·legues publicaren l'obra col·lectiva *El movimiento feminista en España en los años 70*⁴⁰ que posa de manifest el paper de la dona en un moment decisiu.

La mesura i quantificació de la presència de la dona en els mitjans de comunicació, definitivament, ve de la mà de l'antropologia i la sociologia. Però l'antropologia i la sociologia fan estudis recents i més o manco anuals de la presència de la dona a la televisió i a la publicitat majoritàriament. És difícil trobar estudis interdisciplinaris que creuin les dades amb la història, sobretot de l'època que aquí es pretén estudiar. Tesis doctorals com la de Herrero Faúndez *La imagen*

---

³⁷ BAUÇÀ GARAU, Bernat: *Porreres, noves fites polítiques i culturals (1975-1995)*. Di7 Edicions. Binissalem (1997).

³⁸ QUETGLAS PIZÀ, Antoni: *La transició democràtica a la vall de Sóller*. El Gall Editor. Sóller. 2007.

³⁹ *Protagonistes de la Transició. Pollença 1972-1983: el pas de la dictadura a la democràcia contada en primera persona*. Equip 4. 2005. [DVD].

⁴⁰ MARTÍNEZ TEN, C.; PURIFICACIÓN GUTIÉRREZ, L. i GONZÁLEZ RUIZ, P (eds.): *El movimiento feminista en España en los años 70*. Ed. Cátedra. Madrid (2009).

*de la mujer en la prensa entre 1910-1915 y 2000-2005: estudio comparado del 2010*⁴¹ són una excepció en l'actualitat. Ens hem de traslladar fins els anys 80 i 90 del segle passat per trobar investigacions de caràcter general que s'apropin a l'estudi de la visibilitat de la dona com el de Fagoaga *Umbral de presencia de las mujeres en la prensa española*⁴² o el de Bueno *Estudio longitudinal de la presencia de la mujer en los medios de comunicación*⁴³.

Dins aquest camp no podem oblidar la tasca duta a terme des de l'Institut Nacional de la Dona⁴⁴ que des de 1983 realitza publicacions periòdiques que posen de manifest la desigualtat de sexes en els diferents àmbits de l'esfera pública. De fet, en el seu 25è aniversari, publicà un recull de les dades que tenien des de la creació de la institució: *Las mujeres en cifras: 1983-2008*⁴⁵. No obstant això, aquest recull no conté cap referència als mitjans de comunicació.

Això no vol dir que aquest sigui un camp aliè a l'institut. Són rellevants els estudis que ha fet de la televisió i de la publicitat que posen de manifest, a través de les xifres i de l'anàlisi qualitatiu, la desigualtat sexual que genera la televisió. L'any 1995 publicava, en aquesta línia, *Las mujeres y la Publicidad. Nosotras y Vosotros según nos ve la televisión*⁴⁶. Els estudis que ha realitzat aquesta institució

---

⁴¹ Tesi doctoral presentada per Rocío Herrero Faúndez a la Facultat d'Educació de la Universitat Complutense de Madrid el 2010.

⁴² FAGOAGA, C.: *Umbral de presencia de las mujeres en la prensa española*. Instituto de la Mujer. Madrid (1984).

⁴³ BUENO, J. M.: *Estudio longitudinal de la presencia de la mujer en los medios de comunicación*. Nau Llibres, D.L. Valencia (1996).

⁴⁴ Per mitjà de la llei 16/1983 neix l'Institut de la Dona com a organisme autònom adscrit al Ministeri de Cultura. L'objectiu principal és promoure i fomentar les condicions que possibilitin la igualtat social d'ambdós sexes i la participació de les dones en la vida política, cultural, econòmica i social.

⁴⁵ *Las mujeres en cifras: 1983-2008*. Instituto de la Mujer (Ministerio de Igualdad). Madrid (2008).

⁴⁶ MARTÍN SERRANO, Manuel; MARTÍN SERRANO, Esperanza i BECA LAGOS, Vicente: *Las mujeres y la Publicidad. Nosotras y Vosotros según nos ve la televisión*. Instituto Nacional de la Mujer. Madrid (1995).

respecte als mitjans de comunicació s'han enfocat, majoritàriament, cap el camp de la publicitat.

La proliferació d'instituts de la dona a l'àmbit autonòmic més reduït ha suposat l'augment d'aquests tipus d'estudis que analitzen, majoritàriament, el gènere i la publicitat. Promoguts des de la Xunta de Galícia, la Junta d'Andalusia o la Generalitat de Catalunya, els inicis del segle XXI han definit el concepte de publicitat sexista, sobretot a la televisió, i han mostrat quina és la imatge que la publicitat ofereix de la dona⁴⁷.

Ara bé, encara que podem trobar, amb relativa facilitat, estudis sobre la imatge de la dona a la premsa i, sobretot a la publicitat, no és fàcil trobar-ne sobre la presència i visibilitat de la dona a la premsa. L'Institut de la Dona o els diferents Observatoris autonòmics, que són un referent a nivell estatal, no en presenten cap amb dades concretes. Per tant, a l'hora de realitzar aquest treball es fa molt difícil la comparació d'uns resultats amb altres ja que, pràcticament, no n'hi ha.

La premsa a nivell autonòmic i local resta pràcticament a l'espera de ser estudiada des d'aquest àmbit ja que, fins ara, s'ha tendit a fer macroanàlisi de la premsa des d'una vessant estatal i de llarga tirada.

Aquest treball pretén, precisament, donar informació concreta sobre un període i un àmbit desconeguts fins aleshores. "Que la dona estigui (...) integrada plenament en la societat"⁴⁸ cal posar-ho en dubte, malgrat sigui una idea força generalitzada. Per això, s'agafarà com a punt de partida el setmanari *Sóller* que serà, a la vegada, l'element sotmès a anàlisi. Es realitzarà un estudi quantitatiu i qualitatiu de la presència i visibilitat de la dona en aquest setmanari des dels inicis de la transició fins a l'actualitat.

---

⁴⁷ En aquest cas, són rellevants els informes de l'*Observatorio Andaluz de la Publicidad No Sexista*, l'*Observatori de les Dones en els Mitjans de Comunicació*, l'*Instituto Navarro de la Mujer* i el *Servicio Galego de Igualdade*.

⁴⁸ ESCARTÍN, Joana M. i SERRANO, Aina R.: *op. cit.* pàg. 54.

2. Metodologia

En aquest treball, partim de la història social i cultural que té molt en compte els ritmes i els condicionaments imposats de l'evolució dels esdeveniments que han marcat el segle XX a Balears i Espanya. Evidentment, es tracta d'un relat d'història local, fins i tot de microhistòria, però que té molt en compte la història de les illes.

L'anàlisi local permet mostrar una realitat precisa i veure fins a quin punt aquesta realitat local segueix els corrents generals dominants a nivell global i fins a quin punt se'n separa (és a dir, quina és la seva especificitat en el conjunt). Enriqueix la interpretació de conjunt i global en obrir nous casos, noves excepcions o nous matisos a la interpretació general. O, fins i tot, pot provocar en alguns àmbits un canvi radical d'interpretació del mateix marc general.

Cal tenir en compte que, tal i com planteja Agirreazkuenaga de la Universitat del País Basc, “las limitaciones que engendra el estudio de la pequeña comunidad en sí misma son evidentes. No todo se resuelve en el nivel local. Evidentemente la pequeña localidad no puede ser la única variable pero en su seno los acontecimientos y conductas de los sujetos se mueven con una lógica o un paradigma que es preciso descubrir y analizar. (...) Es preciso también aprender a leer la historia local en su complejidad. (...) Lo importante de la historia local es trabajar con unas hipótesis que nos inviten a experimentar los problemas comunes de las poblaciones europeas y a encontrar en la experiencia concreta la dimensión universal”⁴⁹.

---

⁴⁹ AGIRREAZKUENAGA, Joseba: “Por qué la historia local: la historia local, la microhistoria desde Vasconia (Euskal Erria)” a *Nuevas tendencias historiográficas e historia local en España: actas del II Congreso de Historia Local de Aragón*. Huesca (2001). pàg. 39.

Si Sóller i el setmanari *Sóller* són ara aquesta experiència concreta, els resultats obtinguts en aquesta investigació podran ser extrapolables a una realitat major i, fins i tot, a una realitat universal.

La premsa escrita ha estat la única font d'informació i la única connexió amb el món per a la població durant molts anys. A dia d'avui, encara que la televisió ha agafat força protagonisme, la premsa escrita és consultada diàriament per milers de persones ja sigui en paper o en format digital. Per això, “cuando el objeto de investigación es la prensa, las conclusiones que se pueden obtener tienen especial importancia: la estructura de este medio de comunicación social es un reflejo, en la sociedad presente, del entorno en que se desenvuelve”⁵⁰.

S'ha de tenir en compte, també, l'evolució de la premsa a tots els nivells, des de l'ideològic fins a l'econòmic. La tergiversació informativa de la realitat històrica crea reaccions en la població. És a dir, la societat reacciona a una realitat en funció dels coneixements que té sobre ella, ja siguin objectius o no. “La representación imaginaria de la realidad social que se nos ofrece a través de la realidad informativa, revierte así, en el comportamiento personal colectivo”⁵¹. En definitiva, la ideologia d'una publicació informativa modifica la percepció de la realitat.

Tot això pot resultar massa ambiciós per a una localitat d'aproximadament 14000 habitants⁵², però la realitat municipal i local també existeix i s'ha de tenir en compte. Un setmanari amb més de cent anys d'història és símbol de l'èxit de la publicació. Un èxit que, sens dubte, es deu als lectors fidels generació rere generació.

---

⁵⁰ NIETO, Alfonso: *Concepto y naturaleza de la empresa periodística*. Universidad de Navarra, Instituto de Periodismo. Pamplona (1967). Pàg. 9.

⁵¹ MORENO SARDÁ, Amparo: *La mirada informativa*. Bosch. Barcelona (1998). Pàg. 155.

⁵² Institut Nacional d'Estadística: <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do> [darrera consulta: 21/08/2015]

Tenint en compte tot l'exposat fins ara, per a realitzar aquest Treball de Fi de Màster el setmanari local *Sóller* és el punt de partida de la investigació. El ventall cronològic en què centraré l'anàlisi anirà des dels inicis de la transició fins a l'actualitat.

Utilitzaré, prioritàriament, una metodologia de caràcter històric per a fer una aproximació a la realitat esdevinguda durant aquests 40 anys. Ho faré a través d'eines auxiliars de la metodologia històrica com l'estadística, l'anàlisi de contingut, la síntesi i la comparació. En definitiva, una metodologia mixta tant inductiva com deductiva que ofereix l'objectivitat que requereix una investigació científica.

Com que "la prensa es, en si misma, objeto de una historia, en este último caso el periódico es objeto y fuente a la vez"⁵³, la meua font serà el setmanari i el meu objecte d'estudi serà la visibilitat de la dona dins la publicació.

Cronològicament, m'he situat en els primers inicis de la transició democràtica per tenir com a referència el darrer fet històric més transcendent al nostre país. D'aquesta època, he revisat 14 setmanaris (del 23 de novembre de 1975 al 14 de febrer de 1976).

Tot seguit, he revisat els setmanaris que ens situen en els inicis de la democràcia parlamentària de l'estat espanyol. Això és, del 9 de desembre de 1978 al 24 de febrer de 1979. Un total de 12 de setmanaris.

Per tenir una visió més clara del suposat canvi social que s'ha anat produïnt en les darreres dècades, he agafat mostres trimestrals de cada deu anys, a partir del 1986. Així, he revisat 14 setmanaris d'aquest any (del 7 de juny al 23 d'agost), 12 setmanaris del 1996 (del 4 de maig al 20 de juliol) i 12 setmanaris del 2006 (del 4 de març al 20 de maig).

---

⁵³ GARCÍA DELGADO, J.L.: *Los comienzos del siglo XX: la población, la economía, la sociedad: (1898-1931)*. Espasa-Calpe. Madrid (1992). Pàg. 174.

D'alguna manera volia que els resultats fossin el més objectius i realistes possible. L'anàlisi es deté en l'actualitat. Per això, he revisat també 12 setmanaris del 2015 que van des del 7 de març fins el 22 de maig.

Al final de la investigació he analitzat un total de 74 setmanaris. A partir d'aquest anàlisi he extret les conclusions que es detallen al llarg del treball. Per fer una recerca acurada i precisa he prevalgut l'estudi de certs ítems en front d'altres.

Els ítems o punts d'anàlisi en què he basat la investigació són els següents:

- la portada (I). He recomptat totes les portades en què la imatge principal sigui la dona.

- La portada (II). He recomptat les portades en què apareguin dones com a imatges secundàries ja sigui acompanyades o no.

- Les fotografies interiors. He fet un recompte exhaustiu de les fotografies interiors i les he classificades segons si hi sortien homes, dones o ambdós sexes⁵⁴.

- Articles (I). En aquest ítem hi apareixen tots els articles que han estat escrits per dones. Només s'han tingut en compte els casos en què el nom apareix complet. Les sigles no es poden identificar amb cap sexe.

- Articles (II). En aquest cas, he recomptat els articles en què la dona aparegui en el seu contingut. Val a dir que, en un primer moment, volia analitzar de forma separada els articles en què la dona fos protagonista de la notícia, però davant els pocs casos que es troben, sobretot als primers anys, vaig decidir ampliar l'ítem de recerca.

- Fotografies. He recomptat les fotografies realitzades per dones i que formin part dels articles. Només, de la mateixa manera que en la firma dels articles, he

---

⁵⁴ La terminologia usada en aquest treball referent al sexe-gènere es basa en la IV Conferència Mundial sobre la Dona celebrada a Beijing el 1995. S'entén doncs que el sexe es refereix a les característiques biològiques diferencials que existeixen entre dones i homes. El gènere, per altra banda, es refereix al conjunt d'idees, creencies, representacions i atribucions socials construïdes a cada cultura utilitzant com a base la diferència sexual.

tengut en compte les que aperèixen amb nom i llinatges. S'entén que, rere una casa de fotografia o sigles, s'hi pot amagar qualsevol dels dos sexes i que, per tant, no queda clara la presència o no de la dona.

- Menció de gènere. He tingut en compte si apareixien notícies relacionades amb la qüestió de gènere o que implicassin una voluntat d'igualtat social.

- Secció per a dones. Encara que actualment el *Sóller* no consta d'aquesta secció tan dirigida, he volgut saber si havia existit en qualque moment anterior. En el període investigat (1975-2006), no ha aparegut en cap setmanari a pesar de la moda dels darrers anys del Franquisme en incloure seccions tan discriminatòries.

- *La columna de los jóvenes*. Durant una època, el setmanari *Sóller* va incloure a les seves pàgines aquesta secció en què joves del poble escrivien. He recomptat el nombre de vegades que hi escrivien dones i homes.

- *Sóller Església*. Més endavant va aparèixer aquesta secció al setmanari. He analitzat les vegades en què la dona formava part d'aquesta secció.

- Esports. En aquest cas, he tingut en compte si apareixien dones o no a la secció d'esports del setmanari. Si se'n parlava, he anotat de quin o quins esports es tractava.

- Publicitat fotografies. Respecte a la publicitat he tingut en compte dos aspectes. El primer que he analitzat és el nombre d'anuncis que utilitzen la imatge de la dona, l'home o els dos sexes per vendre.

- Publicitat nom. En segon cas, he recomptat i analitzat el nombre d'empreses particulars que s'anunciaven al *Sóller* i tenien nom d'home o de dona.

Aquests són els aspectes que he tingut en compte per a saber fins a quin punt ha tingut presència i ha estat visible la dona en el setmanari. No obstant això, cal

dir que existeixen molts d'altres aspectes i ítems que aquí no he valorat com són per exemple les cartelleres de cinema.

En els anys 70 i 80 el *Sóller* comptava amb un secció específica de cinema i la cartellera vigent en el moment. Aquest és, sens dubte, un tema d'anàlisi profundament interessant ja que la informació que pot aportar és infinitament rellevant. Per això, caldria un anàlisi exhaustiu i en profunditat d'aquesta font i no com un apartat més dins aquest treball. A més, la presència o no de la

Imatge 1. Joan, Francisca i Antoni Marquès Arbona, el fundador. Principals propulsors i sostenedors del *Sóller*. De *Bodas de Diamante 1885-1960*.

dona dins la cartellera no depèn tant de la premsa en si, sinó més bé d'allò que les productores cinematogràfiques intenten transmetre a la població.

3. El setmanari *Sóller*

La premsa local no hi té res a envejar a la premsa de llarga tirada. El número dels seus exemplars mai es poden comparar entre si i, sens dubte, la premsa més general arriba a indrets on la local no pot arribar. Ara bé, la premsa local sempre és exitosa ja que fa referència als fets quotidians d'un àmbit geogràfic més reduït. És evident que les primeres notícies que es volen saber són les que afecten més directament a les persones i la premsa local ofereix aquesta informació.

“Mallorca té una llarga tradició en publicacions de premsa local. Des dels anys finals del segle XIX, els pobles de la part forana s'anaren dotant de fulls informatius d'aparició setmanal, mensual o de periodicitat superior que tenien com a objectiu copsar la vida diària de la comunitat que els animava, proporcionar un mitjà d'expressió als seus membres i, sobretot, mantenir-ne vius els costums, les tradicions i les formes de vida”⁵⁵.

Dins aquest context, neix el setmanari *Sóller* que el juliol de 1885 va veure la llum el seu primer número. Per això, el *Sóller* és, a dia d'avui, el periòdic local que se segueix editant actualment més antic de Mallorca. Des de 1885, el periòdic ha tengut una continuïtat pràcticament ininterrompuda fins a l'actualitat.

Joan Marquès Arbona (1884-1889) fou el fundador de la publicació que, aconsellat pel seu pare, va invertir la fortuna familiar en activitats més lucratives⁵⁶. El pare, Guillem Marquès Miró, era un arrendatari de terres que tenia al seu càrrec la possessió de Muleta Gran⁵⁷, situada al nord-oest de la Vall de Sóller.

---

⁵⁵ GUAL PONS, M. i PÉREZ PASTOR, P.: “Aportació a l'estudi de la premsa a Mallorca: la impremta de can Pinoi (1885-1972) i el *Sóller*” a *XII Jornades d'Estudis Històrics Locals. Premsa, ràdio i televisió des d'una perspectiva històrica*. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma (1993). Pàg. 317.

⁵⁶ *Loc. cit.*

⁵⁷ *Loc. cit.*

Per comprendre els inicis del setmanari cal conèixer el recorregut del seu fundador que, a més d'escoltar el seu pare, el va dur fins a les lletres i el periodisme. De jove va estudiar en el Convent i als 17 anys va ingressar a l'Academia Militar de Toledo, que va deixar per anar a treballar a Castres (França), a casa d'uns parents. Va tornar a Espanya per fer el servei militar i fou destinat a Figueres, on es va destapar la seva afició literària. Allà va presentar un treball seu a un concurs literari que va resultar premiat⁵⁸.

El 1884 es va assabentar que havia nascut a Palma, el 15 d'abril, la publicació *Semanario Sóller*⁵⁹, dirigit per Ricard Salvà. Aviat es va posar en contacte amb l'editor del periòdic i es va iniciar en el periodisme enviant cròniques setmanals. A finals del mateix any, va retornar a Mallorca i es va instal·lar a Palma per treballar com a aprenent en una impremta⁶⁰.

Poc després, amb 24 anys, decidí instal·lar una premsa de mà als porxos de la casa familiar del carrer de sant Bartomeu de Sóller. Neixia la impremta alhora que la idea d'editar una publicació periòdica local. Marquès va exposar la seva idea a amics i familiars a fi d'aconseguir el màxim de suport. També va sol·licitar la col·laboració dels sollerics emigrats arreu d'Europa i Amèrica perquè considerà que “amb tant solerics com hi ha fora de Sóller, un setmanari imprès per sollerics i a Sóller mateix, que surti puntual, cuidat, ben escrit, ben informat, forçadament ha d'arribar a fer-se imprescindible”⁶¹.

---

⁵⁸ QUETGLAS CIFRE, A.: “Els orígens del setmanari a través de la correspondència de Joan Marquès Arbona (1884-1889)” a *Sóller. Edició commemorativa 1885-2010*. Grup Serra. Sóller (2010). Pàg. 17.

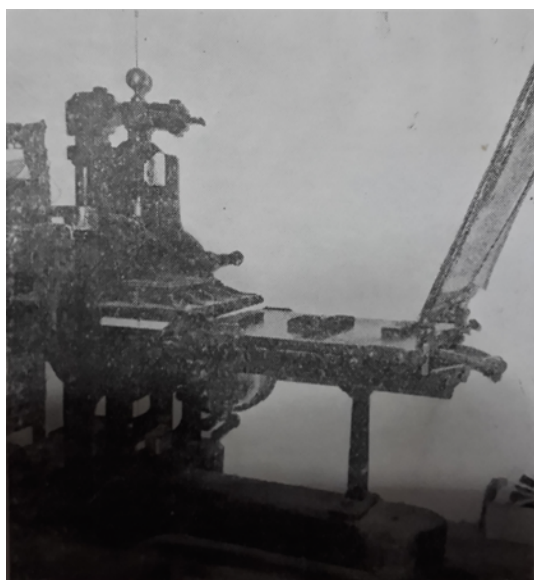
⁵⁹ Aquest setmanari fou el predecessor del que aquí estudiem. S'editava a Palma a la Biblioteca Popular i el darrer número que es coneix és de dia 18 d'agost de 1884.

⁶⁰ QUETGLAS CIFRE, A.: *loc. cit.*

⁶¹ *Loc. cit.*

Definitivament, el primer setmanari sortí l'onze de juliol de 1885 amb el subtítol *Periódico semanal de intereses materiales* que aviat canvià per *Semanario Independiente*⁶² (vegeu annexe II). Ben aviat va tenir una gran acollida i, “als voltants del primer terç del XX, el setmanari Sóller, acomplí un important paper social com a nexa d'unió entre els emigrants i la ciutat nadiua, entre els sollerics emigrats i els familiars que havien romàs a la vall de Sóller”⁶³.

La màquina d'imprimir que havia instal·lat als porxos va servir fins el 1889. Es tractava d'una *Lorilleaux*⁶⁴ totalment manual que havia estat adquirida a París el 1885. Amb el temps va quedar antiquada, però mai no va deixar d'utilitzar-se⁶⁵.

Imatge 2. Primera premsa en què va néixer el Sóller i fou tirat fins el 1910. De *Bodas de Diamante 1885-1960*.

Desembre de 1889 va marcar la fi de la primera època del setmanari. Durant aquesta etapa, la publicació només constava de quatre planes. Aquest any es va interrompre per primera i darrera vegada l'edició del setmanari per millorar-ne la impressió.

El setembre de 1891 s'inicià una segona etapa, després de la suspensió temporal, que durà fins el desembre de 1972, any en què la publicació fou adquirida per Pere A. Serra

Bauzà. L'edició va millorar més tard arran de l'adquisició, l'any 1910, de la

---

⁶² El 1980, el setmanari eliminà definitivament el subtítol.

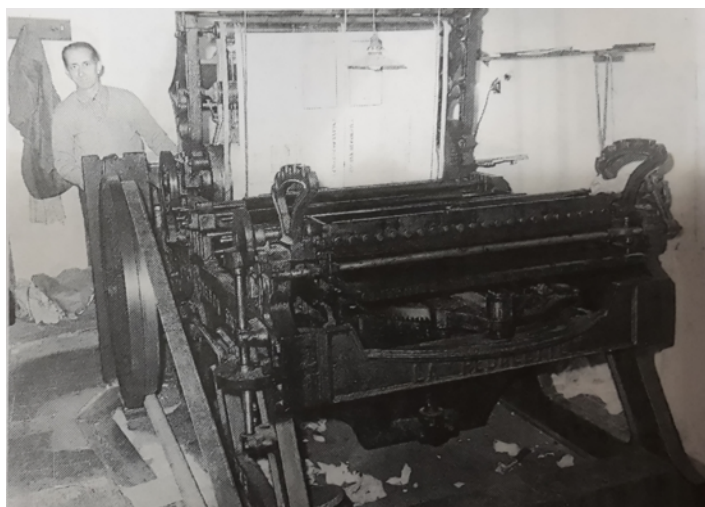
⁶³ PÉREZ PASTOR, Plàcid: “Publicitat i emigració a un mitjà de comunicació local mallorquí: el setmanari Sóller (1925-1932)” a *XII Jornades d'Estudis Històrics Locals. La premsa, la ràdio i la televisió des d'una perspectiva històrica*. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma (1993).

⁶⁴ Amb motiu del centenari del *Sóller*, la premsa fou traslladada al museu del Casal de Cultura de Sóller.

⁶⁵ GUAL PONS, M. i PÉREZ PASTOR, P.: *op cit.* pàg. 318

premsa *Pedalette*. Joan Marquès havia viatjat a París amb motiu de la celebració de l'Exposició Universal i allà hi va comprar la que era una de les premses més modernes del moment.

Aquesta màquina, que podia funcionar automàticament mitjançant un motor elèctric, representà un avanç tècnic molt important per a la impressió del setmanari. La *Pedalette* es va utilitzar regularment fins a finals del 1972, que significà el final de la segona etapa de la publicació.

Imatge 3. La impremta adquirida a París *Pedalette*.
De *Bodas de Diamante 1885-1960*.

En aquell moment, començà la tercera etapa, amb la compra del setmanari per part de Serra, en què s'obrí una redacció a Palma i l'edició fou traslladada als tallers del *Majorca Daily Bulletin*. A partir d'aquell moment, la *Pedalette* només fou utilitzada esporàdicament per al tiratge d'anuncis i cartells publicitaris⁶⁶. Aquesta etapa dura fins a l'actualitat i és el marc en què se situa aquesta investigació.

Durant totes les etapes, el tiratge sembla que s'ha mantingut estable entre els 1500 i 2500 exemplars⁶⁷. Els directors del setmanari han estat Joan Marquès Arbona (fundador), Miquel Marquès Coll (fill del fundador), Andreu Vivas Muñoz

---

⁶⁶ *Íbid.* pàg. 319.

⁶⁷ *Íbid.* Pàg. 321.

i Lluç García Socias. Sota la direcció dels tres darrers se situa el marc d'aquest treball.

Des dels seus inicis, la publicació ha fet esment no sols a la ciutat sinó a altres municipis de la comarca (Fornalutx, Bunyola, Deià i Escorca). També és important la contribució que ha fet a la llengua catalana ja que, des d'un primer moment, va incloure la secció "Vuits i nous"⁶⁸. Posteriorment, des del 1907 al 1937, fou mitjà d'expressió dels literats mallorquins a través de la secció "De l'agre de la terra", "pàgines que foren capdavanteres d'una intel·lectualitat sollerica i illenca"⁶⁹. Encara que l'idioma sempre hi ha estat present, en des de la dècada de 1990 es publica íntegrament en català. Surt cada dissabte i té, de mitjana, unes quaranta pàgines.

---

⁶⁸ ALBERTÍ, Jaume: "Aproximació al lector" a *Sóller. Número del centenari*. Grup Serra. Palma (1985). Pàg. 153.

⁶⁹ *Loc. cit.*

4. La transició democràtica a Sóller.

El present treball s'enmarca cronològicament en els inicis de la transició democràtica fins a l'actualitat. És important, com a qualsevol treball, conèixer el context en què la publicació que analitzem discorre.

Malgrat la transició s'inicià arran de la mort de Franco, 1973 ja marcà la decadència d'un sistema que estava condemnat a desaparèixer. L'assassinat de Carrero Blanco, recent nomenat president de govern, per part d'Euskal Ta Askasuna⁷⁰ (ETA d'ara endavant) marcà un punt de no retorn de la conflictivitat social i l'oposició al règim.

Aquest mateix any, la crisi energètica provocada per la guerra del Yom Kippur⁷¹ va fer que els anys de bonança econòmica es convertissin en un miratge. La guerra va frenar l'exportació de petroli a l'Europa occidental i provocà la pujada del preu dels carburants. En conseqüència, molts d'empresaris espanyols van prendre mesures que només perseguien l'estalvi de doblers, però que perjudicava de ple als treballadors.

Aquesta crisi afectà tot Europa la qual cosa suposà el retorn de bona part dels emigrants establerts a Alemanya, Suïssa o Holanda. La reducció de feina fou un fet a tot el continent que complicà encara més la situació social i econòmica d'Espanya.

Carlos Arias Navarro fou nomenat president després de la mort de l'anterior. Les seves polítiques varen endurir el règim i la repressió va augmentar. Com a reacció, es varen intensificar els moviments d'oposició al règim i es varen crear

---

⁷⁰ Organització creada el 1962 per joves militants escindits del Partit Nacionalista Basc que es definia com a nacionalista basc i marxista-leninista.

⁷¹ Conflicte bèl·lic iniciat per Egipte i Síria per tal de recuperar els territoris perduts en mans d'Israel el 1967 a la Guerra dels sis dies.

plataformes conjuntes per plantejar alternatives democràtiques, que ja eren una realitat arreu d'Europa des de feia dècades.

“A Mallorca l’oposició era feble i estava dividida, tot i que hi havia diversos nuclis lligats al marxisme i al nacionalisme d’esquerres”⁷². L’oposició era present sobretot, al món veïnal i en l’aparició de diversos col·lectius com ara Tramuntana. L’Obra Cultural Balear⁷³ fou, sens dubte, un dels òrgans clau d’aquest període ja que va donar cobertura a molts d’actes i reunions antifranquistes. Evidentment, cal destacar la seva tasca i lluita en defensa de la llengua pròpia.

Els enfrontaments entre els sectors més reformistes de la societat i els més immobilitistes del règim va estar condicionada, també, durant aquests anys, per la salut de Franco. Joan Carles de Borbó es convertia en la figura esparançadora d’uns i d’altres. El juliol de 1969 havia estat designat, per les Corts, príncep i successor a cap de l’Estat amb el títol de rei. Els reformistes del govern d’Arias creien en un procés pacífic de transició a la democràcia des del poder. Per contra, pels homes del *búnquer*⁷⁴, Joan Carles havia de perpetuar el franquisme sense Franco.

Imatge 4. Portada del setmanari *Sóller* una vegada Joan Carles fou nomenat rei d'Espanya en haver mort el dictador.

⁷² QUETGLAS CIFRE, Antoni: *La transició democràtica a la vall de Sóller*. El Gall Editor. Sóller. 2007. Pàgina 22.

⁷³ Fundada el 1962 per 31 socis gràcies a la iniciativa del filòleg Francesc de Borja Moll, fou la continuadora històrica de la tasca desenvolupada per l'Associació per la Cultura de Mallorca. Aixoplugà les forces de resistència política i cultural al franquisme. A dia d'avui continua la seva tasca pel que fa a la promoció de la llengua catalana.

⁷⁴ Moviment d'extrema dreta, manifestat a Espanya en la dècada de 1970, afí al franquisme i al Moviment Nacional que s'oposava completament a la reforma del règim.

4.1. Context polític

El número 4627 del setmanari *Sóller* publicava a la portada “Franco ha muerto”⁷⁵. Marca l’inici d’aquesta investigació perquè suposà un canvi d’estructura política, econòmica i social mai abans viscut al nostre país. La mort del dictador donava pas a un nou i incert futur per l’estat i la societat ja que les intencions d’uns i d’altres eren totalment oposades.

S’iniciava el procés democràtic amb el jurament de Joan Carles I com a rei del país i Sóller s’implicà en aquest canvi. El batle del

moment, Miquel Lladó, renuncià a la reelecció a finals de desembre. Tres candidats es presentaren com a nou candidats i Miquel Soler en fou proclamat alcalde el març de 1976.

Imatge 6. Miquel Soler és nomenat batle de Sóller l’any 1975 (Quetglas 2007: 49).

Imatge 5. Portada del setmanari Sóller, després de la mort del general Franco, qui va ser cap d’Estat durant quasi 40 anys, imposant una dictadura personal.

democràcia. Els setmanari local se’n va fer ressò ja que foren alguns dels seus

⁷⁵ Setmanari *Sóller*. 22/11/1975. Número 4627

col·laboradors els que sofriren amenaces per haver demanat, a través de les seves pàgines, aquests drets. Afortunadament, aquestes amenaces mai no es compliren ni es repetiren al llarg del temps. “Pareix que aquestes foren filtrades per un col·laborador del setmanari per demostrar que encara hi havia sectors que estaven en contra de les reformes que es produïen al país”⁷⁶.

A les eleccions generals del 1977, els partits de centre obtingueren la majoria absoluta a la majoria dels pobles de l'illa, inclòs Sóller. Després d'això, l'Ajuntament va decidir eliminar alguns símbols franquistes que hi havia a la vila. Però el canvi de nom als carrers no arribaria fins el 1979 amb el govern d'UCD⁷⁷.

Un altre moment decisiu fou la votació a favor de la Constitució. La votació es produí el desembre de 1978. Un 79'34% del cens amb dret a vot acudí a les urnes⁷⁸. L'àmplia majoria d'aquesta població demostrà que era favorable a la nova carta constitucional.

La constitució marcà el rumb democràtic que ha portat Espanya fins a l'actualitat. Les eleccions generals de 1979 suposaren un reinici a la maquinària que s'havia aturat el 1936. Des de llavors ençà, la participació política ha crescut massivament i, pràcticament, totes les ideologies han tengut cabuda dins l'escenari polític.

4.2. Context econòmic

Encara que el fet més transcendent de 1975 fos la mort del dictador, l'economia de la ciutat es va veure minvada degut als efectes de la crisi econòmica

---

⁷⁶ QUETGLAS CIFRE, Antoni: *op. cit.* Pàgina 50.

⁷⁷ Unió de Centre Democràtic

⁷⁸ *Íbid.*, Pàgina 53.

del petroli. Aquesta crisi afectà tots els sectors econòmics, inclòs el turisme, que havia estat l'injecta econòmica més important de Mallorca a partir dels anys 60.

Sóller, que no n'és una excepció, es va veure afectada amb la disminució del nombre de turistes i el tancament temporal, a principis de 1975, de la fàbrica Hilaturas Pizà per la falta de vendes i la sobreproducció⁷⁹. La fàbrica tornà a obrir el mes de juliol però amb una reducció de plantilla. De fet, de les nou fàbriques tèxtils que arribà a tenir Sóller en el segle XX, només dues restaren obertes en els inicis de la transició. En l'actualitat cap ha sobreviscut a la globalització de l'economia i a la forta empenta del capitalisme.

Altres indústries artesanals, com una fàbrica de xocolata i una de rajoles, també es veuen afectades per la crisi i desapareixien en aquests anys. El 1972 fou el primer any de la història del Ferrocarril de Sóller amb dèficit, tant que la possibilitat de desaparèixer era força gran.

El turisme, però, no tingué conseqüències tan nefastes com l'empresa local. Tanmateix, l'economia depenia més de belgues, francesos, danesos i alemanys que s'allotjaven al Port que no pas d'inversions solleriques. No obstant això, la fallida de l'empresa turística britànica APLSEE SPAIN provocà greus pèrdues als hotelers sollerics⁸⁰.

4.3. Context social

Després d'una dècada de creixement demogràfic, els anys 70 vingueren marcats per un estacament en la taxa de natalitat i un descens de la població. Aquesta recessió no s'aturà fins a l'any 1983 en què les xifres giraren de bell nou.

---

⁷⁹ *Íbid.* Pàgina 34.

⁸⁰ *Íbid.* Pàgina 77.

A pesar de què la societat espanyola és, en aquesta època, eminentment conservadora i catòlica en general, i, per tant, Sóller també, alguns grups amb inquietuds culturals i de renovació agafen força a la vila. En són exemple *Círculo Sollerense* i *La Unión*, que gestionaven bona part de les activitats culturals i esportives de Sóller. Grups d'escoltes i d'esplai juvenils també tenen força representació en aquests anys, encara que alguns havien sorgit en el anys de la dictadura.

Imatge 7: Junta del Foment de la Dona en els seus inicis a *Centenari Sóller*.

Per altra banda, mereixen especial atenció per la seva tasca cultural el Casal de Cultura (creat els anys 60), la biblioteca de la Caixa de Pensions i la Biblioteca de Cultura Popular. És especialment important aquesta darrera ja que, en un principi, fou creada amb el nom de Foment de Cultura de la Dona el 1928 per Maria Mayol Colom (republicana). La seva finalitat era fer arribar la cultura a les dones a través d'una biblioteca i la creació d'una borsa de treball femenina, però amb la guerra civil i el règim posterior, canvià de nom.

Mayol havia fet construir la planta baixa del que, després, seria el cinema Fantasio perquè la nova societat tengués un local propi. Va aconseguir el capital a

través de la subscripció d'accions a les associades per 500 pessetes⁸¹. Fins el 1933 s'hi dugueren a terme infinitat d'activitats culturals com ara concerts, exposicions, conferències i festivals infantils. Cal destacar la creació de la biblioteca amb més de mil volúmens i la organització de concursos-exposicions de flors i que eren les primeres que s'organitzaven a Mallorca⁸².

El 1933, Mayol es va veure obligada a deixar la presidència davant el silenci sepulcral de la majoria de socias conservadores que boicotejaren la seva reelecció. Maria formava part de la candidatura conjunta que presentaven els partits d'esquerra als comicis de novembre⁸³.

Imatge 8: Interior de l'antic local del Foment de Cultura de la Dona (Graña 2009:10).

“El resultat d’una intensa tasca pedagògica i social en favor dels drets de les dones, les seves relacions amb el feminisme i la pertinença a un partit polític republicà, Esquerra Republicana Balear, produïren un fort impacte en les mentalitats tancades de la societat provinciana en la qual vivia”⁸⁴. Mayol es va veure obligada a abandonar el seu

projecte i vendre el local per reemborsar les antigues sòcies. Foment de Cultura de la Dona va continuar les seves activitats sense la que havia estat la seva principal impulsora.

---

⁸¹ “Foment de Cultura de la Dona” a *Centenari Sóller*. Grup Serra. Palma (1985). Pàg. 98.

⁸² *Íbid.*

⁸³ ESCARTÍN, Joana M. i SERRANO, Aina R.: *op. cit.* Pàg. 41.

⁸⁴ GRAÑA, Isabel: “Maria Mayol: dona, republicana i catalanista” a *Memòria*. Esquerra Nacional (2009). Pàg. 10. En xarxa <<http://www.esquerra.cat/documents/en/en152-memoria.pdf>> [darrera consulta: 20/08/2015].

Aquesta societat continuà existint a dia d'avui malgrat, el 1979, la Junta Directiva va decidir retirar “de la dona”⁸⁵ perquè ningú no se sentís exclòs, quedant Foment de Cultura. De fet, aquesta organització fou l'única iniciativa important que cal destacar per reivindicar el paper de la dona a la vila. Dins d'una societat força dominada pels estereotips tradicionals, la primera guàrdia municipal no es contractava fins el 1981.

---

⁸⁵ “Foment de Cultura de la Dona” a *Centenari Sóller*. Grup Serra. Palma (1985). Pàg. 98.

5. De la dona gris⁸⁶ a la ruptura del silenci

1939 suposà l'inici d'un període controvertit, de ruptura política, d'estancament econòmic, d'aïllament internacional i de repressió social. Aquesta repressió fou especialment inquisitiva amb la dona que, després d'haver aconseguit el dret a vot, a exercir una professió, a l'avortament⁸⁷ i al divorci⁸⁸, es va veure obligada a recluir-se a casa.

Imatge 9: Eleccions legislatives del 1933. Per primera vegada a Espanya les dones pogueren exercir el sufragi. (Peñarrubia 2008:36)

Aquesta reclusió no fou tan legítima com la pressió social que s'efectuà sobre ella. La *Sección Femenina* de la Falange aglutinà tot el control moral exercit sobre el rol femení. Així doncs, la moralitat i la postura tradicional tornaren a limitar a la dona a l'àmbit privat. La presó domèstica tornà a ser refugi de mestres, polítiques, intel·lectuals, escriptores i artistes. Totes elles foren obligades socialment a convertir-se en esclaves de la llar i de les seves famílies; i sobretot a demostrar afecte al seu nou ofici.

A partir dels anys 60 però, en el que es coneix com el període de *desenvolupisme*, elles foren la solució més barata per augmentar la població laboral i solventar una manca de treballadors deguda a l'emigració. Això va

---

⁸⁶ LARUMBE, Mª Ángeles: *Feminismo y transición a la democracia: la rebelión de las mujeres*. Universitat de Saragossa. Pàgina 5.

⁸⁷ L'avortament només es va permetre durant un breu espai de temps a Catalunya entre 1936 i 1938 en plena guerra civil.

⁸⁸ Aquests drets s'aconseguien durant la II República, però el nou règim iniciat el 1939 acabà amb els drets civils més bàsics.

Imatge 10: Grup de dones de la Secció Femenina de Falange, que va tenir una considerable presència dins la vida social durant el règim franquista, confeccionant senalles de Nadal el 1944. (Escartín/Serrano1997: 49).

provocar que, el juliol de 1961, es promulgés la Llei de drets polítics, professionals i de treball de la dona i el nin. Reconeixia, sobre paper, els mateixos drets als dos sexes per exercir qualsevol activitat política i professional, permetia a les dones

accedir a qualsevol plaça de l'administració pública i a tots els graus d'ensenyament. Ara bé, aquesta llei continuava vetant l'accés de les dones a l'exèrcit i a la carrera judicial.

No obstant això, el mercat laboral femení quedà majoritàriament limitat al sector agrícola, textil i de serveis malgrat les seves capacitacions i competències adquirides. Habitualment, es tractava de treball temporals i estacionals amb una elevada precarietat laboral i sous molt baixos.

No serà fins el 1970, en què trobam a Espanya una batlesa, una decana de facultat i una directora general dins un ministeri⁸⁹, quan les dones arriben als primers llocs de responsabilitat laboral fins ara monopolitzat pels homes. Però només era una llumeta dins la foscor que representaven les dades de l'INE⁹⁰ aquell mateix any. Així doncs, un 48'9% de les dones es dedicaven als "seus labors" i un 80% de dones amb títol universitari continuaven inactives. Cal sumar-hi més d'un milió de dones que feien jornals fora de casa.

---

⁸⁹ *Ibid.* Pàgina 9

⁹⁰ Institut Nacional d'Estadística

L'any 1975 es romp el silenci. La mort del dictador n'és un motiu però que les Naciones Unides decidissin que aquell era l'Any Internacional de la Dona⁹¹ fou definitiu⁹². Aquell mateix any, a Espanya, es reformava del tot la situació jurídica de la dona en el Codi Civil ja que se suprimien, definitivament, “les fórmules de protecció com a atribut del marit i d'obediència com a obligació de la dona”⁹³.

A partir d'aquest moment, s'estableix la protecció mútua i es concedeix a la dona una participació igualitària en l'elecció de la residència. A més, ambdós poden elegir de comú acord el règim econòmic del matrimoni i la dona pot, per primera vegada des del 1939, administrar els béns de la societat⁹⁴. El més rellevant d'aquesta reforma és que la dona casada té dret a representar-se a si mateixa davant la llei.

La minifalda, l'ús del pantaló o el biquini foren un precedent de rebeldia juvenil els anys 60. La recepció massiva de la píldora anticonceptiva, a pesar de les traves sanitàries i del segell de pecat que hi requeia, suposà un primer triomf.

El Moviment Democràtic de la Dona⁹⁵ fou el sector més representatiu i amb més pes del feminisme organitzat en aquells moments. Tenia els seus orígens en el PCE⁹⁶ quan plantejà la necessitat de crear una organització de dones⁹⁷. Va

---

⁹¹ ONU Mujeres: <http://www.unwomen.org/es/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women> [darrera consulta 17/12/14]

⁹² En trobam referència en el setmanari Sóller en el seu número 4629 de dia 6 de desembre de 1975.

⁹³ ESCARTÍN, Joana M. i SERRANO, Aina R.: *op. cit.* pàg. 53.

⁹⁴ Cal aclarir que, pel que fa a Mallorca, i com a conseqüència de l'antic Dret Civil mallorquí, que consagra el règim de separació de béns dels cònjuges, la dona mallorquina casada estava capacitada per administrar el seu patrimoni.

⁹⁵ Normalment identificat amb les sigles MDM del castellà Movimiento Democrático de Mujeres.

⁹⁶ Partit Comunista Espanyol

⁹⁷ ARRIERO RANZ, Francisco: “El Movimiento Democrático de Mujeres: del antifranquismo a la movilización vecinal y feminista”. *Historia, Trabajo y Sociedad* n^o2. 2011. Online: <http://www.1mayo.ccoo.es/nova/files/1018/0202Arriero.pdf> [darrera consulta 18/12/14]. Pàgina 35.

projectar la seva activitat sobre tres àmbits: suport als presos i les seves famílies, erosionar el règim traslladant als barris obrers la seva conflictivitat (mobilització veïnal) i el feminisme⁹⁸.

Aquesta organització, juntament amb altres personalitats destacades, va concretar la seva acció realitzant, semiclandestinament, les *Ias Jornadas de Liberación de la Mujer* com a resposta a les commemoracions oficials que el règim organitzà aquell 1975. Aquesta trobada, amb totes les seves limitacions, marcaria l'arrencada del feminisme de segona generació a Espanya⁹⁹.

Ara bé, que les dones alçassin les seves veus rebels no es va veure reflectit en el dia a dia de la gent. La seva escassa presència als mitjans de comunicació n'és només un exemple. Així doncs, sembla que la rebeldia quedà només a l'abast d'unes elits intel·lectuals que llegien Simon de Beauvoir en reunions clandestines¹⁰⁰.

L'arribada de la democràcia i, més concretament, la Constitució del 1978 va significar el punt final de la desigualtat jurídica entre les dones i els homes. L'article 14 va establir, que tots els espanyols eren, i són, iguals davant la llei, sense cap discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió o opinió. El maig d'aquell mateix any es despenalitzava també l'adulteri i el concubinat.

Imatge 11: Els monarques depositant el seu vot en el referèndum de la constitució al 1978. Font: *El país*.

---

⁹⁸ *Ibid.* Pàgina 40.

⁹⁹ LARUMBE, Mª Ángeles: *op. cit.* Pàgina 13.

¹⁰⁰ ARRIERO RANZ, Francisco: *Op. cit.* Pàgina 37.

Altres avanços es farien amb el pas del temps. L'any 1980, per exemple, s'establí la igualtat d'homes i dones pel que fa a qüestions laborals a través de l'Estatut dels Treballadors i l'any següent s'aprovava la nova llei del divorci. El 1985 es donava una passa definitiva amb la despenalització parcial de l'avortament¹⁰¹.

L'equiparació legal d'homes i dones és una realitat amb la Constitució del 78 i les reformes posteriors. Ara bé, citant a Escartín i Serrano, “cal demanar-se quants d'anys més faran falta perquè, socialment, aquesta equiparació també sigui, d'una manera tangible, una realitat”¹⁰². La visibilitat de la dona a la premsa local és només un factor, de tots els que conformen les estructures socials, per reflexionar.

5.1. Sóller, dona i la fi d'un període

Imatge 12: Portada del 29/12/75 en què apareix la reina rere Joan Carles I, principal protagonista.

La portada d'un periòdic marca sens dubte una imatge i una ideologia de rerefons. Els seus titulars i les seves fotografies són reflexe d'un pensament social.

El número 4627 del setmanari *Sóller* marca l'inici d'aquesta investigació. És, com he dit abans, el que anuncia la mort de Franco. Des d'aquest fins el número 4632 (6 setmanaris) cap porta l'imatge d'una dona com a portada principal. Només el número del 29 de novembre

¹⁰¹ Es va despenalitzar en tres casos: violació, risc de salut física i psíquica de la mare i malformació del fetus.

¹⁰² ESCARTÍN, J.M. i SERRANO, Aina R.: *op. cit.* pàg. 54.

mostra una recent nomenada reina Sofia que aguaita rere el seu espós, protagonista per aclamació del període que comença. El darrer número del 1975 també mostra una dona, però no sola i com una imatge secundària.

Cap de les portades analitzades del període 1975/76 té com a protagonista la fotografia d'una dona. De fet, el número del 17 de gener de 1976 mostra en portada els possibles batles de la vila. Per suposat, es dona per segur que serà home.

Dels 14 setmanaris estudiats per aquest període només apareixen a la portada 3 imatges amb dones, acompanyades sempre per homes o com a rerefons de la fotografia; símbol evident de la societat tradicional masculista i reimpulsada per Franco des de 1939. Si giram la primera plana en els setmanaris del 1975, no ens sorprenem ja que la tendència és la mateixa que en la portada. Cap dona no és protagonista a cap fotografia interior. Però a l'any 1976, la dona hi serà, almenys, present. Els percentatges

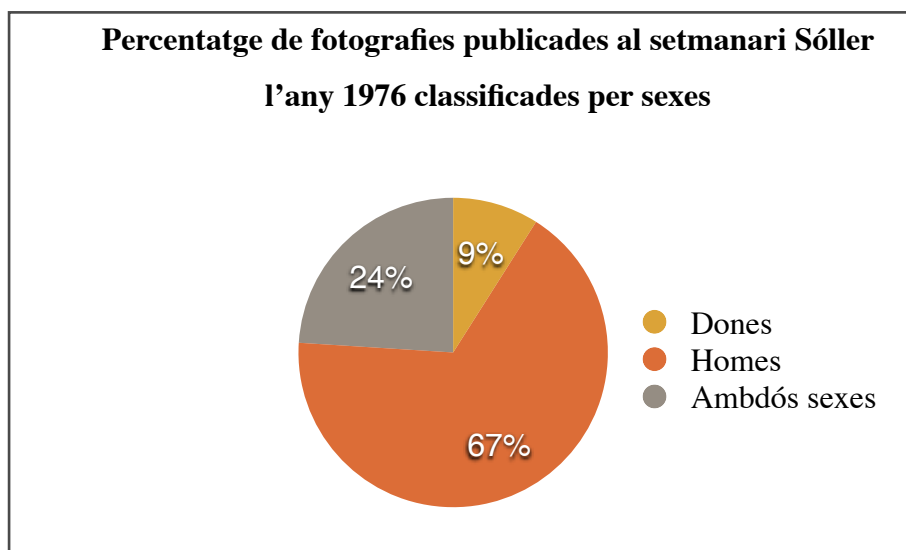
són els següents tenint en compte les fotografies en què apareixen només homes, dones o ambdós sexes.

La incorporació de la imatge de la dona com a element protagonista és un fet en aquest primer anys de la transició. Però aquesta incorporació va acompanyada d'un notable augment de la fotografia masculina que guanya terreny a la fotografia en què ambdós sexes comparteixen protagonisme.

Respecte a l'autoria dels articles, és important la presència de Aina Colom en aquests primers anys de la transició. Els setmanaris que corresponen a la mort del

Imatge 13: portada en què es dona per suposat que el primer batle després de la mort de Franco serà home.

Gràfic 1. El·laboració pròpia.

dictador i els succesius tenen un 66'6% de mostres en què hi ha només un article escrit per dona a cada setmanari. La resta de les mostres no porta cap article amb signatura femenina. Comprovam que encara que la dona hi és present, la seva presència és quantitativament insignificant.

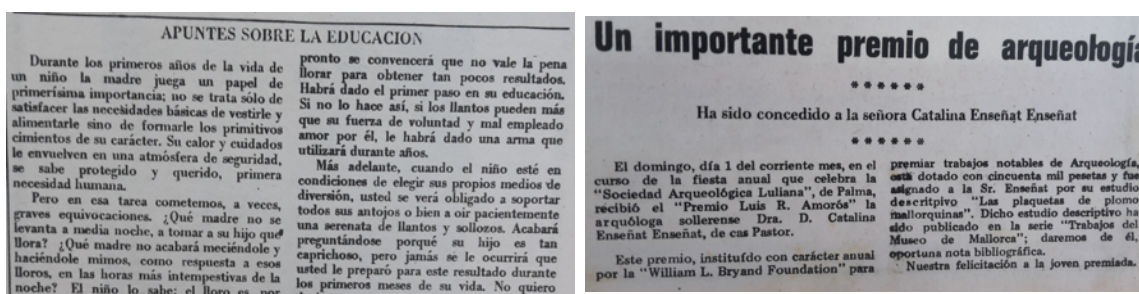
Que la dona fós autora de qualque fotografia és cosa improbable durant tot el periode analitzat. No s'ha trobat cap fotografia signada per alguna dona en totes les mostres estudiades que corren des de 1975 fins el 2006.

Anem ara a veure en quin nombre les dones formen part del contingut de la notícia. Tal i com era de suposar, cap dona es anomenada en tots els setmanaris que corresponen a l'any 1975. No només com a protagonista d'una notícia o entrevista, sino que la seva presència com a element secundari és nul·la. És el mateix any en què tampoc no apareix cap fotografia amb protagonista femenina. És evident que la mort del dictador reforçà encara més l'anul·lació de la dona en què ell tant s'hi havia esforçat.

És sens dubte curiós que el primer setmanari que ens trobam en què apareix la dona en el contingut després de la mort de Franco serà el del 10 de gener de 1976. Una nova època s'acosta? Costa creure-ho tenint en compte que l'article parla

sobre el paper de les mares com a úniques responsables de la cura dels infants i de la seva bona educació, òbviament signat per un home.

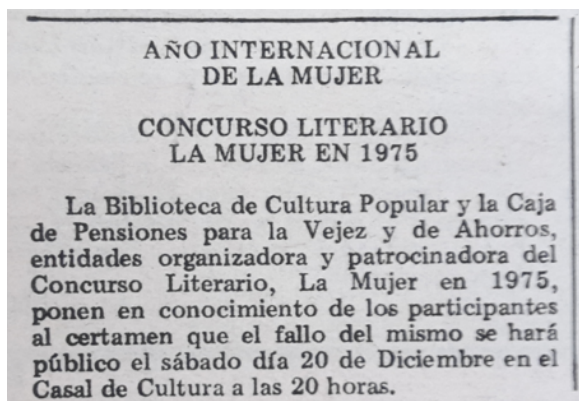
Així mateix, crida l'atenció que en aquest mateix any es publica una notícia sobre el premi d'arqueologia que se li concedeix a una sollerica. La notícia ocupa un petit espai a la portada i no se'n torna a fer menció a l'interior del setmanari. És el reflexe d'una època de contradiccions en què algunes dones comencen a tenir posicions rellevants en algunes disciplines mentre se li manté una posició exclusivament domèstica a la societat.

Imatge 14: mostra de les notícies publicades l'any 1976 en què hi apareix la dona amb papers absolutament diferents.

Dels 8 setmanaris estudiats corresponents al 1976, només 3 anomenen a la dona dins qualque article. El nombre d'articles en què ella hi apareix per setmanari és d'1'3.

A pesar de la ruptura del silenci que suposà l'any 1975, tal i com s'explica abans, no ho fou per al setmanari que, en el període 1975/76 només contempla dos articles en què es doni rellevància i es faci una menció explícita a la dona (menció de gènere). El 6 de desembre de 1975 es convoca un *concurso literario de la mujer* per commemorar l'Any Internacional de la Dona. El 3 de gener de 1976 es dona per clausurat aquest mateix any.

Imatge 15: notícia que informa sobre esdeveniments arran de l'Any Internacional de la Dona.

Imatge 16: es clausura l'Any Internacional de la Dona a principis del 1976.

La secció d'esports del setmanari mereix una especial atenció. Dins un ambient en què els esports més vists i amb més èxit són els masculins i un tipus de periodisme força dominat pels homes, fins i tot en l'actualitat, és important comprovar quina ha estat la seva evolució des del 1975 en el *Sóller*.

Al contrari del que podria parèixer degut a altres ítems analitzats de l'any 1975, la dona és present en la secció esportiva. Un 66% dels setmanaris estudiats conté informació relativa a esports practicats per dones. D'aquest percentatge, un 80% fa referència al basquetbol femení. Cal dir que el Joventut Mariana Femení té força importància en aquests anys. La resta fa al·lusió al voleibol¹⁰³.

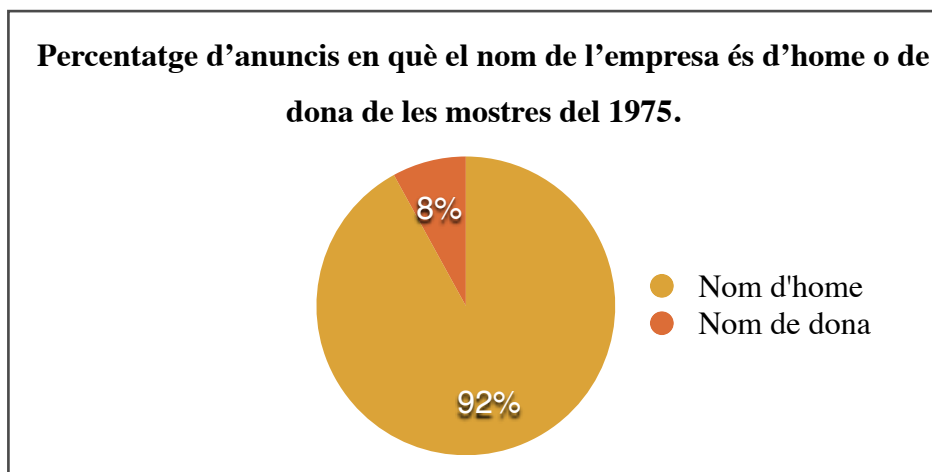
Si continuam el primer any de la transició, el que ens trobam és sorprenent. L'evolució sembla anar en bon camí ja que un 62% dels setmanaris del 1976 fa referència a les dones en els esports i, encara que l'esport predominant segueix essent el basquetbol, s'inclouen altres pràctiques com la gimnàsia rítmica o el ciclisme.

La publicitat, per altra banda, ens aporta informació molt rellevant. No sols podem percebre la presència que té la dona dins el mitjà de comunicació sinó

¹⁰³ [joventutmariana.com](http://www.joventutmariana.com): <http://www.joventutmariana.com/portal/index.php/club/historia> [darrera consulta 19/12/14].

també dins la vila. Encara que poques dones arriben a càrrecs professionals rellevants en aquest període, amb el nom que tenen les empreses que es publiciten podem veure quina presència tenen dins l'activitat econòmica de Sóller.

Gràfic 2. El·laboració pròpia.

Per altra banda, la publicitat no depèn tant de la mateixa publicació sinó de la població. Per això, el seu estudi també és prou significatiu.

Si ens situam a l'any 1975 i analitzam la variant de la fotografia emprada per a la publicitat, el resultat pot semblar, com a mínim, curiós. Tenint en compte que la publicitat sempre va força dirigida a un determinat públic (tant per sexe com per edat), no és sorprenent que s'emprin fotografies en què apareguin els dos sexes. Sens dubte, el ventall de possibilitats es duplica. Cap dels anuncis que surten al setmanari *Sóller* l'any 1975 utilitza l'home o la dona exclusivament com a imatge. No obstant això, el 100% del periòdics que porten publicitat amb fotografia ho fan usant els dos sexes.

Cal dir que, la publicitat amb imatge era, i continua essent en l'actualitat, molt més cara que si només s'utilitzava text. Això suposa un nombre tan baix com 1 anunci amb fotografia de mitjana per setmanari.

Quant al nom de les empreses que s'anuncien, la bretxa és molt més significativa en aquest cas. De 49 anuncis que porten, com a nom de l'empresa, el nom del seu propietari, un 92% ho fa en masculí. Vegeu el gràfic 2.

La meitat dels anuncis que tenen com a propietària una dona es refereixen a una immobiliària. Un altre sector que apareix és la perruqueria. Per tant, la presència femenina era molt discreta en la direcció i gestió de petites empreses a les darreries del període franquista. Així mateix, crida l'atenció la immobiliària en mans d'una dona ja que la inversió en immobles és un negoci relativament recent a Mallorca en què les dones no han tengut presència.

En començar el nou any, 1976, les tendències publicitàries varien una mica ja que, ara, l'home serà la imatge preferida per a vendre productes en front de la dona o d'ambdós, que no protagonitzaran ni un sol anunci.

Les dones, propietàries de petites empreses, no seran gens visibles ja que, a partir del gener del 76, cap d'elles s'anunciarà en el setmanari. Haurien aprofitat les festes de nadal de l'any anterior per desitjar bones festes, costum molt comú entre tots els empresaris i que arriba fins a l'actualitat, i haurien tornat al silenci en tombar l'any.

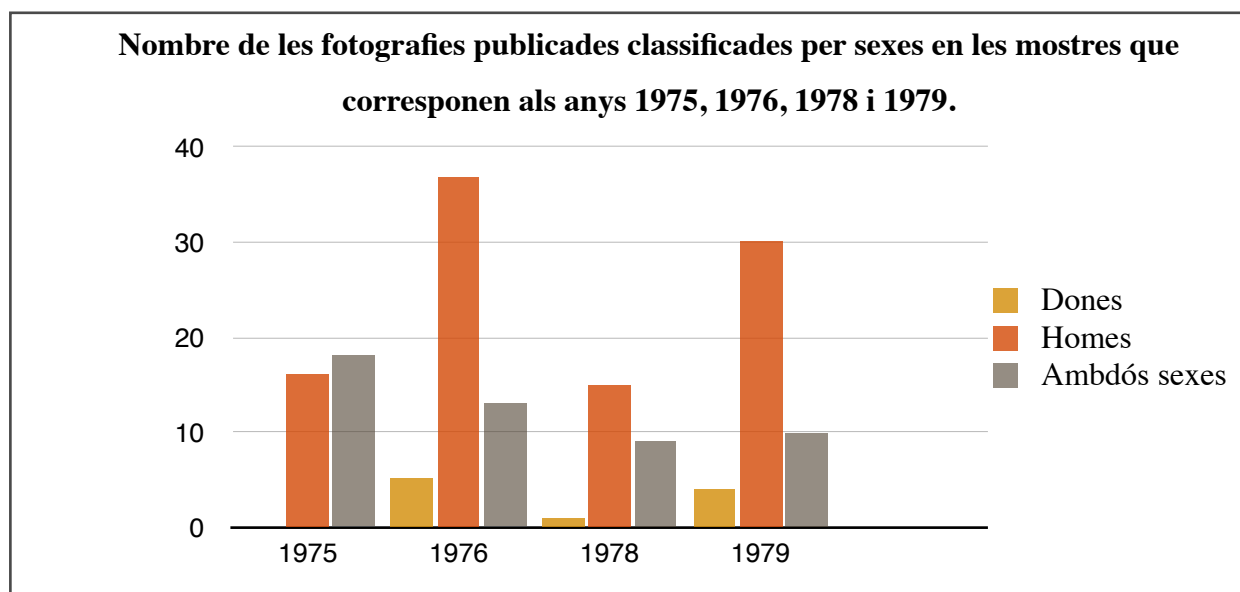
Imatge 17: les dues empreses de dones anunciades al setmanari l'any 1975. Crida l'atenció la segona que remarca ser vídua.

5.2. Una passa a la democràcia. La dona treu el cap.

L'obertura que suposa el període constitucional trigarà encara en fer visibles els seus efectes en els mitjans de comunicació i, per tant, la societat. El millor exemple és la portada del *Sóller* que, en la etapa 1978/79 no portarà cap dona com a imatge principal.

Es produirà una lleugera incorporació de la imatge femenina dins la fotografia del setmanari en els anys que continuen la dècada dels setanta. D'aquesta manera, vegeu el gràfic 3 en què es veu el total de fotografies classificat per sexes. Les fotografies analitzades corresponen als anys 1975, 1976, 1978 i 1979.

Gràfic 3. El·laboració pròpia.

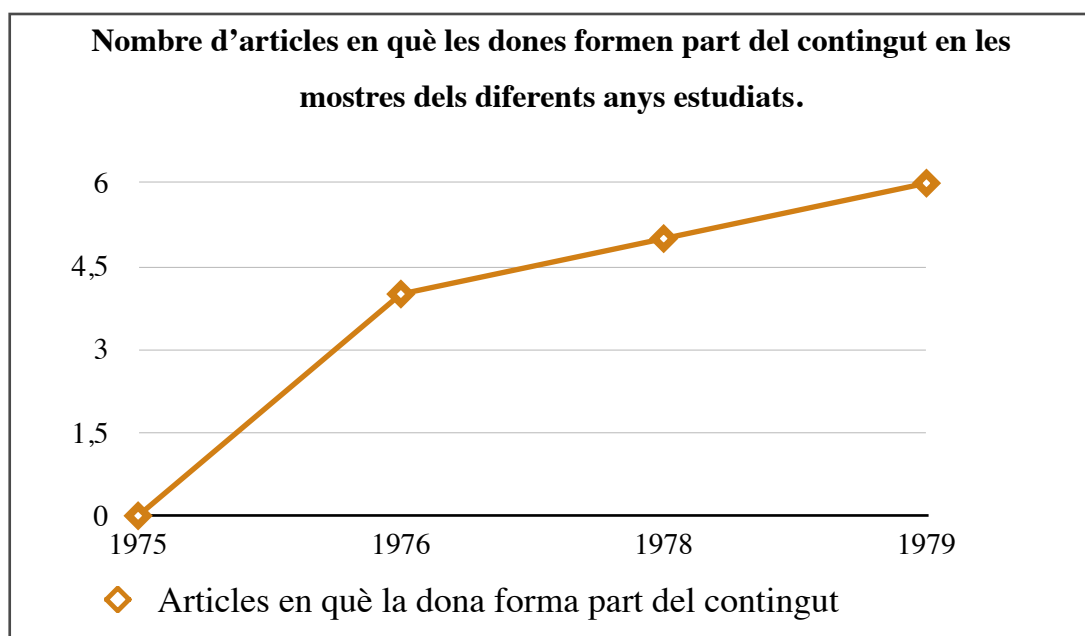
Cal dir que, de l'any 1978, només s'han agafat quatre mostres que són les que corresponen a les successives a l'aprovació de la constitució espanyola. En general, la tendència és la mateixa per als anys 1976, 1978 i 1979: petita incorporació de la fotografia amb protagonista de sexe femení, considerable augment de la presència masculina i disminució d'ambdós protagonistes. Així i tot, sembla que el protagonisme compartit sempre és millor que el de la dona tot sola. No ens hem d'oblidar que, durant quasi 40 anys, la dona havia estat supeditada a la voluntat de l'home per llei. Per tant, no sorprèn veure que ella per si sola encara és només un fet extravagant dins una majoria masculina.

Referent a l'autoria dels articles, un 85% dels setmanaris contenen qualche article escrit per alguna dona en aquests anys 78-79. D'aquest percentatge, la mitjana d'articles per setmanari és d' 1'3. Hi ha un lleuger augment respecte al

període anterior degut, sobretot, a la incorporació d'altres dones com a col·laboradores o redactores com foren Maria Marquès o Maria Vázquez.

De les mostres analitzades als anys que succeeixen la mort del dictador, un 55% dels setmanaris contenen qualche article en què la dona hi apareix. El restant 45% suposa que cap dona no hi apareix en totes les pàgines. La mitjana d'articles en què hi apareixen dones per setmanari d'aquest 55% és d' 1'3. Casualment, la mateixa mitjana que correspon al nombre d'articles escrits per dones. Això, no vol dir que les dones escriguin sobre el seu mateix sexe ja que el sexe de l'autor i del contingut quasi mai es correspon.

El gràfic número 4 demostra una lleugera tendència positiva cap a la incorporació de la dona dins el contingut de les notícies a les pàgines del setmanari.

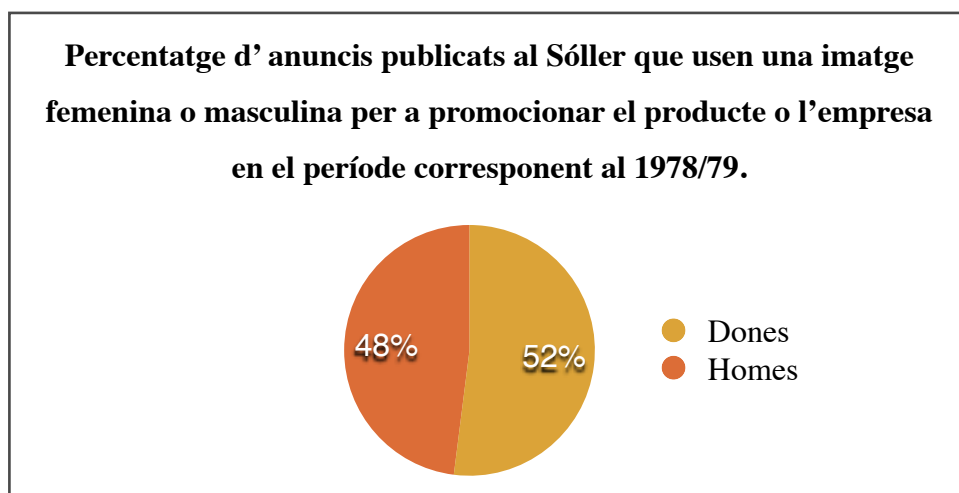

Gràfic 4. El·laboració pròpia.

Quant a la bona evolució de la presència femenina en els esports en el període anterior, els anys 1978 i 1979 suposen un retrocés abrumant ja que, en cap dels setmanaris analitzats d'aquest període, no es nomena a cap dona ni cap esport femení en aquesta secció.

Les causes podrien ser diverses però cap referent a la temporada de l'any en què ens trobam ja que es tracta de la mateixa època (desembre-gener) per als dos períodes (1975/76 i 1978/79). Sembla que, quant més elevada és la presència de la dona en el setmanari (fotografies, articles i contingut), més es reforça el rol tradicional masculí.¹⁰⁴ Així doncs, aquests primers anys d'obertura suposen, al menys en el *Sóller*, un reforçament de l'ideari sexista elogiat pel franquisme.

La publicitat, en aquest període, canvia una mica la predisposició del període anterior i més anuncis incorporen fotografies. Els percentatges, ara, queden de la següent manera. Vegeu gràfic 5.

Gràfic 5. El·laboració pròpia.

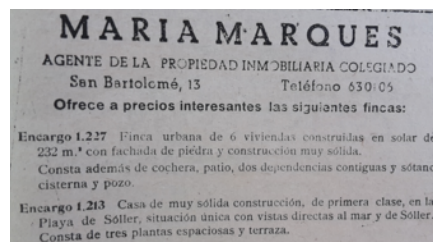
Els anuncis, ara més dirigits que abans, deixen d'utilitzar la imatge compartida per especialitzar-se sexualment. Comprovam que els percentatges són força semblants.

La dona, en els primers anys constitucionals, pareix que té ara més presència en el sector econòmic ja que, ara, la seva publicitat ocupa un 25'3% respecte de

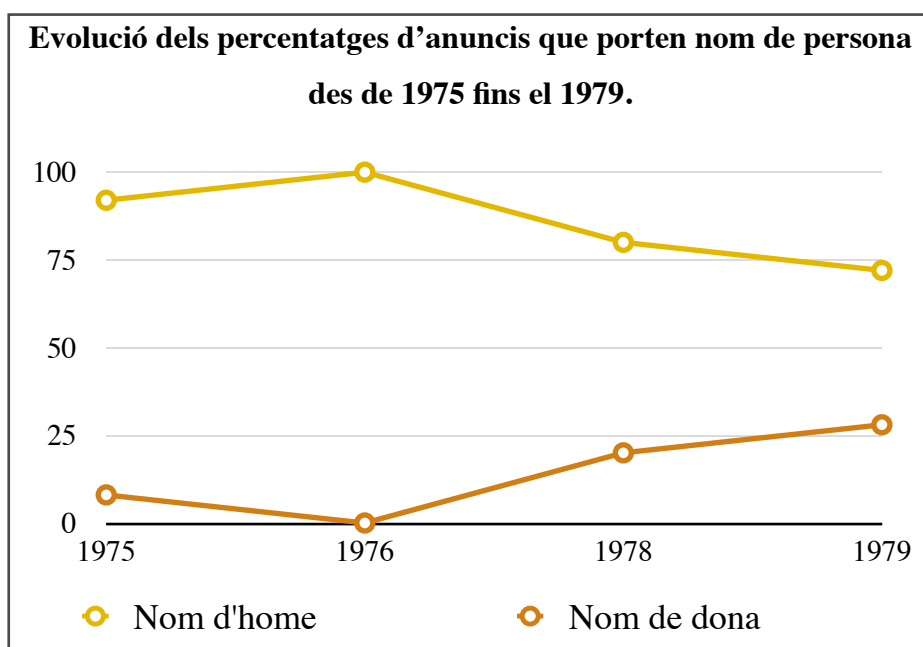
¹⁰⁴ Recordem que l'any 1976 es presupossaven homes en càrrecs de poder com la batlia.

totes les empreses amb nom de persona. Això sí, els sectors econòmics no han canviat gens des de l'època anterior: immobiliària i estètica segueixen predominant.

L'evolució durant la dècada dels 70 quedaria de la següent forma amb una important fractura onomàstica entre els inicis de la transició i els inicis de la democràcia constitucional. La tendència sembla anar cap a la igualtat.

Imatge 18: anunci de la immobiliària de Maria Marquès que es publica durant tot el període 75/79. Única dona que posseeix una empresa més enllà dels sectors tradicionals femenins com la perruqueria i l'estètica.

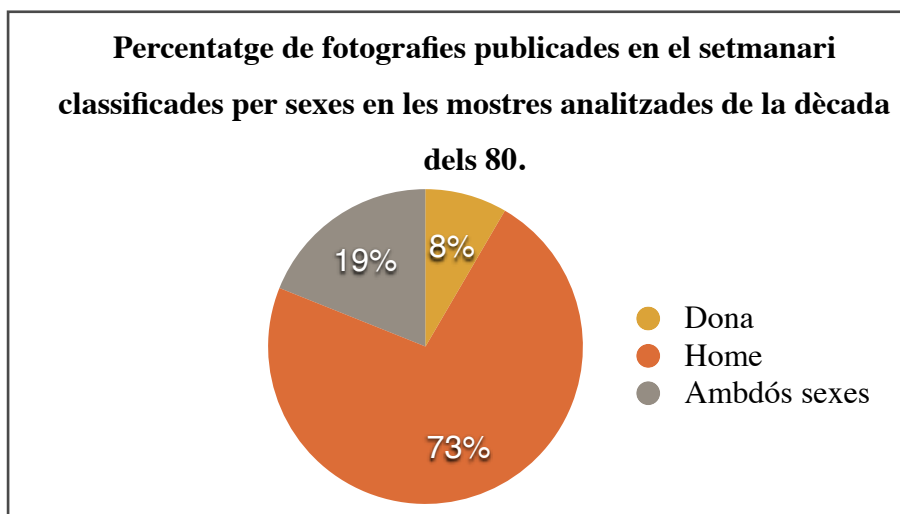

Gràfic 6. El·laboració pròpia.

5.3. Els '80 i l'eclosió de la dona

Els anys 80 suposen els inicis d'una estabilització social i dels principis que la constitució estableix. Ara, passats deu anys des de la mort del dictador i vuit des de que s'aprovà majoritàriament la carta magna, la modernitat s'obre pas en forma d'alliberació en la societat espanyola. Sembla que només els majors que

sofriren la guerra recorden el que és passar gana i la tremolor del cor que suposa viure d'amagat.

Gràfic 7. El laboració pròpia.

La dona, poc a poc, s'obri pas públicament dins la societat. Hem de tenir en compte que, a mitjans dels anys 80, a Mallorca, encara hi havia un 70% de dones majors de 16 que eren mestresses de casa¹⁰⁵. No obstant això, Mallorca era un dels llocs de l'Estat en què treballaven més dones en relació a la població femenina en edat de treballar. De fet, en aquest període trobam, per primera vegada, un 16% de les portades

Imatge 19: primera portada en la què apareix una dona com a protagonista i sense la companyia d'un home.

¹⁰⁵ DDAA: *Mallorca, ara*. Fundació Emili Darder. Ciutat de Mallorca (1987). Pàg. 150.

del Sóller en què la dona és la imatge principal, cosa impensable en els anys 70. Però això suposa la seva desaparició com a imatge secundària que passa d'un 33% en la dècada anterior a un 8% en els 80.

A mesura que passa el temps, el setmanari engreixa les seves pàgines i, d'aquesta manera, es publiquen moltes més fotografies relacionades amb els articles a cada setmanari. Encara que en alguns periòdics no hi aparegui com a protagonista, la dona ja hi apareix en les fotografies de forma més regular. No obstant aquesta regularitat, els percentatges semblen copiats del període anterior. Vegeu el gràfic 7.

La majoria segueix essent eminentment masculina que, com en el període anterior guanya terreny a la fotografia en què ambdós sexes comparteixen protagonisme per deixar sols mantenir a la dona la seva escassa presència. S'ha de dir que les fotografies exclusivament femenines tenen una aparició d' 1'4 per setmanari front a un 9'25 d'imatges en què l'home és l'únic protagonista. Només és lleugerament superior a la dècada anterior.

Un exemple d'aquesta desigualtat són els números 5182 i 5183 que proposen a votació el millor esportista de Sóller i a través de 9 imatges en cada setmanari obliguen a que sigui home, quan es ben sabut que el basquetbol femení tenia des de feia temps forta presència en els esports.

Encara que la seva imatge segueixi essent escassa, la presència de la dona augmenta ja que apareixen en el setmanari més articles que tenen com a autora a una dona. Ara ja no es publica cap *Sóller* que no contengui, com a mínim, 2 articles amb signatura desxifrabla femenina. La presència

Imatge 20: pàgina del setmanari en què es proposa elegir al millor esportista de Sóller i tots els candidats són homes.

de Maria Vaquer, que ja la trobam a la dècada anterior, és ara prou important. El més significatiu és, sens dubte, que començam a trobar la dona en la secció d'esports.

Quant al contingut, es produeix una important incorporació del nom femení dins els articles. De totes maneres, encara trobam un 16% dels setmanaris en què no s'anomena a la dona dins cap contingut. Del restant percentatge, la mitjana d'articles en què hi és present és de 2 per *Sóller*.

A pesar de les polítiques d'igualtat impulsades des del govern central en aquest època, no es veu reflectida en cap notícia publicada en aquest setmanari aquests esforços. La menció de gènere és nul·la en aquest període.

La secció d'esports pareix que torna als primers anys de la transició amb una presència femenina en més de la meitat dels setmanaris. És, sens dubte, la secció en què trobam més canvi i evolució durant aquests anys. A pesar de la forta preeminència concedida al sexe masculí en els esports, la dona, a força de triomfs, comença a merèixer més d'un article. A més, altres disciplines com el ciclisme i l'atletisme són ara a l'abast de qualsevol.

La publicitat continua la tendència iniciada en els primers anys de la democràcia constitucional. La diferenciació sexual a base de fotografies és ara més present que mai. La dona no és quasi mai emprada i només apareix en un 16% dels setmanaris anunciant, casualment, *l'Última Hora*¹⁰⁶. En canvi, en tots els setmanaris es publiciten empreses que porten la imatge masculina per a la promoció. També, les mostres coincideixen en campanya electoral la qual cosa

---

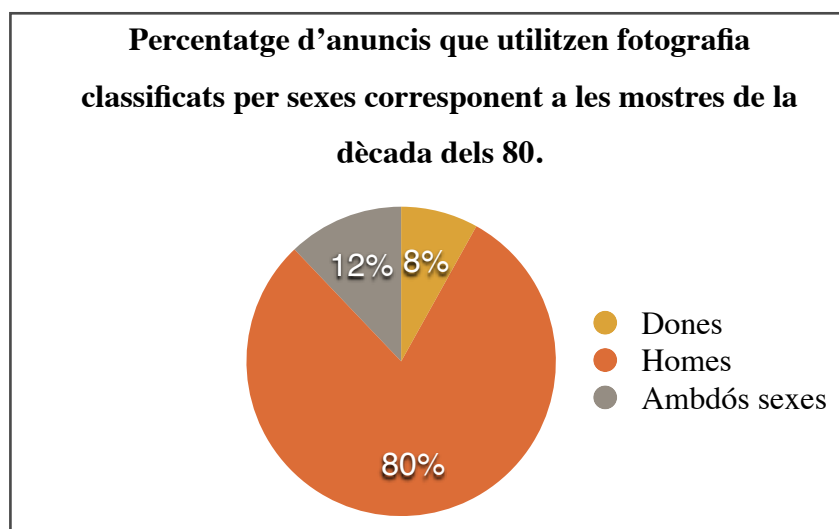
¹⁰⁶ *Última Hora* és un diari propietat del mateix grup empresarial que publica el *Sóller*: el grup Serra.

deixa en evidència la forta predominància dels homes dins l'àmbit polític en aquests anys.

Vegeu el gràfic 8 per a la classificació percentual dels anuncis que utilitzen fotografia. La publicitat que utilitza els dos sexes es correspon majoritàriament, en aquest període, a la campanya electoral. Encara que molt escassa, encara és superior a la que la dona és l'única protagonista.

Imatge 21: anunci electoralista publicat al número 5178. Evidentment, hi ha una predominància masculina en la política, però les dones en formen part per primera vegada.

Gràfic 8. El·laboració pròpia.

Quant a la propietat de les empreses, les xifres són força semblants a les darreries de la dècada dels 70. Així doncs, la tendència igualitària que semblava agafar força es queda quasi congelada amb una diferència del 80% amb nom d'home i el 20% amb nom de dona. A més, els anuncis que porten nom de dona en aquest període ho fan, majoritàriament, per anunciar cursets de natació en què elles

són les monitores. La moda pareix seguir patrons en què el nom de les empreses sigui aliè a la seva propietat.

5.4. Anys '90 i noves tendències

Els anys 90 suposen, sense cap dubte, una ruptura definitiva amb la societat hereva del franquisme. Nous models socials i econòmics s'imposen i el govern socialista, al capdavant del govern, continuarà la tasca iniciada la dècada anterior. Però ara, deu anys després, i amb una batlesa a la vila (UM-PP), el setmanari *Sóller* pareix vendre el mateix model social de fa una dècada.

Les úniques portades que trobam de les mostres analitzades per aquest període en què la dona sigui la imatge protagonista només representen un 16% (ben igual que la dècada anterior) i són una mostra de perseverància sexista. La primera, fa referència a la investidura de les valentes dones¹⁰⁷ i la segona una model desfilant.

És evident que els 90 suposaren un *boom* mediàtic per a la moda i els dissenyadors d'alta costura. Rere aquesta explosió de vestits vaporosos, tacons vertiginosos i perruques difícils de sostenir, s'amagaren els patrons de bellesa femenins que perduren fins a l'actulitat i que tant costarà esborrar de la ment d'una societat extremadament modulada per les grans indústries tèxtils i cosmètiques. Elles i el que representen i no els vestits són les que han sobreviscut als nostres dies.

Que una de les dues portades en què la dona sigui protagonista vengui aquest model precisament és només un reflex d'una societat fortament desigual. Les

---

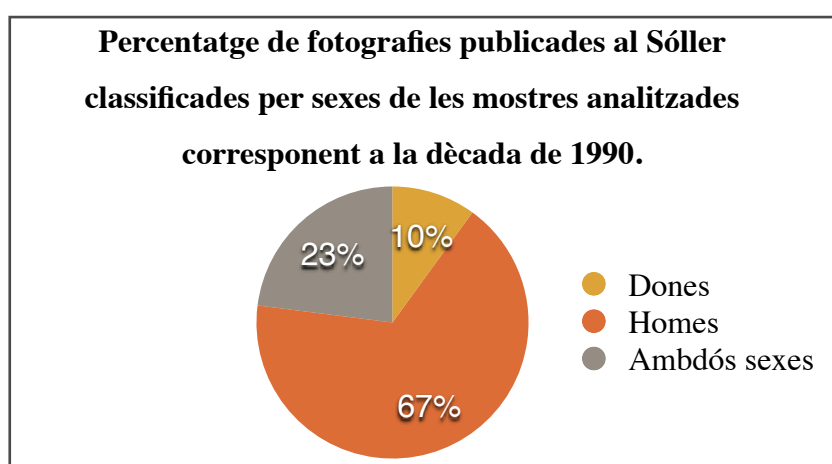
¹⁰⁷ Segons la història local, el firó recrea cada any l'atac turc fallit contra la població sollerica en el segle XVII. Segons la tradició, dues dones es defensaren "valentament" contra l'entrada de dos assaltants a casa seva. Cada any, dues dones són elegides per votació popular per representar aquest rol durant la festa del poble.

“valentes dones” mereixerien un estudi apart que aquí no faré. De tots els personatges que són elegits per a representar l’atac turc, només elles són dones i amb un adjectiu que tradicionalment ha qualificat el rol masculí i no femení.

Per compensar aquesta mancança, en un 58% de les portades d’aquest període elles apareixen com a imatge secundària o acompanyant l’home com és el cas en què Michael Douglass es fotografiat amb diverses pàgases per assistir al firó.

Per el recompte de les fotografies interiors, trobam percentatges gaire similars als primers anys de la transició. Ara, les dones tornen a percentatges molt més baixos que les fotografies en què el protagonisme és compartit. La preeminència és, abrumadorament, masculina. Vegeu el gràfic 9. No obstant això, es continua la tendència iniciada la dècada anterior i de cada vegada s’inclouen més fotografies.

En aquestes mostres s’han analitzat un total de 512 fotografies de les quals 344 tenen com a únic protagonista a l’home. La bretxa més grossa la trobam en el setmanari corresponent a l’11 de maig de 1996 en què es publiquen 50 fotografies amb homes i només 9 amb dones. És, precisament, el mateix setmanari que treu en portada principal la investidura de les valentes dones. La portada, doncs, pareix voler compensar només una carestia del que hi ha a l’interior.

Gràfic 9. El·laboració pròpia.

En aquest període apareix una nova secció al setmanari i que encara dura fins a l’actualitat. Es tracta de “Sóller Església”. Evidentment, amb la introducció

d'aquesta nova secció es pot concluir que el setmanari s'acosta més a postures conservadores que no pas lliberals. De les mostres analitzades dels anys 90 només el 16% parlen d'alguna dona que sempre tenen un vincle especial amb l'església com ara les monges.

No obstant això, ara sembla que la dona ha entrat de ple en la redacció del setmanari. Encara que trobam una forta tendència a signar només amb la inicials, la qual cosa fa impossible desxifrar-ne el sexe, la dona ja firma articles i columnes cada setmana amb una mitjana de 4 articles. A més, en un 25% de les mostres apareix també la seva tasca a la secció d'esports.

De la mateixa manera, la tendència també és positiva a l'hora d'incorporar la dona dins el contingut. En aquest cas, trobam l'explicació en què sigui una batlesa el cap de la vila i la seva presència a les pàgines del *Sóller* és per força. Així i tot, tots els setmanaris incorporen una mitjana de 7 articles que inclouen a la dona. La majoria, però, de caire polític ja que, a part de la batlesa, trobam ja, en aquesta mateixa època, a Maria Antònia Munar a UM¹⁰⁸.

Descobrim que existeix una institució anomenada "Foment de la Cultura de la Dona" gràcies a l'anàlisi de la menció de gènere ja que la notícia en si és la donació d'un quadre de Guillem Darder a dita institució. Només un 16% de les mostres contenen una notícia que faci referència a l'interés en potenciar la igualtat.

La dona, en aquesta època, ja està plenament integrada dins la secció d'esports ja que en tots els setmanaris hi apareix. S'incorpora, a més, el futbol femení per primera vegada. De totes maneres, l'home segueix dominant la secció amb diferència i és que,

Imatge 22: notícia publicada al número 5692. L'ús del llenguatge mostra, una vegada més, a l'home com a protagonista d'una entitat que té els seus orígens en la lluita per la igualtat.

¹⁰⁸ Unió Mallorquina: partit polític fundat el 1982 de caràcter centrista i d'ideologia liberal.

Imatge 23: notícia publicada al número 5700. Per primera vegada, el futbol femení és notícia gràcies a una victòria sobre l'equip masculí. Destaca el títol de la notícia.

malgrat l'intent de normalització, passa el mateix que en fotografia: amb una petita presència de la dona, l'home multiplica la seva.

Respecte a la publicitat, sembla que els percentatges varien força des de l'època anterior. Ara, es tendeix a usar els dos sexes i inclús a la mateixa fotografia.

Vegeu el gràfic 10. A més, tal i com es pot comprovar a l'annex, el nombre d'anuncis que utilitzen fotografia o dibuix creix notablement a mesura que passa el temps. Ara, en trobam a tots els setmanaris en una mitjana de 5'5.

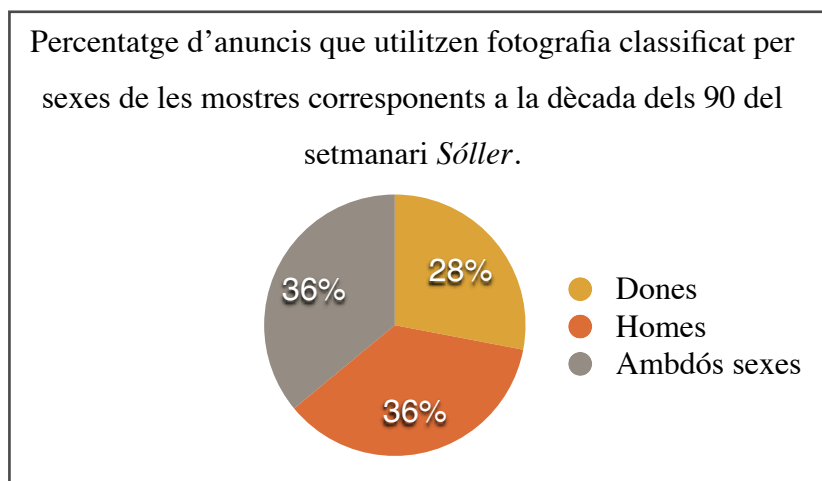
No obstant aquesta suposada igualtat, cal puntualitzar els rols. El cas de Maria Girbert n'és molt exemplificador. Ella, que s'anuncia com a optometrista, utilitza a la fotografia un home vestit amb bata blanca que analitza la vista a una dona. Així doncs, malgrat ser ella l'especialista, utilitza la imatge d'un home. Suggestió? La dona, en els anys 90, capacitada laboralment i amb les mateixes competències adquirides que els homes, sembla no estar convençuda de que aquest sigui el seu rol o, almanco, que la societat ho accepti. Per tant, s'assumeix generalment que la dona s'ha incorporat al món laboral de manera efectiva però no en llocs especialitzats. Aquesta lacra durarà fins a l'actualitat.

El nom de les empreses és un altre exemple de que ells són els empresaris, no elles. Així, el 73% de

Imatge 24: anunci de Maria Girbert.

les empreses anunciades amb nom de persona tenen nom d'home i només el 27% és de dona. Els percentatges no varien gaire des de la dècada anterior.

Gràfic 10. El·laboració pròpia.

5.5. Canvi de segle: expectatives truncades

Avui, reconegut el dret a la igualtat, la professionalitat de la dona, la capacitat dels pares de cuidar infants (i no sols de les mares) i la corresponsabilitat domèstica, molts tabús queden pendents. L'alliberació sexual, a Espanya, només s'ha produït pels homes. Els prejudicis sexuals hi són pertot arreu, però especialment amb la dona. La cura de la imatge de l'home és una opció; la de la dona, una obligació mediàtica.

Els inicis del segle XXI només han perpetuat el masclisme imperant a la història rere una feminitat mediatitzada i manipulada en forma de cosmètics, tacons i cares i cossos perfectes que fan veure que la dona arriba, fins i tot, a presentar programes ella tota sola. La vertadera reivindicació intel·lectual, artística i política passa desaperçabuda per a una gran massa social que no vol sentir parlar ni d'antiherois ni d'antiprincesses.

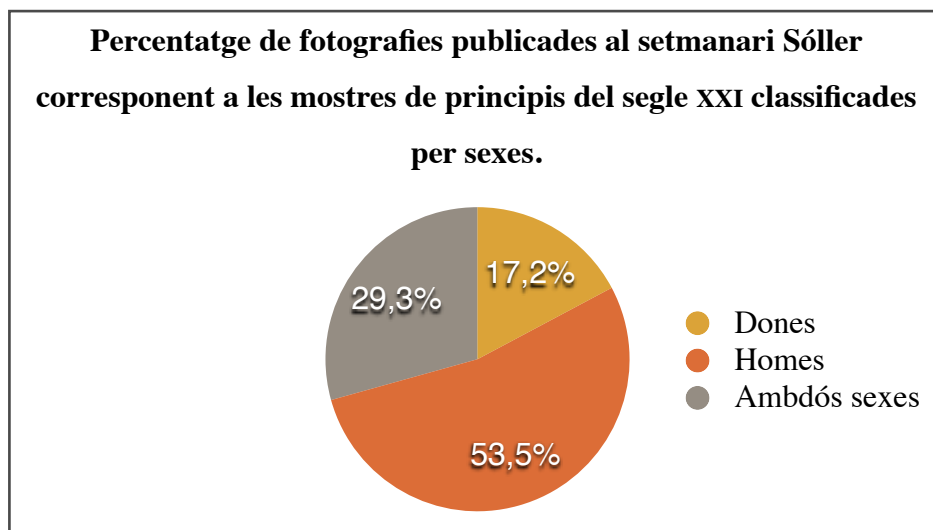

Imatge 25: portada del número 6211. Surten les valentes dones com a imatge principal. Pràcticament l'únic exemple en què les dones són protagonistes durant tot el període estudiat.

La premsa, reflexe social i principal promotor de les jerarquies i rols socials i sexuals, no ha canviat tant com fan que sembli. Per a les mostres del 2006, només el 16% de les portades és ocupat per la imatge de la dona. I, casualment, les valentes dones en tornen a ser un exemple. Encara, un 25% de les portades, no porta cap fotografia en què surti una dona i, per suposat, no n'hi ha cap en què surtin només dones.

Així i tot, s'ha de reconèixer un lleu augment de la presència de la dona com a imatge secundària respecte al període anterior amb un 66'6% de portades en què hi apareix. Dins aquest percentatge trobam, per primera vegada, la dona esportista fent referència al basquetbol femení.

Respecte a les fotografies que trobam a l'interior del setmanari, els percentatges són encara pitjors que els dels anys 90. Vegeu el gràfic 11. En aquest període, malgrat que l'home perd protagonisme, la dona també en perd i el

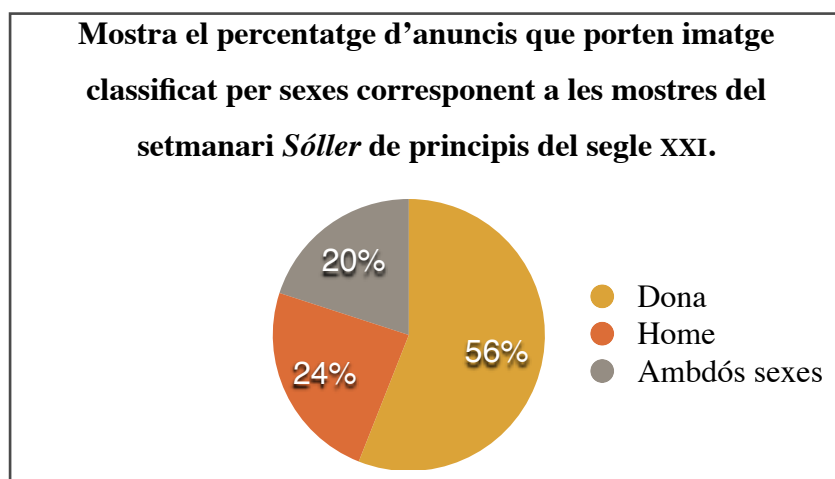

Gràfic 11. El·laboració pròpia.

protagonisme compartit torna a augmentar. De totes maneres, les dades són esgarrifoses tenint en compte que, de quasi un miler de fotografies publicades, en més de la meitat només hi surten homes. La mitjana per setmanari és la següent:

- 13 fotografies per setmanari en què només surtin dones.
- 40'3 fotografies per setmanari en què només surtin homes.
- 22 fotografies per setmanari en què surtin ambdós sexes.

La bretxa més grossa en aquesta dècada és molt semblant a la que trobàvem els anys 90. La trobam en el *Sóller* publicat el 20 de maig del 2006 en què apareixen 72 fotografies només amb homes i només 18 només amb dones.

Gràfic 12. El·laboració pròpia.

Només trobam dos setmanaris en què aparegui qualche dona en la secció de *Sóller Església*. Això representa un 16% del total de les mostres.

Continuant la tendència iniciada en els anys 90 d'usar les sigles en lloc del nom complet, és difícil identificar qui escriu cada article en el setmanari i per tant, la presència de la dona es torna quasi imperceptible en aquest àmbit. Només una mitjana d'1'5 articles és signat per una dona en cada setmanari. El descens és notable respecte a la dècada anterior.

Respecte al contingut, la dona, que ja forma part de la vida pública¹⁰⁹, és nomenada en una mitjana de 9'1 articles per setmanari i ja no és, de cap manera, una excepció.

La lluita per a la igualtat no és encara un aspecte gens normalitzat ja que, només, un 16% dels setmanaris porten alguna notícia relacionada. Una d'aquestes és, com a mínim, curiosa. *Foment de la Dona organitza l'exposició de plantes i flors*¹¹⁰. Potser s'organitzin altres activitats i exposicions en aquesta època però no les hem trobades fins ara. La jardineria s'ha atribuït tradicionalment al rol femení mentre que l'hort i l'agricultura de consum, a l'home. Per tant, Foment de la Dona només promou públicament el rol que la dona ja té ben assumit. No hi ha cap reivindicació per part d'aquesta institució en aquesta època.

L'única notícia que fa referència a un vertader interès en temes d'igualtat en tot el període estudiat apareix aquest any. El 29 d'abril es publica l'elecció de la secretària d'igualtat de les joventuts socialistes.

Malgrat aquesta manca de voluntat, la secció d'esports pareix apostar per un camí cap a la igualtat. Igual que la dècada anterior, la dona hi és ben present en cada setmanari i esports que abans eren inconcebibles per a la dona com el futbol, el muntanyisme o el karate són ara dominats indistintament del sexe.

Joventuts Socialistes de Sóller elegeixen la secretària d'igualtat

R.S.S.

El passat dimarts les Joventuts Socialistes de Sóller, reunits en assemblea general extraordinària, triaren Aina Teresa Valdivieso, com a nova Secretària d'Igualtat.

Entre d'altres competències d'aquesta secretària, cal destacar la orientació a cercar un major nivell de respecte, igualtat de condicions i tolerància entre homes i

dones per poder garantir una mateixa qualitat de vida, drets i deures de la societat en general. Aprofitant l'acte es presentà el nou espai virtual —enllaç de les Joventuts socialistes de Sóller a la pàgina principal del PSOE— on s'hi podran trobar les diferents novetats, actes, notícies, etc. L'acte va ser presentat als simpatitzants pels principals membres de la plataforma sollerica —Andreu Pérez, Aurèlia Guillet i Toni

Imatge 26: part de la notícia publicada al número 6209. Apareix per primera vegada una figura que té com a únic objectiu potenciar la igualtat.

¹⁰⁹ El concepte vida pública fa referència a l'àmbit públic que tradicionalment s'ha adjudicat a l'home. Per contra, l'àmbit privat ha estat tradicionalment l'espai on la dona ha desenvolupat la seva vida.

¹¹⁰ Setmanari *Sóller*. 06/05/2006. Número 6210.

La publicitat sembla anar al mateix ritme que la fotografia o les portades. Deu anys no suposen cap canvi i encara els rols són massa evidents. Per exemple, una empresa de neteja usa el dibuix d'una dona per anunciar-se¹¹¹ mostra de què la societat encara no ha canviat tant com pareix.

La dona, que ara sembla vendre més que mai, és utilitzada en més de la meitat dels anuncis que porten fotografia o imatge. El nombre d'aquest tipus d'anuncis és d'1'9 per setmanari de mitjana. El canvi és espectacular respecte a la dècada anterior. Vegeu gràfic 12.

No obstant això, cal tenir en compte com és utilitzada aquesta imatge ja que, en un bon grau, segueix mostrant a la dona tradicional. Un bon exemple és l'anunci d'una empresa de neteja que utilitza el dibuix d'una dona.

Imatge 27: anunci publicat l'any 2006 al setmanari. Utilitza el dibuix d'una dona per anunciar una empresa de neteja.

Malgrat l'augment significatiu de la dona com a imatge publicitària, la seva influència en el món empresarial o a la indústria productora segueix essent minoritària. El 86% de les empreses anunciades amb nom de persona tenen nom d'home. La diferència és abismal ja que la mitjana d'anuncis amb nom d'home per setmanari és de 20'4 mentre que les empreses en nom de dona només hi són en 3'4 d'anuncis. Així, mentre la dona veu augmentada la seva imatge per a la publicitat, l'home multiplica la possessió de les empreses i la seva presència al setmanari i a la vila és molt més visible que la dona, moltes vegades simplificada a una imatge.

¹¹¹ Setmanari *Sóller*. 04/03/2006. Número 6200.

5.6. I a dia d'avui, què?

La crisi econòmica a nivell estatal, que ha copsat la informació des del 2007 a tots els mitjans de comunicació, ha suposat una passa enrere en molts d'aspectes. Dins l'àmbit laboral, i sense voler sonar a tòpic, la dona s'ha vist majoritàriament perjudicada. La precarietat laboral i l'empitjorament de les condicions de treball ha afectat a més dones que homes. A mode d'exemple, el treball a temps parcial és sobretot femení perquè el 27% de les dones i el 4% dels homes tenen aquest tipus de treball¹¹². A més, cal matisar que la majoria de persones afirma fer-ho per no haver trobat un lloc de feina a temps complet i no per voluntat pròpia.

Evidentment, aquest retrocés no es pot traduir en un reflexe positiu a la premsa. La dona, de qualque manera, recupera el seu rol tradicional i reivindica la seva maternitat com a única comesa. La crisi ha estat un factor molt regressiu ja que ha generat una gran desconfiança respecte al món laboral i ha accentuat aquesta voluntat de retorn a la llar. Badinter afirma que “ante la precariedad imperante y la desigualdad salarial, muchas mujeres prefieren refugiarse en la familia y la descendencia. A falta de un puesto de trabajo formidable, muchas se centran en la procreación”¹¹³.

Aquest retrocés també ha tengut el seu efecte en la premsa. A nivell local, el *Sóller* no ha fet cap esforç per donar més visibilitat a la dona en les seves pàgines. De fet, de les portades analitzades de l'any 2015, la dona hi figura com a imatge principal de la plana només un 8% i ho fa acompanyada d'homes amb motiu de la

---

¹¹² LARRAÑAGA, Mertxe: “Una oportunidad para impulsar cambios” a *Emakunde*. Instituto Vasco de la Mujer. Vitoria-Gasteiz (2009). Pàg. 12. En xarxa <http://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/sen_revista/es_emakunde/adjuntos/Emakunde77.pdf> [darrera consulta: 09/08/2015].

¹¹³ VICENTE, Àlex: “Conversaciones con futuro (3) / Élisabeth Badinter” a *El País*. 18/08/2015. En xarxa <http://internacional.elpais.com/internacional/2015/08/05/actualidad/1438790334_204242.html> [Darrera consulta: 20/08/2015].

celebració de la Fira i la presentació dels seus personatges històrics infantils.

Si volem trobar a la dona com a protagonista de la fotografia en la portada ha de ser com a imatge secundària. D'aquesta manera hi apareix en un 25% de les mostres del mateix any. Una xifra extremadament inferior respecte al període anterior. A més, d'aquest percentatge, totes les fotografies són petites i, a la majoria hi figura a la part d'abaix de la portada.

Per contra, encara es publiquen en l'actualitat setmanaris en què la presència de la dona és nul·la a la seva portada, ni en companyia de l'home ni sense. En aquest cas, el percentatge supera a l'anterior ja que se situa en un 33% dels casos i supera els resultats de l'anterior període.

Si observem l'interior del setmanari i detenim la mirada sobre les fotografies interiors, la situació de la dona respecte a l'home ha involucionat. Vegeu el gràfic 13.

Tal i com reflecteix el gràfic, l'única millora és l'augment de les fotografies en què apareixen els dos sexes ja que és la millor xifra, dels 40 anys estudiats, símbol de què la dona ocupa espais reservats, tradicionalment, a l'home. Que en la fotografia només hi aparegui el sexe femení és un miratge ja que es torna a percentatges dels anys 80.

No ocorre el mateix en el cas de l'home que encara augmenta la seva visibilitat durant aquest període, sobretot pel que a la secció d'esports. De les 785

La Cooperativa
acollí la Fira de
la Taronja

Cinc partits situats a la línia de sortida de les eleccions municipals

Finalment es presenten PP, PSOE, Més, El Pi i Guayem. Hi ha cares noves

Els personatges infantils del Firó, també a punt per fer festa

López renuncia a les sigles del PP a Delà degut a una denúncia

El nou vial de Teixidors permet acabar la reforma circulatoria

La vaga del tren es manté però hi ha aproximació entre els parts

Ja està en vigor la nova zona ACIRE entre el carrer Església i Cingles

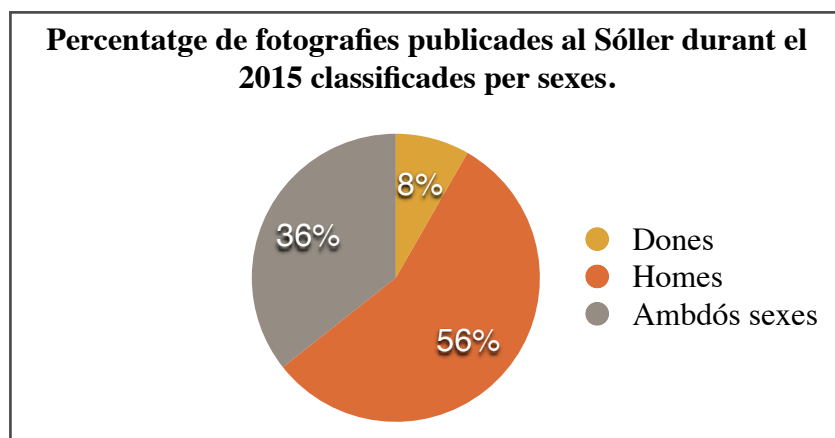

El rubeu està allunyat a la primera línia. A la dreta, l'actriu Lactriu Chelsea Handler rehabilita un xalet al passeig del Través

ESPORTIU Can Maiol rep un Llosetí que és un clar aspirant al títol

El Sóller s'haureu de formar fort les botes.

Gràfic 13. El·laboració pròpia.

fotografies que es tenen com a mostres, en més de la meitat l'home és el protagonista absolut. La mitjana per setmanari es la següent:

- 5,4 fotografies per setmanari en què només hi apareixen dones.
- 36,7 fotografies per setmanari en què només hi apareixen homes.
- 23,3 fotografies per setmanari en què hi apareixen els dos sexes.

Malgrat hi hagi hagut un notable descens del número de fotografies a l'interior del setmanari, la supremacia del sexe masculí és sobradament evident. La bretxa més grossa la trobam, com altres vegades, respecte a la Fira. En aquest cas, es tracta del setmanari número 6680 que és de dia 9 de maig, un dia abans de la festa i hi ha una diferència de 41 fotografies entre homes i dones.

A la secció Sóller Església, la dona hi apareix 4 vegades; això és un 33% de representativitat, el doble que a la dècada anterior.

Quant a l'autoria dels articles, el fet de signar utilitzant sigles deu ser o bé moda o bé norma de l'editorial. Amb aquest costum, la dona és la més perjudicada ja que mai no ha tengut una representació relevant i es dona per fet que rere les sigles hi ha un home. D'aquesta manera, només hi ha 0,75 articles de mitjana escrits per una dona en cada setmanari, dels quals la majoria són articles d'opinió i cartes obertes. Això vol dir que hi ha un 42% de setmanaris en què no hi apareix cap article signat per dona que es torna, definitivament, invisible en aquest àmbit.

Les notícies relacionades amb reivindicacions per part del gènere femení respecte a la desigualtat sexual són ara més presents. En general, podríem afirmar que hi ha el doble de notícies respecte al període anterior i que significa un 33% de setmanaris que porten alguna notícia relacionada. Ara bé, cal apuntar que d'aquest 33%, la meitat són articles d'opinió referents al Dia Internacional de la Dona¹¹⁴ i reclamen, en general, una igualtat efectiva entre homes i dones. L'altra meitat fan referència a l'exposició de flors organitzada pel Foment de la Dona¹¹⁵ amb motiu de la Fira i que organitza any rere any. És a dir, les úniques notícies que porta el setmanari, més enllà de les opinions personals i alienes a la publicació, presenten una dona gens reivindicativa que perpetua el seu paper a càrrec de la llar i que es premiada per això.

Si bé és cert que la dona es anomenada sense excepcions en tots els setmanaris i forma part de molts de continguts de les notícies, ha reduït la seva presència respecte a la dècada anterior en més d'un 10% amb 8 articles de mitjana per setmanari. A més, cal tenir en compte que en aquells en què hi ha un gran nombre d'articles en què hi apareix (fins a 17 en el número 6678) és degut a l'augment de notícies sobre unes denúncies que ha rebut la batlessa del municipi de Deià. Per tant, la

Exposició de flors i la Mostra Ramadera

M.A.C

Dos esdeveniments de la Fira no mancaran enguany a la seva cita amb les jornades festives, ens referim a l'exposició de Plantes i flors i la Mostra Ramadera.

El Foment de la Dona organitza una nova edició de l'exposició de flors, que obri les seves portes avui capvespre al Casal de Cultura després d'una intensa setmana de feina i de muntanya.

Com sempre segur que comptarà amb una bona quantitat de flors i roses aportades per sòcies i per gent particular sempre disposada a col·laborar.

Recordar que l'acte de lliurament dels premis.

Mostra Ramadera

I demà diumenge torna la Mostra Ramadera, que es farà, com sempre, a l'aparcament del Carrer Cetre, on es podran contemplar diferents animals com cavalls, ovelles, ases i altres animals, no mancant algunes exhibicions i també alguns tallers infantils.

La Mostra Ramadera romandrà oberta de les 9 a les 14 h.

També esmentar que demà diumenge matí a Plaça hii haurà una mostra d'artesanía amb la participació d'una bona representació d'artesans sollerics.

Imatge 29: Exemple de notícia que fa referència a la tasca del Foment de la Dona. (Arxiu digital del *Sóller*).

¹¹⁴ Se celebra el 8 de març cada any i commemora la lluita de la dona per la seva participació igualitària en la societat i en el seu desenvolupament íntegre com a persona.

¹¹⁵ Vegeu la dècada anterior en què s'organitza el mateix esdeveniment.

criminalització de la dona és l'únic motiu perquè la seva presència s'acosti a la que tenen els homes.

El 2015 trobam una novetat sense precedents. Per primera vegada, hi ha una única fotografia signada per una dona. És el setmanari número 6671 del 7 de març del 2015.

El *Sóller* fa molt d'esment a la secció d'esports. Una tercera part i, inclús, la meitat del volum està dedicat a aquesta secció la majoria de setmanes. Continúa la tendència, ja iniciada als anys 90, de fer visible a la dona esportista i no hi ha cap setmanari en què no hi apareguin. Els esports en què són més presents són el basquetbol i el voleibol, però carreres de muntanya, *btt*¹¹⁶ o ciclisme tenen en llurs pòdiums a fèmnes.

No obstant això, els homes tenen en aquesta secció un especial protagonisme. De fet, pràcticament la meitat de fotografies en què només apareixen homes pertany a aquest apartat. A mode d'exemple, aquesta secció ve precedida per una plana, a mode de portada, en què hi apareixen

27

SÓLLER
Dissabte, 9 de maig del 2015

ESPORTIU

El Port, sense marge...

1-2. Enèsima derrota consecutiva que aboca l'equip de Brugos a la zona de descens, a falta de dues jornades

Demà, al camp de l'Escolar, els dos equips es juguen les opcions de permanència. Necessita guanyar si vol dependre d'ell mateix a la darrera jornada, però els de Capdepera es juguen el mateix

FUTBOL El Sóller rep a un ja descendit Manacor en el partit de Sa Fira i darrer de la temporada a casa Pàg. 29	MUNTANYA Joan Navarro guanyà amb gran autoritat la Cursa de Sóller, Maria del Mar Cañellas, la primera fèmna Pàgs. 36 a 38	NATACIÓ Joan Lluís Pons bat tres nous rècords de Balears a La Copa d'Espanya decisiu en l'ascens del seu club Pàg. 39	BTT Sebastià Casasnovas es fa amb el triomf al BTT d'Andratx i Joan Ruiz és quart a la seva categoria Pàg. 40	VOLEIBOL El C.V. Sóller juvenil masculí ja és dins els 6 millors al Nacional. Les sèniors juguen la fase d'ascens a 2ª Pàg. 42
---	---	--	--	---

AMB L'ESPORT SOLLERIC

L'Art de viatjar en Tren

FERROCARRIL DE SÓLLER

TREN DE L'ART

Una de les millors ofertes turístiques i culturals de Mallorca

www.trendesoller.com

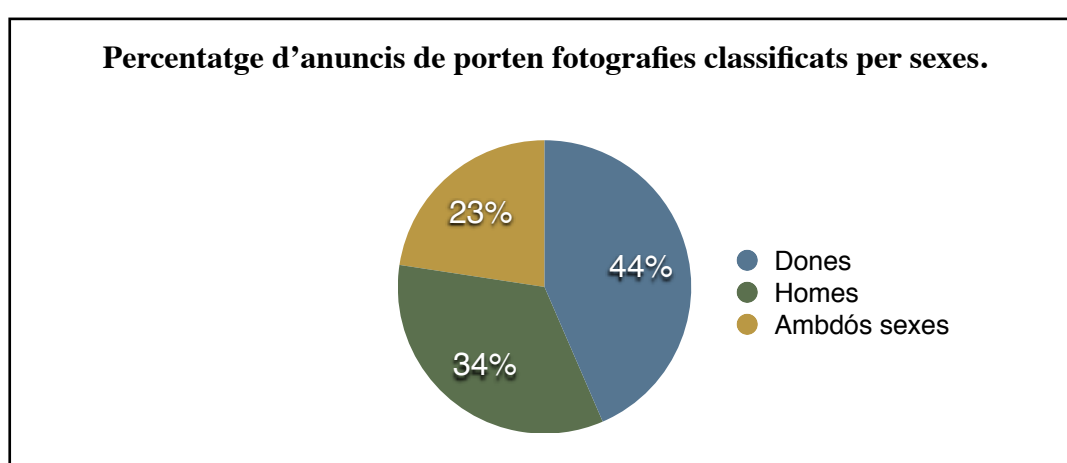
Imatge 30: Exemple de portada esportiva. A la fotografia només surten homes i les dones a penes hi són presents en lletra. Arxiu digital del Sóller.

¹¹⁶ Del castellà *bicicleta todo terreno*.

les notícies més rellevants que conté. De les mostres que s'han agafat, no n'hi ha cap en les que apareguin fotografies de dones en aquesta plana.

Indubtablement, la publicitat segueix essent la carta de presentació de la dona. Vegeu el gràfic 14. Encara que, de cada vegada, hi ha menys anuncis al setmanari que portin fotografia o imatge, l'augment de fotografies en què apareixen ambdós augmenta respecte al període anterior. També augmenta la imatge de l'home el que significa que es van adquirint percentatges de tendència igualitària.

Gràfic 14. El·laboració pròpia.

No obstant aquestes xifres, el número d'anuncis amb imatge de dona a cada setmanari augmenta respecte al període anterior. D'aquesta manera, d'1,9 anuncis de mitjana es passen als 2,25 anuncis per setmanari.

Ara bé, respecte a la propietat de les empreses, es torna a nivells dels anys 90 amb el 73% de les empreses anunciades amb nom d'home. Definitivament hi ha una reducció en el nombre d'anuncis que afavoreix, en certa manera, la visibilitat de la dona. Malgrat la diferència sigui notable, no és, ni d'aprop, la bretxa de la dècada anterior. Hi ha, de mitjana, a cada setmanari, 7,25 anuncis amb empreses propietat d'un home i 2,5 anuncis amb empreses propietat d'una dona.

A més, cal tenir en compte que aquests anuncis mostren els àmbits laborals en què la societat encaixa a l'home i a la dona. Les dones són propietàries de perruqueries i botigues de roba mentre que els homes mantenen els seus treballs de tradicionals: lampisteria, obres, muntatges... Això és un reflexe de què es mantenen, a dia d'avui, els rols tradicionals i no hi ha, en aquest àmbit, cap perspectiva de canvi ni evolució.

Imatge 31: Exemple d'anuncis publicats que perpetuen, a través dels noms de les empreses, els rols adjudicats, tradicionalment, a cada sexe.

6. Conclusions

La dona, tan present i necessària a la vida com l'home, és, avui dia, pràcticament invisible en molts d'àmbits. Aquesta invisibilitat pot ser deguda a dos factors, en el cas del setmanari que analitzam: la ignoràcia (involuntària) o la premeditació (voluntària). En el primer cas, la ignoràcia vendria per part dels propis agents executors i de les mateixes afectades, les dones. En la majoria de casos i àmbits, les dones es veurien relegades en un llunyà segon pla, sempre rere l'home, sense ser-ne conscient la societat en general.

En el segon cas, la invisibilitat seria premeditada i forçada. Forçada per tota un estructura social que garantitza l'anonimat de la majoria de les dones. Durant els anys 90 agafà força el concepte de patriarcat¹¹⁷ que l'antropologia defineix com “un sistema de organización social en el que los puestos claves de poder (político, económico, religioso y militar) se encuentran, exclusiva o mayoritariamente, en manos de varones”¹¹⁸. Puleo ha descrit el patriarcat de les societats modernes i avançades en base al dispositiu de sexualitat i poder en el seu conjunt senyalat per Foucault. “Patriarcats de consentiment” són aquells en què els mateixos subjectes cerquen ansiosament acomplir amb el mandat a través de les imatges de la feminitat normativa contemporània (juventut obligatòria, estrictes cànons de bellesa, heroïna que no es cansa amb la doble jornada laboral, etc.). “La asunción como propio del deseo circulante en los media, tiene un papel fundamental en esta nueva configuración histórica del sistema de género-sexo”¹¹⁹.

---

¹¹⁷ Concepte teoritzat en els primers treballs de Millet durant la dècada de 1960 arran dels debats represos pel moviment feminista a la recerca d'una explicació per a la situació d'opressió i dominació de les dones i que possibilita la seva alliberació.

¹¹⁸ PULEO, Alicia H.: “El patriarcado ¿una organización social superada?” a *Temas para el debate* n° 133. 2005. pàg. 39. En xarxa <http://www.mujaresenred.net/article.php3?id_article=739> [darrera consulta: 25/08/2015].

¹¹⁹ *Íbid.*

Precisament, aquesta estructura social denominada patriarcat és la que ha mantingut la dona en una posició de sumisió, d'infravaloració social i, definitivament, d'invisibilitat. Lluny d'haver desaparegut, perviu en l'actualitat amb formes molt més subtils. Quaranta anys de democràcia i sufragi femení no han estat suficients per reeducar una societat que encara duu una motxilla carregada de estereotips i prejudicis.

La discriminació estructural¹²⁰ és la conseqüència més directa d'aquest sistema. Aquesta discriminació afavoreix que es donin sovint situacions com la del *sostre de vidre*¹²¹, barrera invisible que limita l'ascens laboral de les dones a l'interior de les organitzacions. Aquesta limitació és una realitat en la societat actual ja que les dones representen només el 4,2% dels càrrecs directius de les 500 empreses més importants del món, segons la llista de la revista *Fortune*.¹²²

Els mitjans de comunicació, públics i privats, són la mà dreta d'ideologies imperants que poques vegades tenen en compte aquest fet com un problema de base estructural. A més, són un reflexe de la societat que descriuen tant a macro com a microescala.

El reflexe, però, no sempre és clar i net com el que ofereix un mirall. En general, es tracta d'un reflexe deformat per agents externs com el que ofereix l'aigua. Una il·lusió òptica que engana amb agudesia i que és sovint imperceptible.

---

¹²⁰ Johan Galtung definí el concepte de violència estructural el 1969 que es refereix a un tipus de violència en la qual algun tipus d'estructura social damnifica una persona o un grup impedit que aconseguixin les seves necessitats. La discriminació -no exclusivament de gènere- s'entén com una d'aquestes forces socials i culturals adverses.

¹²¹ Concepte aparegut per primera vegada, el 1986 a Estats Units, en un article del *Wall Street Journal*.

¹²² WOLF, Naomi: "El sostre de vidre de la dona" a *Ara.cat*. 26/01/2014. En xarxa <http://www.ara.cat/premium/opinio/sostre-vidre-dona_0_1073292726.html> [Darrera consulta: 25/08/2015].

Els mitjans donen cabuda a una publicitat sexista, que fomenta rols de gènere, i a la cosificació¹²³ de la dona com mai abans s'havia viscut. La publicitat, però, és només la punta d'una llança de doble fil que mostra una realitat segmentada de la societat. I aquests són tan sols els elements més perceptibles de què els mitjans garanteixen la pervivència del model social i sexista que ja coneixem.

Hi ha altres elements que cal observar amb més profunditat. Els esports a la premsa n'és un d'ells. Mentre la dona obté triomfs similars o, inclús superiors, als dels homes, són ells qui tenen un protagonisme absolut dins aquest camp. La societat valora emfàticament els esports de categories masculines i s'identifica emocionalment amb els seus triomfs. Són escasos els exemples d'esports en què les dues categories competeixen juntes i els esports en què homes i dones formin el mateix equip són tradicionalment femenins i tenen connotacions pejoratives per als homes -cas del patinatge artístic o la natació sincronitzada.

Avui, parlar d'igualtat s'ha convertit en un debat controvertit. Per molts de sectors de la societat, ja està superada des de fa temps. Són els mateixos sectors que asseguren que el feminisme és innecessari i exagerat. Sens dubte, cal fer un anàlisi exhaustiu com aquest per adonar-se que la igualtat és només una falàcia lluny del que s'esperava amb l'article 14 de la Constitució.

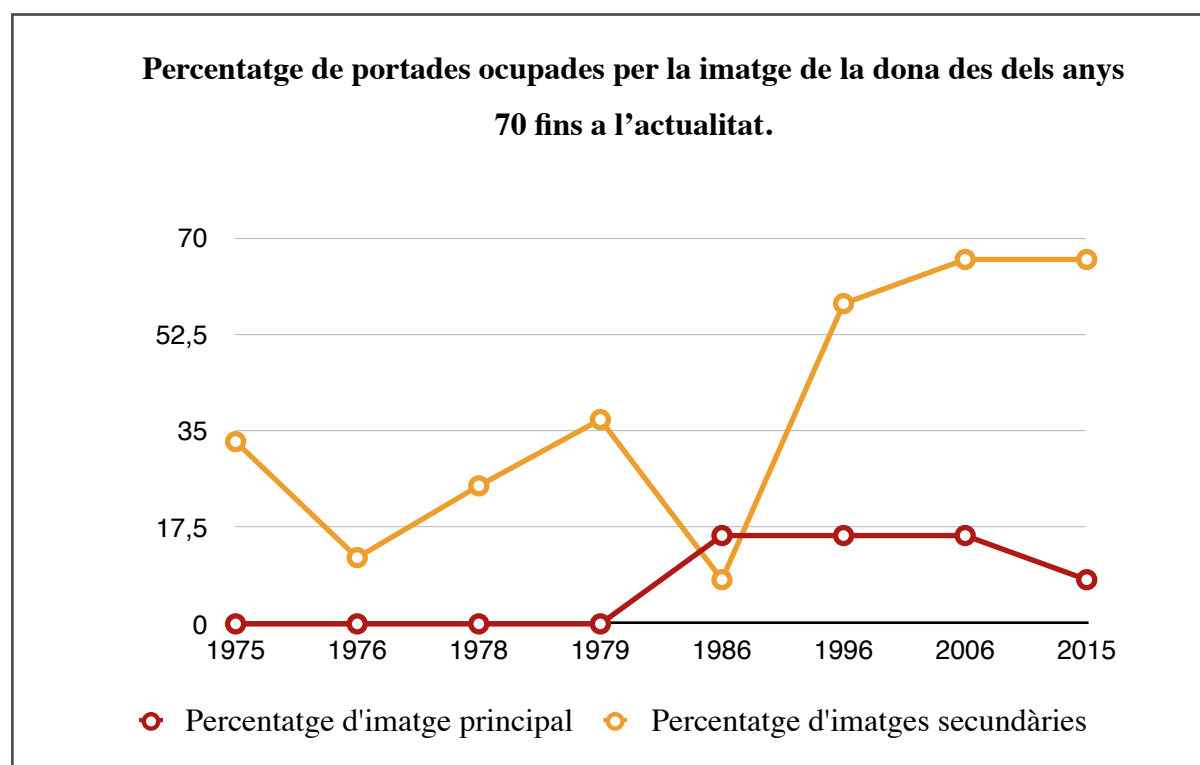
Els mitjans, amb la seva capacitat d'oferir una realitat tergiversada, perpetuen aquesta discriminació estructural. Si bé el cas del *Sóller* es tracta només d'un exemple de premsa local, d'una ciutat petita, no és insignificant. Per una banda, podria servir d'exemple d'altres publicacions i, d'altra banda, pot ésser una bona mostra de la situació de les dones en els nuclis mitjans no sols de les Illes Balears, sinó també de tot l'estat espanyol. Fent un repàs a la seva història més recent

---

¹²³ Aquest concepte sorgeix cap als anys 70 amb la segona onada de feminisme i fa referència a l'acte de representar o tractar la dona com a un objecte. La cosificació sexual consisteix en representar o tractar una persona com un objecte sexual, ignorant les seves qualitats i habilitats intel·lectuals i personals reduint-les a instruments de delit sexual d'una altra persona.

comprovarem que els anys de la transició només foren l'arrencada simbòlica d'un canvi que es preconitzava des de l'oposició franquista.

Vegem el gràfic 15 per comprovar que, des dels anys 70, les portades no han sofert gaires canvis. El canvi més significatiu es va produir en els anys 80, quan la dona començà a aperèixer amb més normalitat al setmanari, però, des d'ençà, els percentatges s'han mantingut sorprenentment igual de baixos.

Gràfic 15. El·laboració pròpia.

De la mateixa forma, en aquest mateix gràfic, es pot comprovar que, a pesar de la tendència positiva iniciada l'any 1976 en incorporar la dona a la portada (com a element secundari), es produeix una ruptura total el mateix any en què la portada és ocupada per primera vegada per la dona. L'any 1986 suposa un any de contradiccions també en altres sentits ja que la portada només maquilla un interior força semblant a la dècada anterior. Després d'aquesta ruptura, la tendència tornarà a ser positiva.

La portada que, per definició, té per objectiu cridar l'atenció sobre el lector és, al final, un reclam publicitari. Aquesta crida no contempla, ni tan sols en l'actualitat, l'atenció sobre la dona o que la dona pugui cridar a la societat. Ella, sempre relegada rere la figura de l'home, al menys a les cultures occidentals, és condemnada a seguir-hi. Els moviments aperturistes i d'alliberació que la transició implicà suposaren pocs canvis estructurals de fons.

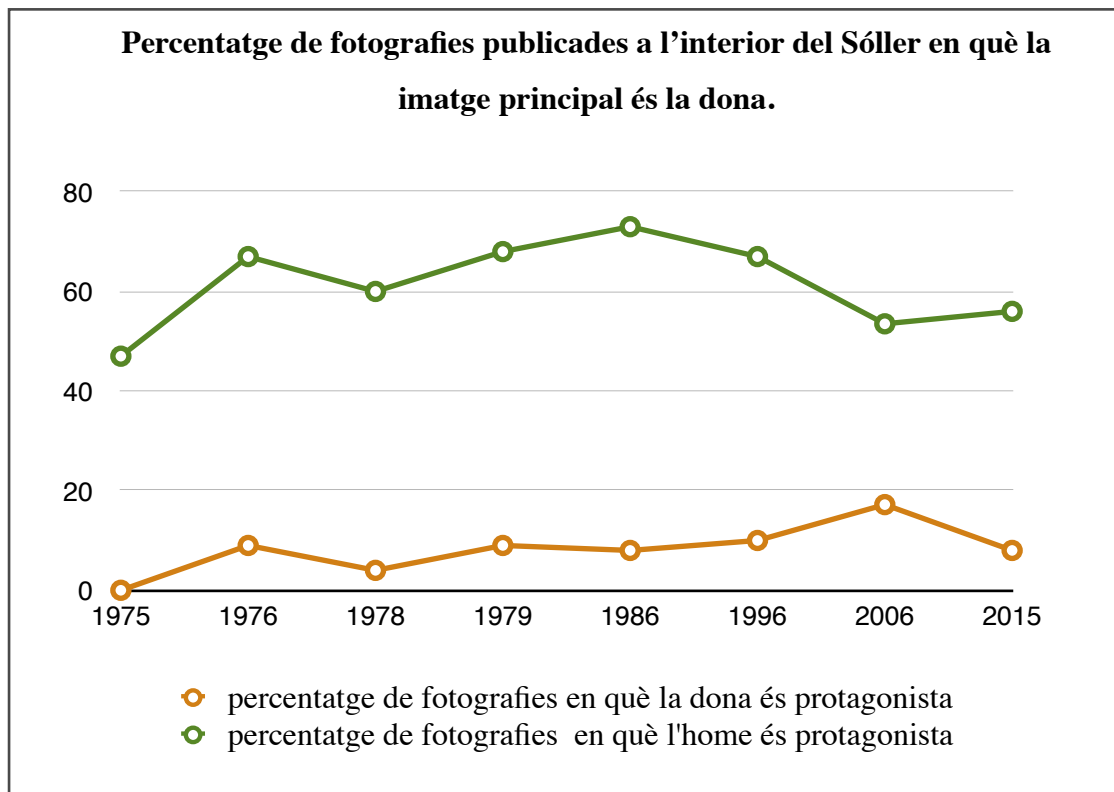
Les fotografies que hi ha a l'interior de les pàgines són, en aquest estudi, un mer número. Un percentatge. Però l'evolució d'aquest percentatge al llarg de les dècades asseguren que el model social imperant durant el franquisme continuà existint a l'actualitat.

Avui, la dona ha arribat laboralment i professionalment en llocs restringits fins ara als homes. No obstant això, ells ocupen les primeres planes, l'interior i el contingut. Aquesta incorporació laboral qualificada¹²⁴ ha suposat un canvi en el model econòmic. Però aquest canvi no ha anat seguit d'un canvi d'estructura. Els rols s'han mantingut al llarg del temps a pesar que en els anys 80 ja trobam una batlessa a la vila de Sóller.

De fet, tal i com mostra el gràfic 16, a pesar de que les dones arriben a alts càrrecs polítics, no es veu reflectida aquesta rellevància a les pàgines interiors que continuen mostrant a la dona només en un 8% de les fotografies per a la mateixa època. Malgrat la lentitud de l'evolució, vint anys després s'havia doblat aquest ridícul percentatge que torna, en l'actualitat, a nivells dels anys 80. De totes maneres, és evident que l'escalada professional que ha realitzat la dona al llarg d'aquests 40 anys no ha anat lligada amb el reflex mediàtic que se li ha fet.

---

¹²⁴ La dona, des de èpoques anteriors al franquisme, ja havia desenvolupat treballs fora de casa remunerats, sobretot durant la solteria. Però aquests treballs quasi mai eren qualificats. La superació professional de la dona arriba a partir dels anys 80 majoritàriament.

Gràfic 16. El·laboració pròpia.

El contingut n'és una altra mostra. Poques vegades és just amb la situació que avui viu la dona. Són escassos els articles en què elles són les protagonistes. Això ha suposat que l'estudi s'hagi fet sobre les vegades en què és només anomenada. Així i tot, el percentatge actual no és molt rellevant.

De la mateixa forma que en les portades, podem dir que els 80 suposaren una petita ruptura amb el que s'havia fet fins llavors, però des d'aquesta època l'evolució no ha estat gens significativa ni molt menys amb creixement exponencial.

El que ocorre amb l'autoria dels articles és gairebé surrealista. La moda o tendència imperant al setmanari de substituir el nom per les sigles aconsegueix minimitzar la importància que suposa investigar i escriure un article. Les sigles amaguen persones; homes i dones que treballen. L'anonimat domina les pàgines del *Sòller* i, per a les dones, això suposa tornar als nivells d'invisibilitat dels primers anys de la transició.

El mateix ocorre amb la fotografia. La gran part de les fotografies van signades amb cases de fotografia sense poder-se distingir qui la realitza. Poques vegades porta el nom d'un home i només un, en el 2015, d'una dona. És difícil imaginar-se una actualitat en què la dona no hagi arribat als estudis de fotografia, així doncs, sembla que elles s'amaguen reres empreses però són, simplement, invisibles.

Només les dones amb categories laborals rellevants o amb algun tipus de distinció mereixien esser anomenades al setmanari als inicis de la transició. Però, amb el progressiu domini de l'espai públic, la dona aconsegueix ser integrada al *Sóller*. Així mateix, si bé les dones són anomenades i formen part del contingut de la notícia, els homes encara segueixen tenint un predomini considerable i no és tasca fàcil trobar-les a elles com a protagonistes. Quan la dona té un protagonisme absolut depèn sempre del seu dubtós comportament i és culpada per això.

La menció de gènere és, encara, una assignatura pendent de la publicació. Són molts els aconteixements que reivindiquen la igualtat de sexes i la major presència de la dona però poques vegades se'n fa ressò. I, quan ho fa, reivindica la imatge tradicional de la dona. Han de ser les opinions personals les que duguin idees de regeneració a la vila.

Els esports sí que mereixen especial atenció. Encara que l'home domini les pàgines d'aquesta secció, la dona hi és present des de ben aviat i avui dia no és una excepció. A més, la varietat d'esports de què és protagonista i comparteix protagonisme amb l'home demostra que el domini esportiu no és qüestió de sexe ni de gènere. Ara bé, la importància que se li dóna és molt inferior a la que és rebuda pels esports practicats per homes.

La publicitat ha tengut una evolució molt singular. Però avui dia es pot afirmar que la presència de les dones en els espais empresarials és encara molt inferior a la dels homes. Elles, des dels anys 90, han estat molt més utilitzades com

a element publicitari potenciant l'estereotip de gènere i provocant una cosificació sexual que impera a la publicitat d'àmbit general.

Òbviament, a través d'aquest repàs es pot refutar la hipòtesi inicial en què assegurava que la dona havia anat adquirint presència en el setmanari de forma gradual i positiva. Si bé és cert que la dona ha aconseguit ésser visible, no ho és en el grau en què s'esperava. A dia d'avui, es pot afirmar que la dona té una presència inferior al 50% respecte a l'home i ocupa, aproximadament, una tercera part de les seves pàgines.

Malgrat s'hi hagi produït una evolució, aquesta no ha estat ni notable ni positiva. Durant dècades, simplement no hi ha hagut cap canvi i els percentatges s'han mostrat innalteredables. A més, sorprenentment, el pas del temps no assegura una major visibilitat. El 2015 deixa en evidència un retrocés en gairebé tots els aspectes. La presència reduïda de les dones a les portades i a les fotografies n'és el signe més destacat.

A la introducció es plantejava un únic objectiu general que era “analitzar la visibilitat de la dona des dels inicis de la transició democràtica fins a l'actualitat en la premsa local a partir del setmanari *Sóller*.” Aquest objectiu s'ha assolit plenament a través d'una metodologia que m'ha permès el·laborar una síntesi de les dades i gràfiques¹²⁵ que reflecteixen la realitat el més objectivament possible.

El fet d'haver utilitzat una metodologia quantitativa i qualitativa alhora permet obtenir conclusions definitivament imparcials que no s'haguessin pogut assolir mitjançant cap altre sistema. Per la seva part, el pas d'una dècada a una altra concedeix un ventall cronològic molt més ample i ofereix una visió més global dels canvis que s'han produït. A més, amb la concreció de l'anàlisi a determinats ítems es garanteix l'estudi de la visibilitat de la dona a la premsa en tots els seus aspectes possibles.

---

¹²⁵ Vegeu l'annexe I per a l'índex de gràfiques.

En aquesta fita hi intervenen altres elements que no són menys importants i que han ajudat en la tasca d'analitzar la presència de la dona en la premsa local. Formular uns objectius específics és indispensable per a garantir l'èxit de qualsevol treball acadèmic ja que permeten precisar l'àmbit de recerca. No sempre es poden assolir tots els objectius que es proposen per diversos motius. Però, en aquest cas, puc garantir que, en major o menor mesura, s'han assolit tots.

Així i tot, m'agradaria puntualitzar alguns aspectes que potser siguin més rellevants. Un dels objectius plantejats era l'elaboració de registres en què enquadrar la informació extreta de la premsa. Malgrat que aquests registres no apareguin en el cos del treball, s'han realitzat i, de fet, han estat l'element clau per a l'extracció de dades i conclusions. El lector pot consultar aquests registres a l'annexe III. Aquestes taules poden ser d'utilitat més endavant per a altres recerques o comparacions que es vulguin fer amb altres periòdics.

Per una altra banda, l'únic objectiu plantejat que no s'ha pogut assolir en el grau en què s'esperava ha estat esbrinar si hi han col·laborat dones en la seva redacció. Evidentment, aquest fet és una conseqüència directa de la política que té la publicació en signar els articles amb les inicials. Poques vegades podem trobar articles que vagin firmats amb nom i llinatges i, si es dona el cas, majoritàriament són homes. Per tant, no podem confirmar ni refutar si hi ha dones en la seva redacció, però sí podem assegurar que no són visibles en el període estudiat.

Així doncs, i a mode de conclusió, és notòria la importància i l'interés que han després les investigacions i els estudis sobre la dona en els darrers anys. La majoria tenen per objectiu el coneixement més exhaustiu i profund de les desigualtats que avui sofreix la dona.

No hi ha cap dubte que la premsa, mitjà de comunicació escrit per excel·lència, transmet una gran quantitat d'informació i altres vegades també n'omet gran part. Resalta i amplia unes notícies aconseguint fer-ne petites d'altres.

Aquest fet provoca un retroalimentació entre el periòdic i la societat. És a dir, la premsa, a la mateixa vegada que rep idees de la societat, les retorna i les alimenta. D'aquesta manera, perduren en el temps i conformen una determinada mentalitat que es prolonga al llarg de les dècades.

Definitivament, la mort de Franco deixà en evidència que la dona havia estat invisible durant 40 anys. La transició, plena de promeses, expectatives i controvèrsia, només maquillà una realitat massa semblant a un passat que ningú no volia recordar. Els governs socialistes dels 80, que promogueren institucionalment la igualtat de sexes, aconseguiren acallar veus conformistes quan la dona ja feia piruetes per conciliar la tasca laboral amb la tasca familiar. Elles ja formaven part de la vida pública de la societat i la publicitat n'és l'exemple. Foren, des d'aquell moment, més emprenedores que mai. Però la premsa no els hi donà l'espai que mereixien.

El *boom* de la moda dels anys 90 lligat amb l'explosió tecnològica, que conseguí connectar espais i persones fins aleshores oblidades, generà l'estabilització pública de la dona però no la seva igualtat. Els 90 suposaren una perpetuïtat dels anys 80. La dona havia tret el cap però només s'havia quedat guaitant.

La majoria absoluta aconseguida (en segona legislatura) pels conservadors a les eleccions generals de l'any 2000 marcaren l'inici d'un segle en què només una dona estava al capdavant d'un ministeri¹²⁶. Aquesta desigualtat política es traslladà a la premsa i a la societat que, amb l'apogeu de la precarietat laboral promoguda a través de "contractes precaris" i la "moderació salarial"¹²⁷, mantingueren a la dona als mateixos nivells de visibilitat dels anys 80.

---

¹²⁶ L'any 2000, Anna María Birulés estava al capdavant del ministeri de Ciència i Tecnologia.

¹²⁷ DOLADO, Juan José y JIMENO, Juan Francisco: "Reducir la precariedad laboral: una evaluación de propuestas". *El País*. 27/02/20014. A <http://elpais.com/diario/2004/02/27/economia/1077836419_850215.html> [darrera consulta: 05/01/14].

Avui, quinze anys més tard, l'herència rebuda no és molt millor. L'impuls promogut, a finals del segle XX amb les polítiques d'igualtat, ha quedat paralitzat. Destaca l'eliminació del Ministeri d'Igualtat el 2011 i la considerable reducció dels pressupostos destinats a polítiques d'igualtat¹²⁸, entre d'altres. Si bé la violència de gènere física és castigada legislativament i socialment, no ocorre el mateix amb altres tipus de violència més imperceptibles com són els micromasclismes o la violència psicològica.

En conseqüència, encara que la premsa hagi augmentat la presència de la dona en el cos de la notícia, s'hauria d'analitzar com és tractada. Aquesta visibilitat no és, moltes vegades, més que una culpabilització. La dona és presentada, majoritàriament, com a víctima i botxí de la notícia.

La càrrega ideològica conservadora arrossegada des d'abans de l'època franquista, la pervivència dels rols de gènere promoguts per la publicitat i la desigualtat sexual incentivada des de les institucions han evitat que la dona s'hagi desenganxat definitivament com ho ha fet a altres països. La visibilitat de la dona és, en l'actualitat, una assignatura pendent pels mitjans de comunicació. Caldria, sens dubte, més estudis de gènere que induïxin a polítiques igualitàries per aconseguir-hi una presència similar de sexes.

---

¹²⁸ Segons la plataforma *Impacto de Género Ya!*, la reducció pressupostària en igualtat de dones ha estat del 20,9% durant la legislatura actual (2011-2015) i del 47,6% respecte al 2009. A més, els pressupostos per el 2016, presentats recentment, per a la igualtat i violència són només del 0,0103% del total,

7. Bibliografía

7.1. Bibliografía general

- AGIRREAZKUENAGA, Joseba: “Por qué la historia local: la historia local, la microhistoria desde Vasconia (Euskal Erria)” a *Nuevas tendencias historiográficas e historia local en España: actas del II Congreso de Historia Local de Aragón*. Huesca (2001).
- ÁLVAREZ, J.T.: *Historia de los medios de comunicación en España: periodismo, imagen y publicidad (1900-1990)*. Ariel. Barcelona (1989).
- AMORÓS, Celia et. al.: *Teoría feminista: de la Ilustración a la Globalización: de los debates sobre el género al multiculturalismo*. Minerva Ediciones. Madrid (2005).
- ANDERSON, Bonnie S. i ZINSER, Judith: *Historia de las mujeres: una historia propia*. Volum 1 i 2. Crítica. Barcelona (1991).
- ARRIERO RANZ, Francisco: “El Movimiento Democrático de Mujeres: del antifranquismo a la movilización vecinal y feminista”. *Historia, Trabajo y Sociedad* n°2. 2011. Online: <http://www.1mayo.ccoo.es/nova/files/1018/0202Arriero.pdf> [darrera consulta 18/12/14].
- BACH, M., ALTÉS, E., GALLEGO, J., PLUJÁ, M., i PUIG, M.: *El sexo de la noticia*. Icaria Editorial, Barcelona (2000).
- BARRERÉ, B. [et. al]: *Metodología de la historia de la prensa española*. Siglo XXI. Madrid (1982).
- BERGER, P.L. i LUCKMANN, T.: *La construcció social de la realitat*. Herder. Barcelona (1988).
- BERROCAL, Salome i RODRÍGUEZ-MARIBONA, Carlos: *Análisis básico de la prensa diaria*. Universitas. Madrid (1998).

- BUENO, J.M.: *Estudio longitudinal de la presencia de la mujer en los medios de comunicación*. NAU. Llibres D. L. Valencia (1996).
- CAPEL MARTÍNEZ, Rosa Maria: *Mujer y trabajo en el siglo XX*. Arco Libros. Madrid (1999).
- CARR, R.: *España de la Restauración a la democracia. (1875 - 1980)*. Ed. Ariel. Barcelona (1983).
- CARR, R. i FUSI, J.P: *España de la dictadura a la democracia*. Ed. Planeta. Barcelona (1979).
- *Catálogo histórico de publicaciones*. Instituto de la Mujer y para la Igualdad de Oportunidades. Madrid (2015). En xarxa: <http://www.inmujer.gob.es/servRecursos/publicaciones/catalogo/docs/CatalogoPublicaciones2015.pdf> [darrera consulta: 18/08/2015].
- CHAPUT, Marie-Claude i PÉREZ SERRANO, JULIO (eds.): *La Transición española. Nuevos enfoques para un viejo debate*. Ed. Biblioteca Nueva. Madrid (2015).
- CUESTA BUSTILLO, Josefina: “La historia del tiempo presente: estado de la cuestión” a *Gredos*. Universitat de Salamanca. Salamanca (1983). En xarxa <http://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/79938/1/La_historia_del_tiempo_presente_estado_d.pdf> [darrera consulta:22/08/2015].
- DAVARRA, Javier; MARTÍNEZ-FRESNEDA, Humberto i PEDREIRA, Elena: “Presencia e imagen de la mujer en la prensa española”. *Cuadernos de Periodistas. Número 21*. Asociación de la Prensa de Madrid. Madrid (2010).
- DELGADO, Carmen i PLAZA, Juan F: *Género y comunicación*. Fundamentos. Madrid (2007).
- DDAA: *Imágenes de las mujeres en los medios de comunicación*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer. Madrid (2000).

- DDAA: *Memoria de la transición. Del asesinato de Carrero a la integración en Europa*. El País. Madrid (1996).
- DDAA: *Síntesis de estudios e investigaciones del Instituto de la Mujer, 1994-99*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer. Madrid (2001).
- DOLADO, Juan José y JIMENO, Juan Francisco: “Reducir la precariedad laboral: una evaluación de propuestas”. *El País*. 27/02/20014. A <http://elpais.com/diario/2004/02/27/economia/1077836419_850215.html> [darrera consulta: 05/01/14].
- DOMÍNGUEZ, M.: *Representación de la mujer en revistas femeninas*. Editorial de la Universidad Complutense. Madrid (1988).
- DUCH PLANA, Montserrat: *¿Una ecología de las memorias colectivas?* Ed. Milenio. Barcelona (2014).
- ESPÍN LÓPEZ, Julia Victoria, et. al.: *Las imágenes de las mujeres en la publicidad: estereotipos y sesgos*. redes.com nº3. 2006. En xarxa: dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3664567.pdf [darrera consulta: 18/08/2015].
- FAGOAGA, C.: *Umbral de presencia de las mujeres en la prensa española*. Instituto de la Mujer. Madrid (1984).
- GARCÍA DELGADO, J.L.: *Los comienzos del siglo XX: la población, la economía, la sociedad: (1898-1931)*. Espasa-Calpe. Madrid (1992).
- GARRIDO, E. (ed.): *Historia de las Mujeres en España*. Síntesis. Madrid (1997).
- HERRERO FAÚNDEZ, R.: *La imagen de la mujer en la prensa entre 1910-1915 y 2000-2005: estudio comparado*. Tesis doctoral. Universidad Complutense de Madrid. Madrid (2010).
- HOBSBAWM, Eric: *La era del imperio*. Crítica. Barcelona (2ª ed. 2003).

- Instituto de la Mujer y para la Igualdad de Oportunidades: <http://www.inmujer.gob.es/eInstituto/historia/home.htm> [darrera consulta: 17/08/2015].
- Institut Nacional d'Estadística: <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do> [darrera consulta: 21/08/2015].
- JOHNSON, Roberta i ZUBIAURRE, Maite: *Antología del pensamiento feminista español (1726-2011)*. Cátedra. Madrid (2012).
- JULIÀ, Santos *et al.*: *Memoria de la transición*. Taurus. Madrid (1996).
- LARRAÑAGA, Mertxe: “Una oportunidad para impulsar cambios” a *Emakunde*. Instituto Vasco de la Mujer. Vitoria-Gasteiz (2009). En xarxa <http://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/sen_revista/es_emakunde/adjuntos/Emakunde77.pdf> [darrera consulta: 09/08/2015].
- LARUMBE, Mª Ángeles: *Feminismo y transición a la democracia: la rebelión de las mujeres*. Universitat de Saragossa. En xarxa <https://www.google.es/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&ved=0CFkQFjAHahUKEwi909GcwMbHAhUJfxoKHQNOA5M&url=http%3A%2F%2Fxnenero.webs.uvigo.es%2Fprofesorado%2Fangeles_larumbe%2Ffeminismo_transicion.doc&ei=zodVb20LYn-aYOcjZgJ&usg=AFQjCNFXiGVn_z0qYgufJ0sLHOsb1cKwmA&sig2=P7ED6eCvBN3EUIQYRy1UrQ> [darrera consulta: 20/05/2015]
- *Las mujeres en cifras: 1983-2008*. Instituto de la Mujer (Ministerio de Igualdad). Madrid (2008).
- MARTÍN SERRANO, Manuel; MARTÍN SERRANO, Esperanza i BECA LAGOS, Vicente: *Las mujeres y la Publicidad. Nosotras y Vosotros según nos ve la televisión*. Instituto Nacional de la Mujer. Madrid (1995).

- MARTÍNEZ TEN, C.; PURIFICACIÓN GUTIÉRREZ, L. i GONZÁLEZ RUIZ, P. (eds.): *El movimiento feminista en España en los años 70*. Ed. Cátedra. Madrid (2009).
- MATEOS DE COBOS, Ruth (coord.): *La presencia de estereotipos en los medios de comunicación: análisis de la prensa digital española*. Consejería de Empleo y Mujer. Comunidad de Madrid. Madrid (2007).
- MESTRE I CAMPI, Jesús (dir.): *Atlas de la transició*. Ed. 62. Barcelona (1997).
- MORENO SARDÁ, Amparo: *La mirada informativa*. Bosch. Barcelona (1998).
- Naciones Unidas: En xarxa: <<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20S.pdf>> [darrera consulta: 12/12/14].
- Nash, Mary: *Mujer, familia y trabajo en España: 1875-1936*. Anthropos. Barcelona (1983).
- NIETO, Alfonso: *Concepto y naturaleza de la empresa periodística*. Universidad de Navarra, Instituto de Periodismo. Pamplona (1967).
- ONU Mujeres: En xarxa <<http://www.unwomen.org/es/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women>> [darrera consulta: 17/12/14].
- ORTEGA, M., SEBASTIÁN, J. i DE LA TORRE, I.: *Las mujeres en la opinión pública*. Instituto Universitario de Estudios de la Mujer, Universidad Autónoma de Madrid. Madrid (1995).
- PERINAT, A. i MARRADES, M. I.: *Mujer, prensa y sociedad en España 1800-1939*. Centro de Investigaciones Sociológicas. Madrid (1980).
- PRESTON, P.: *El triunfo de la democracia en España: 1969-1982*. Plaza y Janés. Barcelona (1986).
- Proyecto de Monitoreo Global de Medios: *¿Quién figura en las noticias?* (2010).

- PULEO, Alicia H.: “El patriarcado ¿una organización social superada?” a *Temas para el debate* nº 133. 2005. En xarxa <http://www.mujaresenred.net/article.php3?id_article=739> [darrera consulta: 25/08/2015].
- QUIROSA-CHEYROUZE MUÑOZ, Rafael (coord.): *Historia de la Transición en España. Los inicios del proceso democratizador*. Ed. Biblioteca Nueva. Madrid (2008).
- QUIROSA-CHEYROUZE MUÑOZ, Rafael (ed.): *La sociedad española en la Transición*. Ed. Biblioteca Nueva. Madrid (2011).
- QUIROSA-CHEYROUZE MUÑOZ, Rafael (ed.): *Los partidos en la Transición*. Ed. Biblioteca Nueva. Madrid (2013).
- SAINZ DE BARANDA, Clara: *Mujeres y deporte en los medios de comunicación*. Estudio de la prensa deportiva española (1979-2010). Tesis doctoral. Universidad Carlos III de Madrid. 2013.
- SOTO, Álvaro i TUSELL, Javier (eds.): *Historia de la Transición 1975-1986*. Alianza. Madrid (1996).
- VICENTE, Àlex: “Conversaciones con futuro (3) / Élisabeth Badinter” a *El País*. 18/08/2015. En xarxa <http://internacional.elpais.com/internacional/2015/08/05/actualidad/1438790334_204242.html> [Darrera consulta: 20/08/2015].
- WOLF, Naomi: “El sostre de vidre de la dona” a *Ara.cat*. 26/01/2014. En xarxa <http://www.ara.cat/premium/opinio/sostre-vidre-dona_0_1073292726.html> [Darrera consulta: 25/08/2015].

7.2. Bibliografía específica

- ALBERTÍ, Jaume: “Aproximació al lector” a *Sóller. Número del centenari*. Grup Serra. Palma (1985).

- ALCOVER LLULL, Margalida: “La “Sección Femenina” a Manacor: (1936 - 1977)” a *II Jornades d’Estudis Locals de Manacor: El segle XX a Manacor*. Ajuntament de Manacor. Manacor (2002).
- BOSCH SANS, Empar Isabel: *Percepciones de la mujer en las publicaciones de la Transición de Mallorca (1975-1982)*. Treball de Fi de Màster. Universitat de les Illes Balears. 2014.
- BAUÇÀ GARAU, Bernat: *Porreres, noves fites polítiques i culturals (1975-1995)*. Di7 Edicions. Binissalem (1997).
- CANYELLES MAS, Margalida E.: “Dones amb autoritat durant el cristianisme antic. El cas de Balèria a l’illa de Mallorca” a *V Jornades d’Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor. Manacor (2008).
- CAPELLA, Margalida: *Dones republicanes: memòria de la Guerra Civil a Mallorca (1936-1939)*. Lleonard Muntaner. Palma (2009).
- COMPANYY MATAS, Arnau i SERRA BUSQUETS, Sebastià: *La Premsa, la ràdio i la televisió des d’una perspectiva històrica : XII Jornades d’Estudis Històrics Locals: celebrades a Palma del 3 al 5 de novembre de 1993*. Institut d’Estudis Baleàrics. Palma (1994).
- COMPANYY MATES, Arnau *et al.* (coords.): *Els estudis i la premsa local al segle XXI. Vol. 1 i 2*. Institut d’Estudis Baleàrics. Palma (2009).
- CARRIÓ TRUJILLANO, Bartomeu *et al.*: “La premsa mallorquina: actituds culturals i polítiques des de principis del segle XX” a *BSAL* n° 52. Sociedad Arqueológica Luliana. Palma (1996).
- DDAA: *De l’esperança al desencís. La transició als Països Catalans*. El Jonc. Lleida (2006).
- DDAA: *Mallorca, ara*. Fundació Emili Darder. Ciutat de Mallorca (1987).

- DURAN PASTOR, Miquel i SERRA BUSQUETS, Sebastià (coord.): *Les Illes Balears, un ésser viu: 25 anys d'autogovern (1983-2008)*. Institut d'Estudis Autonòmics. Palma (2008).
- ESCARTÍN, Joana Maria: *El quefer ocult: el mercat de treball de la dona en la Mallorca contemporània (1870-1940)*. Documenta Balear. Palma (2001).
- ESCARTÍN, Joana M. i SERRANO, Aina R.: *La dona en la Mallorca contemporània*. Documenta Balear. Palma (1997).
- “Foment de Cultura de la Dona” a *Centenari Sóller*. Grup Serra. Palma (1985).
- GRAÑA, Isabel: “Maria Mayol: dona, republicana i catalanista” a *Memòria*. Esquerra Nacional (2009). En xarxa <<http://www.esquerra.cat/documents/en/en152-memoria.pdf>> [darrera consulta: 20/08/2015].
- GUAL PONS, M. i PÉREZ PASTOR, P.: “Aportació a l'estudi de la premsa a Mallorca: la impremta de can Pinoi (1885-1972) i el Sóller” a *XII Jornades d'Estudis Històrics Locals. Premsa, ràdio i televisió des d'una perspectiva històrica*. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma (1993).
- GINARD, David (coord.): *Dona i lluita democràtica al segle XX*. Documenta Balear. Palma (2012).
- LLADÓ I ROTGER, Francesc (ed.): *El doctor zero i jo : articles del setmanari Soller, 1911-1914 / Miquel Ferrà*. Universitat de les Illes Balears. Palma (1992).
- LLADÓ I ROTGER, Francesc: *La lluita per un Sóller que no pogué ser : noucentisme i nacionalisme al setmanari "Sóller", (1911-1915)*. El Gall. Pollença (2008).
- LLADO I ROTGER, Francesc: “Un model de dona mallorquina al “Sóller” de 1915”. *II Jornades d'Estudis Locals*. Ajuntament de Sóller. Sóller (2008).
- MARIMON RIUTORT, Antoni i NADAL SOLER, Antoni: *L'autonomia balear (1983-2003)*. Documenta Balear. Palma (2003).

- MARIMON RIUTORT, Antoni i SERRA BUSQUETS, Sebastià (coords.): *La Transició a les Illes Balears. Simposi 25 anys IEB*. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma (1996).
- MARIMON RIUTORT, Antoni i SERRA BUSQUETS, Sebastià (dirs.): *Diccionari de partits polítics de les Illes Balears (1900-2008)*. Lleonard Muntaner. Palma (2012).
- MUNAR CATALÀ, Isabel: "Algunes notes sobre la indumentària de la dona a Porreres ss. XV-XVI". *IV Jornades d'Estudis Locals de Porreres*. Ajuntament de Porreres. Porreres (2012).
- NADAL SOLER, Antoni: *La preautonomia balear (1975-1983)*. Documenta Balear. Palma (1999).
- PAYERAS FEMENIAS, MIQUEL: *Les utopies esvaides: crònica política de la transició democràtica a les Illes Balears, 1974-1978*. Cort. Palma (1999).
- PAYERAS FEMENIAS, Miquel (dir.): *Memòria viva: Mallorca des de la mort de Franco fins avui 1975-1995*. Promomallorca. Palma (1995).
- PEÑARRUBIA I MARQUÈS, Isabel: *Moviment feminista i sufragi a Mallorca (segle XX)*. Documenta Balear. Palma (2008).
- PÉREZ PASTOR, Plàcid: *La pàgina literària 'De l'Agre de la Terra' com a font documental*, dins Miscel·lània Joan Fuster volum III. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona (1991).
- PÉREZ PASTOR, Plàcid: *Les publicacions periòdiques de les Impremtes Marquès i Calatayud*. I Jornades d'Estudis Locals de Sóller. Ajuntament de Sóller. Sóller (2007).
- PÉREZ PASTOR, Plàcid: *Un exemple de lluita per la llengua: Miquel Marquès i el setmanari Sóller*. II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. València (1986).

- PÉREZ PASTOR, Plàcid: “Publicitat i emigració a un mitjà de comunicació local mallorquí: el setmanari Sóller (1925-1932)” a *XII Jornades d’Estudis Històrics Locals. La premsa, la ràdio i la televisió des d’una perspectiva històrica*. Institut d’Estudis Baleàrics. Palma (1993).
- *Protagonistes de la Transició. Pollença 1972-1983: el pas de la dictadura a la democràcia contada en primera persona*. Equip 4. 2005. [DVD].
- QUETGLAS CIFRE, A.: “Els orígens del setmanari a través de la correspondència de Joan Marquès Arbona (1884-1889)” a *Sóller. Edició commemorativa 1885-2010*. Grup Serra. Sóller (2010).
- QUETGLAS PIZÀ, Antoni: *La transició democràtica a la vall de Sóller*. El Gall Editor. Sóller. 2007.
- SANSÓ BARCELÓ, Sebastià: “El paradigma de la dona treballadora manacorina: La perlera. Alguns apunts sobre la Sociedad Obrera Femenina ‘La Perla y Labor’” a *V Jornades d’Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor. Manacor (2008).
- SERRA BUSQUETS, Sebastià i COMPANYY MATES, Arnau: *Perspectives de final de segle a Mallorca*. Fundació Emili Darder. Palma (2000).
- *Setmanari Sóller*: <http://setmanarisoller.cat/quisom> [darrera consulta: 12/12/14].
- *Setmanari Sóller*. Del número 4627 a 4639.
- *Setmanari Sóller*. Del número 4786 a 4797.
- *Setmanari Sóller*. Del número 5177 a 5187.
- *Setmanari Sóller*. Del número 5691 a 5701.
- *Setmanari Sóller*. Del número 6200 a 6212.
- *Setmanari Sóller*. Del número 6671 a 6682.

Annexe I

Índex de gràfiques

Gràfic 1. Percentatge de fotografies de 1976	46
Gràfic 2. Percentatge d'anuncis de 1975	49
Gràfic 3. Nombre de fotografies de 1975 a 1979	51
Gràfic 4. Nombre d'articles en què apareix la dona (1975-1979)	52
Gràfic 5. Percentatge d'anuncis de 1978 i 1979	53
Gràfic 6. Evolució dels número d'anuncis (1975-1979)	54
Gràfic 7. Percentatge de fotografies dels anys 80	55
Gràfic 8. Percentatge d'anuncis dels anys 80	58
Gràfic 9. Percentatge de fotografies dels anys 90	60
Gràfic 10. Percentatge d'anuncis dels anys 90	63
Gràfic 11. Percentatge de fotografies de principis del segle XXI	64
Gràfic 12. Percentatge d'anuncis de principis del segle XXI	65
Gràfic 13. Percentatge de fotografies del 2015	70
Gràfic 14. Percentatge d'anuncis del 2015	73
Gràfic 15. Evolució de les portades (1975-2015)	78
Gràfic 16. Evolució de les fotografies (1975-2015)	80

ANO I.—NÚM. 1.º

Ferro-Carriles de Mallorca.

SERVICIO DE TRENES
que regirá desde el 13 Marzo hasta el 11 Octubre de 1885.

De Palma á Manacor y La Puebla.—730 mañana, 215 y 430 (tañco) tarde.

De Manacor á Palma.—(3 misto), 730 mañana y 515 tarde.

De La Puebla á Palma.—755 mañana y 535 tarde.

De La Puebla á Manacor.—755 mañana 215 y 535, tarde.

SÓLLER

PERIÓDICO SEMANAL DE INTERESES MATERIALES.

11 JULIO DE 1885.

CORREOS.

SALIDAS DE PALMA.

Para Barcelona martes á tarde.

• 104a y Alicante viernes á mañana.

• Barcelona, via Alcega, domingo 7 mañana*

LEGGADAS Á PALMA.

De Barcelona sábado 7 mañana.

• Alicante é Idiaz Balos 11 mañana.

• Barcelona, via Alcega, jueves 13 mañana.

SALIDAS DE SÓLLER.

Los domingos á las 2 de la mañana y los demás días á las 1.

LEGGADAS Á SÓLLER.

Todos los días á las 7 de la noche.

PUNTOS DE SUSCRICIÓN:

En la Redacción y Administración, calle de San Bartolomé núm. 17.

PRECIOS DE SUSCRICIÓN.

1 peseta trimestre en toda España. } Pago adelantado.

2 id. Extranjero y América: }

Anuncios y comunicados á precios convencionales; los comunicados deberán llevar firma.

Á NUESTROS LECTORES.

Con el presente número damos el primer paso en el estadio de la prensa, y, al hacerlo, no nos mueve otro interés que el bienestar de este pueblo. No tenemos pretensiones de ningún género, porque nos conocemos y sabemos hasta donde podemos llegar, pero sí mucho amor al progreso y mucha fé en la indulgencia de todos nuestros lectores; aquél nos alentará y hará infatigables en el estudio de cuanto pueda reportar utilidad al valle en que nacimos; ésta coronará nuestros esfuerzos.

Á Sóller le es ya necesaria una publicación periódica que sea eco de sus necesidades, que defienda sus intereses y que tenga al corriente á sus innumerables lujos ausentes de cuanto en su seno ocurra. Así lo hemos comprendido, y si algo sentimos, es la debilidad de nuestras fuerzas, la escasez de nuestras luces para llevarlo á cabo. Tenemos, no obstante, la

convicción de que nuestra voluntad de acero y la constante protección de un pueblo culto, allanarán cuantos obstáculos encontremos en el camino que pensamos seguir.

No queremos halagar á nuestros lectores prometiéndoles cosas que ha de sernos imposible realizar después. Lo que sí prometemos es: no mezclarnos en política, ser católicos en religión, y salir con absoluta puntualidad; pues, teniendo establecida ya en ésta una imprenta, tenemos tambien vencido el único inconveniente que hubiera podido ser muy bien la causa de alguna demora.

El SÓLLER saldrá pues, todos los sábados, siempre que alguno de ellos no sea día festivo, en cuyo caso saldrá el viernes; su tamaño será exactamente igual al del presente número y su precio estará al alcance de todas las fortunas.

Dadas estas condiciones, esperamos que nuestra modesta publicación obtendrá benévola acogida, y, al congratularnos por ello, enviamos cordial salud á

nuestros colegas en periodismo, al público en general y á todos los sollerenses en particular.

La Redacción.

ARTES.

La natural inclinación, que sentimos al estado de cuanto pueda contribuir á la felicidad y bienestar del pueblo que nos vio nacer, nos mueve hoy á tomar parte activa en la colaboración de este semanario; nos obliga á corresponder á la galana invitación que nos ha dirigido su Editor, para que abriésemos en el mismo una sección titulada *Artes*, destinada al fomento de la riqueza pública, bajo cuyo concepto comprendemos á la Agricultura, á la Industria y al Comercio, fuentes de bienestar, poco há exhuberantes en nuestra comarca, y ahora casi completamente cegadas.

Conocida es de propios y extraños la triste y precaria situación del pueblo de Sóller. Abrigaría un corazón empedernido el que desoyese las amargas quejas de sus vecinos y dejase de coadyuvar al alivio de las dolencias que le aquejan.

Es un cálculo equivocado el esperar á que venga

FOLLETIN DEL «SÓLLER.» 1

CONCHA

NOVELA DE COSTUMBRES SOLLERENSES

POR

JUAN B. ENSEÑAT.

(Continuación.) (1)

Así permanecen un cuarto de hora, entre el temor y la esperanza.

Cesa la lluvia y en breve queda despejada la atmósfera. Y en el mar... solo una barca sigue presentándose á la vista! Poco á poco, los pescadores que aboradaran al principio de la borrasca, se van reuniendo en el maldor de Santa Catalina, ansiosos de saber que ha sido de los compañeros dejados en alta mar.

Los de vista más perspicaz conocen, ó creen conocer la barca que llega al fin, después de grandes esfuerzos; más no se atreven á decirlo, por temor de dar demasiado pronto una esperanza á una de las mujeres y desgarrar inútilmente el corazón de las otras.

Por último se escapa á la vez un grito de todos los pecheros.

—¡Angelote! Es la barca de Angelote!

Solo Concha murmura:

—¡Miguel!

Pero dónde está la otra barca, la del Corcho?

Un secreto temor, un presentimiento terrible hace estremer de espanto á todos los que allí se encuentran reunidos. Y nadie se atreve á decir en voz alta el pensamiento que germina en la mente. ¡Es tan cruel destruir una ilusión, cuesta tanto desprenderse de la última esperanza, en las catástrofes de la vida!

Todos bajan al muelle, unos para ayudar, otros para interrogar á Angelote que atraca con su hijo. Veinte manos les ayudan á amarrar el bote y á recoger las velas. Los dos hombres, tan mojados como la pesca que llevan en sus redes, prodigan afectuosas apretones de mano á los parientes y amigos que los rodean y felicitan.

—¡Ah! Gracias á Dios exclama Arborea; somos los últimos y todo el mundo está al abrigo.

—Los últimos, no, dice la mujer del Corcho acercándose al pescador. Antonio salió esta mañana al mismo tiempo que vosotros, y aún no ha vuelto.

Ang. ¿Te mira de frente á la mujer que le habla.

—¡Aún no ha vuelto! exclama con un sentimiento de terror que no escapa á su interlocutor. —Pero si hace dos horas, al separarnos, su barca se hundió al peso de la pesca, y él se proponía volverse inmediatamente, al ver el tiempo que amenazaba.

—Y partió antes que vosotros? pregunta la pobre mujer temblando.

—Mucho ántes. Debíam haber llegado há media hora. Pero vamos; no hay que apurarse por eso, sídale con fingida serenidad, al ver la angustia de Concha y de su madre. El Corcho y su marinero saben donde tienen la mano de eche; habrán reculado en algún punto y apuesto á que llegarán sin novedad.

Reminadas por las palabras del pescador, Concha y Margarita (así se llama la mujer de Frau) silba otra vez á

Santa Catalina, donde otro desengaño y nuevos terrores les esperan. Allí permanecen hasta el crepúsculo, inmóviles, silenciosas, abrasados los ojos por hirvientes lágrimas, sintiendo repercutir en el fondo de su alma los bramidos de las enfurecidas olas. Y allí se estarían hasta sabe Dios cuando, si Miguel y su madre no acudiesen á arrancárselas á su muda contemplación y á su espera probablemente inútil.

Rosa, la mujer de Francisco, coge del brazo á Margarita, mientras que Miguel se lleva á Concha. Madre é hija dirigen por última vez una mirada al mar inmenso en que naufraga su esperanza y que pronto vá á quedar envuelto en las sombras de la noche.

Las mujeres de marineros y pescadores están demasiado acostumbradas á presenciar semejantes escenas, para prodigar palabras de trivial consuelo á las que lloran. (¿Saben acaso á quien le tocará llorar mañana?)

Miguel, que es hombre de buen temple, procura tranquilizar á su atfugada novia.

—Tu padre vendrá, le dice; y si no vuelve, aquí estoy yo para sustituir á los que se vayan.

Y Concha escucha á Miguel, en medio de sus angustias y sus lágrimas; pero su madre, la mujer del Corcho, no escucha á nadie.

Llegó á su casa cuando anochece.

—Gracias, dice Margarita desprendiéndose del brazo de su vecina. Concha y yo velamos toda la noche. Tal vez llegue mientras los estamos aguardando. Si al despertar el día está la puerta cerrada, será señal de que Antonio está aquí. Si no vuelve, nos encontraremos en Santa Catalina.

Miguel y su madre se retiraron tan tristes como Margarita y Concha.

(Se continuará.)

(1) El principio de esta novela se publicó en estremo aparte, que se remitirá á los lectores que lo pidan á la Administración del periódico.

AnnexeIII

Taules de registre de dades Índex

Taula 1975	Pàg. 99
Taula 1976	Pàg. 100
Taula 1978	Pàg. 101
Taula 1979	Pàg. 102
Taula 1986	Pàg. 103
Taula 1996	Pàg. 104
Taula 2006	Pàg. 105
Taula 2015	Pàg. 106

Taula 1975

Dades de l'any 1975	Portada		Fotografies interiors			Autoria de dona		Contingut		Esports		Fotografies de la publicitat			Nom de les empreses anunciades	
	Principal	Secundari	Dones	Homes	Ambdós sexes	Articles	Fotos	Dona	Menció d'igualtat	Dones	Quin?	Dones	Homes	Ambdós sexes	Dona	Home
Núm. 4627 (23/11/75)	no	no	0	3	5	1	0	0	0	si	basquetbol	0	0	1	1	8
Núm. 4628 (29/11/75)	no	si	0	1	3	1	0	0	0	no	cap	0	0	1	1	8
Núm. 4629 (06/12/75)	no	no	0	6	2	1	0	0	1	si	basquetbol	0	0	1	0	6
Núm. 4630 (13/12/75)	no	no	0	4	3	1	0	0	0	si	basquetbol i voleibol	0	0	1	0	6
Núm. 4631 (20/12/75)	no	no	0	1	2	0	0	0	0	no	cap	0	0	0	2	10
Núm. 4632 (27/12/75)	no	si	0	1	3	0	0	0	0	si	basquetbol	0	0	0	0	7
Total	2	0	0	16	18	4	0	0	1	66%		0	0	4	4	45

Taula 1976

Dades de l'any 1976	Portada		Fotografies interiors			Autoria		Contingut		Esports		Fotografies de la publicitat			Nom de les empreses anunciades	
	Principal	Secundari	Dones	Homes	Ambdós sexes	Articles	Fotos	Dona	Menció d'igualtat	Dones	Quin?	Dones	Homes	Ambdós sexes	Dona	Home
Núm. 4633 (03/01/76)	no	no	1	4	0	1	0	0	si	si	basquetbol i gimnàstica rítmica	0	0	0	0	8
Núm. 4634 (10/01/76)	no	no	0	4	5	1	0	1	0	si	basquetbol	0	0	0	0	7
Núm. 4635 (17/01/76)	no	no	0	3	2	1	0	0	0	si	ciclisme i basquetbol	0	0	0	0	6
Núm. 4636 (24/01/76)	no	si	0	5	1	1	0	0	0	si	basquetbol	0	1	0	0	9
Núm. 4637 (31/01/76)	no	no	2	8	1	2	0	1	0	no	cap	0	1	0	0	9
Núm. 4638 (07/02/76)	no	no	2	2	2	2	0	2	0	no	cap	0	1	0	0	7
Núm. 4639 (14/02/76)	no	no	0	6	0	2	0	0	0	si	basquetbol	0	1	0	0	8
Núm. 4639 (2) (14/02/76)	no	no	0	5	1	2	0	0	0	no	cap	0	0	0	0	9
Total	0	1	5	37	12	12	0	4	1	62%		0	4	0	0	63

Taula 1978

Dades de l'any 1978	Portada		Fotografies interiors			Autoria		Contingut		Esports		Fotografies de la publicitat			Nom de les empreses anunciades	
	Principal	Secundari	Dones	Homes	Ambdós sexes	Articles	Fotos	Dona	Menció d'igualtat	Dones	Quin?	Dones	Homes	Ambdós sexes	Dona	Home
Núm. 4786 (09/12/78)	no	no	1	4	5	0	0	2	0	no	cap	1	0	0	1	3
Núm. 4787 (16/12/78)	no	no	0	6	1	0	0	1	0	no	cap	1	0	0	1	3
Núm. 4788 (23/12/78)	no	no	0	2	3	1	0	1	0	no	cap	0	0	0	1	5
Núm. 4789 (30/12/78)	no	no	0	3	0	1	0	1	0	no	cap	0	0	0	1	5
Total	0	0	1	15	9	2	0	5	0	0%		2	0	0	4	16

Taula 1979

Dades de l'any 1979	Portada		Fotografies interiors			Autoria		Contingut		Esports		Fotografies de la publicitat			Nom de les empreses anunciades	
	Principal	Secundari	Dones	Homes	Ambdós sexes	Articles	Fotos	Dona	Menció d'igualtat	Dones	Quin?	Dones	Homes	Ambdós sexes	Dona	Home
Núm. 4790 (06/01/79)	no	no	1	1	2	1	0	1	0	no	cap	2	1	0	2	3
Núm. 4791 (13/01/79)	no	si	0	4	0	1	0	1	0	no	cap	3	1	0	2	3
Núm. 4792 (27/01/79)	no	no	0	3	1	0	0	0	0	no	cap	3	1	0	2	4
Núm. 4793 (27/01/79)	no	no	0	3	0	1	0	0	0	no	cap	2	1	0	1	3
Núm. 4794 (03/02/79)	no	si	0	3	1	1	0	1	0	no	cap	0	1	0	1	4
Núm. 4795 (10/02/79)	no	no	1	2	1	0	0	1	0	no	cap	0	1	0	1	3
Núm. 4796 (17/02/79)	no	si	0	7	5	1	0	0	0	no	cap	0	2	0	1	6
Núm. 4797 (24/02/78?)	no	no	2	7	0	1	0	2	0	no	cap	0	2	0	2	5
Total	0	3	4	30	10	6	0	6	0	0%		10	10	0	11	31

Taula 1986

Dades de l'any 1986	Portada		Fotografies interiors			Autoria		Contingut		Esports		Fotografies de la publicitat			Nom de les empreses anunciades	
	Principal	Secundari	Dones	Homes	Ambdós sexes	Articles	Fotos	Dona	Menció d'igualtat	Dones	Quin?	Dones	Homes	Ambdós sexes	Dona	Home
Núm. 5177 (07/06/86)	no	no	3	11	1	4	0	5	0	si	curso popular	0	0	0	0	1
Núm. 5178 (14/06/86)	no	no	1	6	0	5	0	1	0	no	cap	0	6	2	1	1
Núm. 5179 (21/06/86)	no	no	1	6	3	5	0	3	0	si	vídues de jugadors	0	2	0	1	2
Núm. 5180 (28/06/86)	no	no	1	8	3	5	0	2	0	si	atletisme	0	2	0	0	2
Núm. 5181 (05/07/86)	no	no	1	15	3	4	0	0	0	si	atletisme	0	1	0	0	3
Núm. 5182 (12/07/86)	no	no	0	15	1	4	0	2	0	si	ciclisme	0	1	0	1	2
Núm. 5183 (19/07/86)	si	no	1	14	5	6	0	2	0	si	atletisme i ciclisme	0	1	0	0	3
Núm. 5184 (26/07/86)	no	no	0	9	1	4	0	1	0	si	ciclisme	1	1	0	0	3
Núm. 5184 (02/08/86)	no	no	2	7	2	5	0	2	0	no	cap	1	1	0	1	3
Núm. 5185 (09/08/86)	no	si	0	8	2	4	0	0	0	si	dobletes	0	1	0	1	2
Núm. 5186 (16/08/86)	no	no	1	4	4	2	0	2	0	no	cap	0	2	1	2	3
Núm. 5187 (23/08/86)	si	no	2	8	4	9	0	4	0	no	cap	0	1	0	0	3
Total	2	1	13	111	29	54	0	24	0	66%		2	19	3	7	28

Taula 1996

Dades de l'any 1996	Portada		Fotografies interiors			Autoria		Contingut		Esports		Fotografies de la publicitat			Nom de les empreses anunciades		Sòller Església
	Principal	Secundari	Dones	Homes	Ambdós sexes	Articles	Fotos	Dona	Menció d'igualtat	Dones	Quin?	Dones	Homes	Ambdós sexes	Dona	Home	
Núm. 5191 (04/05/96)	no	si	6	21	7	5	0	6	0	si	basquetbol	2	1	1	5	8	si
Núm. 5692 (11/05/96)	si	no	9	50	14	7	0	9	1	si	basquetbol	1	1	2	3	16	no
Núm. 5693 (18/05/96)	no	si	4	41	15	5	0	8	0	si	ciclisme, aeròbic i basquetbol	1	2	1	4	10	no
Núm. 5694 (25/05/96)	no	si	6	21	5	3	0	8	1	si	basquetbol	1	2	1	5	12	no
Núm. 5695 (01/06/96)	no	no	3	26	5	3	0	8	0	si	basquetbol i ciclisme	2	2	2	5	8	no
Núm. 5696 (08/06/96)	no	no	4	20	7	4	0	7	0	si	basquetbol	1	2	3	3	11	no
Núm. 5697 (15/06/96)	no	si	2	25	7	2	0	7	0	si	basquetbol	2	2	3	6	12	no
Núm. 5698 (22/06/96)	si	no	3	24	9	4	0	6	0	si	basquetbol	2	1	3	4	12	no
Núm. 5699 (29/06/96)	no	no	4	30	15	4	0	8	0	si	basquetbol i natació	2	4	2	4	11	no
Núm. 5700 (06/07/96)	no	si	4	26	10	4	0	8	0	si	ciclisme, basquetbol, natació i futbol	2	3	2	5	12	no
Núm. 5701 (13/07/96)	no	si	2	33	12	2	0	6	0	si	basquetbol	2	2	2	4	13	no
Núm. 5702 (20/07/96)	no	si	6	27	9	5	0	5	0	si	ciclisme	1	2	2	4	13	si
Total	2	7	53	344	115	48	0	86	0	100%		19	24	24	52	138	16%

Taula 2006

Dades de l'any 2006	Portada		Fotografies interiors			Autors		Contingut		Esports		Fotografies de la publicitat			Nom de les empreses anunciades		Sóller Església
	Principal	Secundari	Dones	Homes	Ambdós sexes	Articles	Fotos	Dona	Menció d'igualtat	Dones	Quin?	Dones	Homes	Ambdós sexes	Dona	Home	
Núm. 6200 (04/03/06)	no	si	13	39	14	2	0	8	no	si	fut., bas., vol.	2	2	2	3	18	no
Núm. 6202 (11/03/06)	si	no	12	37	19	2	0	7	no	si	fut., bas., vol.	6	1	1	2	20	si
Núm. 6203 (18/03/06)	no	no	14	31	19	1	0	8	no	si	fut., bas., vol., atl., cicl.	3	1	0	4	20	no
Núm. 6204 (25/03/06)	no	si	16	31	15	3	0	10	no	si	fut., bas., vol., gimn.	3	1	0	4	20	no
Núm. 6205 (01/04/06)	no	si	12	36	8	1	0	10	no	si	fut., bas., vol., tir.	3	1	1	3	24	no
Núm. 6206 (08/05/06)	no	no	9	40	11	2	0	7	no	si	fut., bas., vol., tir.	2	1	0	3	21	no
Núm. 6207 (15/04/06)	no	no	10	40	17	1	0	4	no	si	bas., vol., gimn., kar.	3	1	0	2	21	no
Núm. 6208 (22/04/06)	no	si	16	37	21	1	0	8	no	si	fut., bas., vol., cicl.	3	1	2	4	18	no
Núm. 6209 (29/04/06)	no	si	20	34	28	3	0	15	si	si	fut., bas., vol., gimn., tir., duatló	2	1	1	3	20	no
Núm. 6210 (06/05/06)	no	si	8	39	18	0	0	11	si	si	fut., bas., vol., gimn.	3	3	1	3	22	no
Núm. 6211 (13/05/06)	si	si	8	48	38	2	0	12	no	si	fut., bas., vol., atl., tir., fut., sal., ten., slot.	3	1	3	6	18	no
Núm. 6212 (20/05/06)	no	si	18	72	57	1	0	10	no	si	fut., bas., vol., munt., kar., ten., dard.	3	1	1	4	23	si
Total	2	8	156	484	265	19	0	110	16%	100%		36	15	12	41	245	16%

Abreviatures d'esports: Fut.-futbol, vol.-voleibol, bas.-basquetbol, kar.-karate, tir.-tir amb arc, cicl.-cicloturisme, ten.-tennis, gimn.-gimnàsia rítmica, atl.-atletisme, munt.-muntanyisme, fut. sal.-futbol sala.

Taula 2015

Dades de l'any 2015	Portada		Fotografies interiors			Autoria		Contingut		Esports		Fotografies de la publicitat			Nom de les empreses anunciades		Sòlter Església
	Principal	Secundari	Dones	Homes	Ambdós sexes	Articles	Fotos	Dona	Menció d'igualtat	Dones	Quin?	Dones	Homes	Ambdós sexes	Dona	Home	Dones
Núm. 6671 (07/03/15)	no	si	3	31	20	0	1	5	1	si	bàsquet, voleibol, natació, trail, piragüisme	3	1	0	5	4	si
Núm. 6672 (14/03/15)	no	si	5	35	14	0	0	6	1	si	voleibol, atletisme, natació	2	2	0	1	9	no
Núm. 6673 (21/03/15)	no	no	4	39	13	1	0	11	0	si	basquetbol, voleibol, futbol, bt,	1	1	0	2	5	no
Núm. 6674 (28/03/15)	no	no	3	29	19	2	0	6	0	si	basquet, voleibol, parxis, piragüisme, atletisme	2	2	1	3	9	si
Núm. 6675 (04/04/15)	no	si	3	37	34	1	0	4	0	si	escacs, futbol, waterpolo, voleibol, petanca,	2	1	0	3	6	si
Núm. 6676 (11/04/15)	no	si	1	32	23	0	0	6	0	si	futbol, waterpolo, bit, atletisme	2	0	0	2	7	no
Núm. 6677 (18/04/15)	no	no	2	36	22	1	0	5	0	si	basquetbol, cursa de muntanya, voleibol, karate, hip-hop, ciclisme	1	2	0	1	5	no
Núm. 6678 (25/04/15)	si	si	7	39	25	0	0	17	0	si	basquetbol, cursa de muntanya, voleibol, gimnàsia rítmica ? futbol, petanca,	1	2	0	2	9	no
Núm. 6679 (02/05/15)	no	si	9	29	23	1	0	15	0	si	voleibol, cursa de muntanya, futbol, gimnàsia rítmica, natació, bit	2	1	0	4	5	no
Núm. 6680 (09/05/15)	no	si	11	47	33	0	0	17	1	si	basquetbol, ciclisme, atletisme, futbol, cursa de muntanya, bt, voleibol, tir amb bassetja	7	4	5	6	14	no
Núm. 6681 (16/05/15)	no	si	12	53	35	2	0	8	1	si	basquetbol, atletisme, futbol, voleibol, ciclisme, bt,	2	2	4	cap	5	si
Núm. 6682 (22/05/15)	no	no	5	33	19	1	0	6	0	si	basquetbol, ciclisme, natació, futbol, piragüisme	2	3	5	2	9	no
Total	1	8	65	440	280	9	1	106	4	100%		27	21	15	31	87	33%